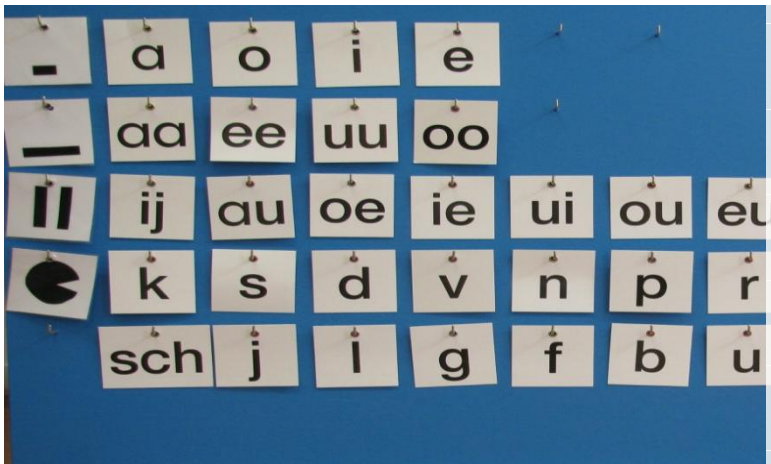

Onderzoek Master-SEN
Coachend Innoveren

Hoe leren kinderen (nog) beter lezen in groep 3?

Caroline M. Kersten-Kuijntjes

2153152

Begeleider: Mw. A. Urff

24-5-2010

Samenvatting

Voor u ligt het onderzoek voor de Master-SEN opleiding Coachend Innoveren over het verbeteren van het leesonderwijs in groep 3. Het onderzoek vond plaats op een kleine basisschool in een dorp met leerlingen die een brede algemene kennis en taalontwikkeling hebben ten opzichte van hun leeftijdsgenoten.

Aanleiding tot dit onderzoek was het vermoeden van de leerkrachten en mij dat leerlingen met deze achtergrond meer dan de minimumdoelstelling kunnen behalen aan het einde van groep 3.

Als intern begeleider heb ik met de leerkrachten van groep 3 onderzocht hoe de structuur en de inhoud van de leesinstructie aangepast kunnen worden en wat er aan het (lees)onderwijs in het algemeen aan verbeteringen mogelijk is.

Het doel in het onderzoek luidt:

Welke verbeteringen in de leesinstructie maken het mogelijk dat 75 % van de leerlingen een A of B score op de Drie-Minuten-Toets behaalt in juni van groep 3?

Literatuuronderzoek geeft aan dat de leesinstructie effectiever wordt wanneer het aanbod tegemoet komt aan de voorkeur voor informatieverwerking van de leerling en de letterkennis systematisch geordend wordt.

Het lezen van verschillende typen woorden, zodra er een begin gemaakt is met de letterkennis, verlengt de oefenperiode en daarmee wordt het succes vergroot.

Andere factoren die van invloed zijn op het (lees)onderwijs zijn de leesmethode, de leestijd op het rooster, het gebruik van het directe instructiemodel, klassenmanagement, ontwikkelingsgericht werken en nascholing door het team.

Dit is een beschrijvend onderzoek, met als respondenten de leerkrachten van groep 3 en de directeur, waarin door het afnemen van vragenlijsten en het voeren van gesprekken data zijn verzameld en geanalyseerd om het huidige leesonderwijs in groep 3 in beeld te brengen.

Tevens is de methode Zo leren kinderen lezen en spellen in het leesonderwijs van groep 3 geïntegreerd in de huidige leesmethode.

Om de data te ondersteunen heb ik gebruik gemaakt van kwantitatieve gegevens (meetmomenten) over langere en korte termijn.

De conclusie is dat het bewust bestuderen en veranderen van de inhoud van de leesinstructie het resultaat van de leerlingen verbetert. De overige bovengenoemde factoren hebben daarbij ook een positieve werking op het totale onderwijs in de groep.

Aanbevelingen als gevolg van dit onderzoek zijn naast het verankeren van de werkafspraken in het lees- en spellingsonderwijs van groep 2, 3 en 4 ook het maken van afspraken over de inhoud van verlengde instructie tijdens de leesles in groep 3, het vergroten van de taakgerichtheid van de leerlingen en het inplannen van overlegmomenten voor de leerkrachten van groep 3.

Mei 2010

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling	p. 7
1.1 De aanleiding	p. 7
1.2 De probleemstelling	p. 8
Hoofdstuk 2 De theoretische onderbouwing	p. 10
2.1 Waardoor worden leesachterstanden voornamelijk veroorzaakt?	p. 10
2.1.1 De rol van de leerkracht	p. 10
2.2 Wat zijn positief werkende factoren binnen het leesonderwijs in groep 3?	p. 11
2.2.1 De leesmethode	p. 11
2.2.2 Leestijd	p. 13
2.2.3 Expliciete instructie	p. 14
2.2.4 Differentiatie	p. 14
2.2.5 Het volgen van de leesontwikkeling	p. 16
2.3 Wat voegt de methode Zo leren kinderen lezen en spellen toe aan aan de tweede versie van Maan-Roos-Vis?	p. 18
2.3.1 Structuur in de ordening van de klanken	p. 18
2.3.2 Instructie van deelvaardigheden koppelen aan lezen en spellen	p. 18
2.3.3 Het letterlijk voor- en nadoen en verbaliseren	p. 19
2.3.4 Het inzetten van meerdere zintuigen (multi-sensoriële basis)	p. 20
2.3.5 Werken volgens het klank-synthese model	p. 20
2.3.6 Direct oefenen met letterclusters	p. 21
2.3.7 Opstelling	p. 21
2.4 Terugkoppeling literatuur naar onderzoeksvraag	p. 22
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie	p. 23
3.1 Context	p. 23
3.2 De doelgroep	p. 24
3.3 De opbouw van het onderzoek en de onderzoeksperiode	p. 24
3.4 De onderzoeksmethode	p. 26
3.5 Onderzoeksinstrumenten en het verzamelen van informatie	p. 26
3.6 Validiteit, betrouwbaarheid, triangulatie	p. 27
3.7 Ethische aspecten	p. 28

Hoofdstuk 4 Data presentatie en resultaten	p. 29
4.1 Hoe waren de toetsuitslagen van de leerlingen van groep 3 in november, februari en juni 2009-2010?	p. 29
4.2 Welke afspraken rond de invoering van Zo leren kinderen lezen en spellen zijn ingevoerd door beide leerkrachten?	p. 31
4.3 Welke positief werkende factoren zijn van toepassing op schoolniveau?	p. 32
4.4 Welke positief werkende factoren zijn van toepassing op groepsniveau?	p. 33
Hoofdstuk 5 Data-analyses	p. 36
5.1 Analyse van de toetsuitslagen van de leerlingen in groep 3 in november, februari en juni 2009-2010	p. 36
5.2 Analyse van de positief werkende factoren zijn van toepassing op schoolniveau?	p. 38
5.3 Analyse van de positief werkende factoren zijn van toepassing op groepsniveau?	p. 38
Hoofdstuk 6 Antwoord op de onderzoeksvraag en conclusies	p. 41
6.1 Hoe kan de leesinstructie in groep 3 verbeterd worden?	p. 41
6.2 Wat kan er aan het leesonderwijs in groep 3 verbeterd worden?	p. 42
6.3 Heeft 75 % van de leerlingen door de invoer van Zo leren kinderen lezen en spellen een A/B score behaald op de DMT-toets in juni van groep 3?	p. 44
Hoofdstuk 7 Evaluatie	p. 45
7.1 Onderzoeksresultaten	p. 45
7.2 Onderzoeksproces	p. 46
7.3 Mogelijk vervolgonderzoek	p. 47
Literatuurlijst	p. 49
Bijlagen - overzicht	p. 49
1. Taken Intern Begeleider en Taal-Leescoördinator	p. 52
2. Cijfermateriaal groep 3 DMT 2003-2009	p. 55
3. Verslag Invoeringstraject ZLKLS	p. 57
4. Kwaliteitskaart lezen	p. 78
5. Effectieve leesvormen in groep 3	p. 79
6. IB Toetskalender	p. 81
7. Schematische weergave "klankvoeten"	p. 88
8. Enquête - voorbeeld van de vragenlijst aan de leerkrachten van groep 3	p. 89

9. Enquête - voorbeeld van de vragenlijst aan de directeur	p.	96
10. Overzicht opbrengsten vragenlijst leerkrachten en directeur	p.	100
11. Diagnostisch onderzoek naar aanleiding van de herfstsignalering groep 3 en afspraken voor aanpak	p.	112
12. Overzicht gegevens gesprekken met leerkrachten na afname van de vragenlijsten	p.	117
13. Draaiboek van het onderzoek	p.	121
14. Overzicht van de toetsscores en analyse van de herfstsignalering	p.	123
15. Overzicht van de toetsscores en analyse van de wintersignalering	p.	126
16. Overzicht van de toetsscores en analyse van de zomersignalering	p.	132
17. Overzicht groepsplan na herfstsignalering	p.	133
18 Overzicht groepsplan na wintersignalering	p.	135
19 Overzicht groepsplan na zomersignalering	p.	138

Blok 1 Inleiding: Aanleiding en probleemstelling

Ik ben werkzaam als intern begeleider en taal-leescoördinator op een basisschool (zie bijlage 1).

Het is een kleine school met ongeveer 200 leerlingen, verdeeld over acht groepen, in een bosrijke omgeving.

Het team bestaat uit de directeur en 15 leerkrachten. Ieder groep heeft twee parttimers in verband met ouderenverlof (BAPO) of een bewuste keuze om in deeltijd te werken. Omdat één groep 37 leerlingen heeft, is er (vrijwillig) voor gekozen deze groep te splitsen. Een leerkracht werkt daar samen met een leerkracht-in-opleiding in de kleine groep (15 leerlingen). Twee parttime leerkrachten geven les in de grotere groep. Tot het team behoren ook een conciërge en een administratief medewerkster. Er is een vacature voor de functie van adjunct-directeur.

De algemene sfeer is er een van betrokkenheid met de kinderen en elkaar. Het uitdagen en uitgaan van individuele verschillen en mogelijkheden staat centraal. Er worden bijvoorbeeld 8 leerlingen met leerlinggebonden financiering opgevangen met gedragsproblematiek, syndroom van Down en taal- en spraak problematiek (in dit geval communicatie) als achtergrond. Anderzijds zijn er projecten, waar wekelijks klasoverstijgend aan gewerkt wordt, om extra uitdaging te bieden aan leerlingen met een bovengemiddeld/hoge intelligentie.

Vijf jaar geleden heeft het team twee speerpunten gekozen waar de school zich in specialiseert t.w. lezen en (hoog)begaafdheid. Ieder vakgebied heeft zijn eigen coördinator. De keuze voor lezen kwam voort uit het besef dat een goede leesontwikkeling voorwaarde is voor succes op school in het algemeen en in het voortgezet onderwijs in het bijzonder door de grote rol van het begrijpend en studerend lezen.

1.1 De aanleiding

Het gevoel bestaat bij de leerkrachten en mij dat meer leerlingen van onze school met lezen boven de minimumdoelstelling (paragraaf 2.2.1) kunnen uitkomen aan het eind van groep 3.

Daarom zijn er vorig jaar afspraken voor het schooljaar 2009-2010 gemaakt hoe de leesinstructie verbeterd kan worden:

- in groep 3 werken de leerkrachten dit schooljaar met de tweede versie van de methode "Maan-Roos-Vis" (Mommers 2003)

- na een teampresentatie en een verdere verdieping in een onderbouwvergadering is besloten dat leerkrachten experimenteel een aantal elementen van de methode "Zo leren kinderen lezen en spellen", voortaan ZLKLS genoemd, (J. Schraven 2004) aan de instructie toevoegen (zie bijlage 3).

1.2 De probleemstelling

Het doel van het onderzoek is de vraag of het mogelijk is de eindresultaten voor lezen van de leerlingen in groep 3 te verbeteren door het leesonderwijs te verbeteren.

De geplande verbetering van het onderwijs richt zich op de wijze waarop de instructie veranderd kan worden.

Hieruit volgt concreet de onderzoeksvraag voor dit onderzoek:

Doel *in* het onderzoek:

Welke verbeteringen kunnen worden toegepast in de instructie van groep 3 om het leesonderwijs effectiever te maken zodat 75 % van de leerlingen een A of B score op de Drie-minuten-toets behaalt in juni groep 3? (zie bijlage 2)

Uit de onderzoeksvraag vloeien een aantal deelvragen voort. Vragen die gedeeltelijk door literatuuronderzoek beantwoord zullen worden en gedeeltelijk, met de theoretische kennis in het achterhoofd, in de praktijk onderzocht moeten worden voordat een antwoord mogelijk is.

Deelvragen aan de literatuur (hoofdstuk 2):

1. Waardoor worden leesachterstanden voornamelijk veroorzaakt?
2. Wat zijn positief werkende factoren binnen het leesonderwijs in groep 3?
3. Wat voegt de methode Zo leren kinderen lezen en spellen toe aan de tweede versie van Maan-Roos-Vis?

Deelvragen aan de praktijk:

1. Hoe ziet de leesinstructie er in de praktijk in groep 3 van de Sonnewijzer uit? (hoofdstuk 4 en 5)
2. Is het behalen van de doelstelling in de onderzoeksvraag door de invoering van ZLKLS gerealiseerd? (hoofdstuk 6)

3 Welke verbeterpunten kiezen de leerkracht en intern begeleider en hoe worden deze in de tijd gepland? (hoofdstuk 7)

Hoofdstuk 2 De theoretische onderbouwing

Om de onderzoeksvraag naar de mogelijkheden van het verbeteren van de leesresultaten van de leerlingen aan het eind van groep 3 te beantwoorden, wil ik me eerst verder verdiepen in de literatuur over dit onderwerp.

In dit hoofdstuk wil ik onderzoeken waardoor leesachterstanden veroorzaakt worden (paragraaf 2.1), wat aan het leesonderwijs verbeterd kan worden (paragraaf 2.2) en welke uitgangspunten van ZLKLS iets toevoegen aan de methode Maan-Roos-Vis (paragraaf 2.3).

2.1. Waardoor worden leesachterstanden voornamelijk veroorzaakt?

In tegenstelling tot wat lang gedacht werd, worden leesachterstanden niet veroorzaakt door de sociaal-economische achtergrond van de leerlingen of door hun intelligentieniveau (Bosman 2007).

Onderzoek in Amerika (Darling-Hammond 1997, Allington 2002) en Nederland (Vernooy 2006, Houtveen 2005) toont aan dat de kwaliteit van het leesonderwijs in grote mate bepaald wordt door de kennis en vaardigheden van de leerkracht.

Ook de gebruikte leesmethode, de hoeveelheid tijd die aan lezen besteed wordt op het rooster, het klassenmanagement, de aanwezige middelen om aan de verschillende leesniveaus van de leerlingen tegemoet te kunnen komen zijn belangrijke factoren om tot succesvolle leesopbrengsten te komen.

Ten slotte is het volgen van de leesontwikkeling bij leerlingen belangrijk. Door te toetsen en aan de hand van de toetsanalyse het onderwijs af te stemmen op de behoeften van de leerlingen wordt duidelijk welke leerlingen verlengde instructie nodig hebben en wie meer uitdaging nodig hebben in de verwerkingsstof.

2.1.1 De rol van de leerkracht

Een leerkracht die goede leesinstructie geeft, zal leerlingen met een goed leesniveau afleveren. De rol van de leerkracht is van groter belang dan het invoeren van remediërende programma's, extra ondersteuners en computerprogramma's (Allington 2002).

Het is daarom van belang de instructiegevoeligheid bij kinderen met leesachterstanden te onderzoeken en uit te sluiten dat leesproblemen zijn ontstaan door inadequate instructie. We spreken dan van didactische verwaarlozing (Van der Leij 2004).

Expliciete instructie kan leesachterstanden voorkomen. Zwakke lezers zijn extra afhankelijk van goede leesinstructie. Dit wordt duidelijk in de antwoorden op de onderstaande vragen.

2.2 Wat zijn positief werkende factoren binnen het leesonderwijs in groep 3?

In de onderstaande paragrafen worden richtlijnen gegeven waaraan goed leesonderwijs voldoet.

In paragraaf 2.2.1 wordt beschreven waaraan een goede leesmethode moet voldoen en in paragraaf 2.2.2. hoeveel leestijd per week voorwaarde is voor goede leesresultaten.

Onder het kopje leesinstructie (paragraaf 2.2.3) wordt aangegeven op welke gebieden instructie gericht kan zijn en welke middelen hiervoor het best gebruikt kunnen worden. Hoe expliciet instructie gegeven wordt, komt aan de orde in paragraaf 2.3 over de methode "Zo leren kinderen lezen en spellen".

In paragraaf 2.2.4 is een overzicht te vinden met welke differentiatie modellen het leesonderwijs georganiseerd kan worden waarmee verlenging van instructie voor zwakke lezers gerealiseerd kan worden. Paragraaf 2.2.5 tot slot geeft aan waarom het belangrijk is op groep- en schoolniveau de leesontwikkeling van de leerlingen te volgen.

2.2.1 De leesmethode

- Aandacht voor auditieve synthese en letter-klankkoppeling

Een goede leesmethode leert lezen aan door systematisch aandacht te besteden aan de letter-klankkoppeling en auditieve synthese. Lezen is een aangeleerd verschijnsel en geen natuurlijk proces (Vernooy 2007).

- Het stellen van een minimumdoel voor de hele groep

De handleiding van de methode is gestructureerd, duidelijk en stelt een minimumdoel voor de hele groep drie.

Dit betekent:

1. voldoende resultaat op de herfstsignalering
2. een geautomatiseerd medeklinker-klinker-medeklinker (mkm)-niveau in januari-februari:
  - alle letters vlot en correct kunnen verklanken
  - zelfstandig kunnen lezen van klankzuivere mkm-woorden
3. Rondom Pasen moet de leeshandeling automatisch verlopen
4. Het minimumdoel aan het einde van groep 3 is het beheersen van avi-2(avi E3) niveau op de zinnenleestoets (Avi Cito) en een C-score op de Drie-Minuten-Toets (Cito LOVS DMT), een woordtoets, door 95 % van de leerlingen.

(Ahlers & Van de Mortel 2007)

- Methodeonderdelen en het Geïntegreerd Leesmodel

Het behalen van het minimumdoel is noodzakelijk om onderwijs in groep 4 met succes te kunnen volgen. Om leerlingen bij het voorgezet lezen strategieën aan te leren voor het begrijpend lezen (top-down factoren) is het noodzakelijk om het lezen van letters, letterclusters en woorden snel en accuraat te beheersen (bottom-up factoren) (Van der Leij 2004).

Een leerling die onvoldoende vlot leest, heeft moeite de tekst te begrijpen. Het korte termijngeheugen wordt nog te zwaar belast. Omdat het lezen moeizaam gaat, vindt de leerling het niet leuk en leest niet graag. Hierdoor wordt de woordenschat, die weer van belang is bij het technisch en begrijpend lezen, niet voldoende uitgebreid.

Op deze manier profiteren de zwakke leerlingen minder van het geboden onderwijs en het verschil in prestatie tussen de leerlingen neemt hierdoor toe. Dit wordt het Mattheus-effect genoemd (Stanovich, in Van der Leij, 2003).

Bij begrijpend luisteren zijn dezelfde strategieën van toepassing als later bij het begrijpend lezen. Door in de leeslessen de strategieën bij begrijpend luisteren te oefenen, zal de leerling hiervan bij begrijpend lezen voordeel hebben. Dit proces wordt beschreven als het Geïntegreerd Leesmodel (Van der Leij 2004).

De volgende onderdelen zijn daarom opgenomen in het leesonderwijs in groep 3 (Ahlers & Van de Mortel 2007):

1. mondelinge taalvaardigheid: spreken en luisteren
2. aanvankelijk technisch lezen
3. Begrijpend luisteren - begrijpend lezen
4. Woordenschat

- De methode bestuderen voor gebruik

Het gebruik van een goede methode is basis voor goede resultaten, maar de leerkracht moet de handleiding van de methode ook goed gebruiken (Ahlers & Van de Mortel 2007). De leerkracht heeft de methode bestudeerd en gebruikt de handleiding met als gevolg dat juist de instructie en oefenvormen voor de zwakke lezers aan de orde komen. Als er sprake is van een duo-baan zijn er twee handleidingen beschikbaar.

Als een leerkracht langer werkt met een methode, worden de lessen meer automatisch gegeven (routine). De keuze voor de methode, de activiteiten en werkvormen is bepaald door de inzichten op het moment waarop de methode werd aangeschaft. Kennis en didactiek veranderen en het is daarom belangrijk voor de leerkracht ook de methode en de eigen wijze

van lesgeven te evalueren en af te stemmen op een eventuele duo-partner (Kallenberg 2007).

- Effectieve leesvormen

Vormen van effectief lezen zijn (Ahlers 2007):

1. voorlezen
2. meelezen van korte teksten
3. radio-lezen
4. theaterlezen
5. duo-lezen
6. stillezen
7. tutorlezen
8. interactief voorlezen
9. connect
10. Ralfi lezen

De beschrijving van deze vormen van effectief lezen is te vinden in bijlage 5.

- Alle methodekernen aanbieden

De leerkracht behandelt alle kernen van de leesmethode (bij Veilig Leren Lezen (Mommers 2003) zijn dit er twaalf) zodat de leerlingen de minimumdoelstelling behalen en een goede aansluiting hebben op het voortgezet lezen in groep 4.

2.2.2 Leestijd

- Effectieve leesweken

Er moeten minimaal 20 effectieve leesweken per jaar worden gerealiseerd. Dit zijn weken waarin geen leesles uitvalt. Met name in december en na 1 mei zijn er veel andere activiteiten waardoor leeslessen komen te vervallen. (Houtveen 2005). Het gevolg is dat er onvoldoende tijd aan lezen besteed wordt maar ook dat risicoleerlingen hun vaardigheden verliezen. Ook na langere vakanties treedt dit verschijnsel op.

De methode Maan-Roos-Vis heeft de feesten in de methode opgenomen en daar leesactiviteiten aan gekoppeld zodat de leeslessen aansluiten op de actualiteit.

- Leestijd op het rooster

Door het inroosteren van voldoende leestijd kunnen alle methodeonderdelen behandeld worden. Om leesproblemen te voorkomen is het nodig 450 minuten leestijd per week te realiseren (Ahlers & Van de Mortel 2007). Zwakke lezers hebben daar bovenop nog 60 minuten verlengde instructietijd nodig om betere lezers te worden. Dit wordt het lees-frequentie-effect genoemd (Van der Leij 2005). Aan goede lezers kan andere lesstof aangeboden worden die tegemoet komt aan hun niveau.

Omdat Maan-Roos-Vis een gecombineerde taal-leesmethode is, moet er nog extra tijd gereserveerd worden voor de andere taalactiviteiten.

De volgende twee leerjaren moet wekelijks 180 minuten per week besteed worden aan voortgezet technisch lezen.

2.2.3 Expliciete instructie

Zwakke lezers hebben behoefte aan extra instructie die gericht is op het probleem dat het kind heeft met lezen: dit kan het fonemisch bewustzijn (het bewustzijn ontwikkelen dat een gesproken woord opgebouwd is uit klanken), de letter-klankkoppeling, het vlot lezen, de woordenschat of het begrijpend lezen betreffen (Vernooy, 2007).

De meeste leerlingen met een leesachterstand hebben een tempoprobleem vanaf de herfstsignalering. Bij de verlengde instructie wordt de inhoud van de groepsles herhaald (reteaching). Het aanbieden van een andere manier, bijvoorbeeld uit een orthotheekprogramma, vereist een extra inspanning van de zwakke leerling (dubbel leren). Het geeft verwarring met de aanpak in de klas (Houtveen 2005).

2.2.4 Differentiatie

- Convergente differentiatie

Het werken met convergente differentiatie (Vernooy 2007) betekent dat het onderwijs de verschillen in leesresultaten tussen zwakke en sterke lezers binnen de groep zo klein

mogelijk maakt. Er wordt minstens gestreefd naar het beheersen van het minimumdoel (zie paragraaf 2.2.1 De leesmethode).

Zwakke lezers werken in heterogene groepen en het programma wordt niet aangepast aan het niveau van de zwakke leerling. Door de instructietijd uit te breiden voor de zwakke lezer wordt deze in staat gesteld het groepsprogramma te blijven volgen. Indien de lezer buiten de groep wordt opgevangen, moet de begeleider voldoende kennis van goede instructie hebben.

Het Institute of Education, Universiteit van Londen (Blatchford 2009) deed onderzoek naar de inzet van onderwijsassistenten in het onderwijs om de werkdruk van de leerkrachten te verlagen. De assistenten werkten individueel met zorgleerlingen. De leerkrachten ervaren minder werkdruk en de resultaten van de groep zijn verbeterd maar de zwakke leerlingen zijn nog zwakker geworden. De reden is dat de assistenten niet voldoende kwalitatief onderlegd zijn om te werken met zorgleerlingen.

- Differentiatie modellen

De leerkracht kan volgens twee modellen (Ahlers & Van de Mortel 2007) gedifferentieerd werken:

Gezamenlijke start van de les	
Instructie en begeleidde oefening hele groep	
Zelfstandige verwerking rest van de groep	Verlengde instructie en begeleid oefenen voor de risicoleerlingen
Feedback door de leerkracht aan de rest van de groep	Zelfstandige verwerking voor de risicoleerlingen
Gezamenlijke afsluiting voor de hele groep	

Figuur 1. Differentiatie model 1

Gezamenlijke start van de les voor de hele groep		
Zelfstandige verwerking voor leerlingen met een versnelde ontwikkeling	Instructie en begeleidde oefening voor de methodevolgers en de risicoleerlingen	
idem	Zelfstandige verwerking voor de	Verlengde instructie en

	methodevolgers	begeleid oefenen voor de risicoleerlingen
Feedback door de leerkracht aan de leerlingen met de versnelde ontwikkeling en de methodevolgers	Zelfstandige verwerking door de risicoleerlingen	
Gezamenlijke afsluiting voor de hele groep		

Figuur 2. Differentiatie­model 2

Het eerste model zal meestal gebruikt worden in de eerste helft van groep 3 wanneer de niveauverschillen tussen leerlingen nog kleiner zijn en het werken in een grote en kleine groep voldoet.

- Klassenmanagement

Om te kunnen differentiëren tijdens de les is goed klassenmanagement een voorwaarde.

Dit betekent dat

- er afspraken zijn over gedragsregels ten aanzien van het door de klas lopen, het stellen van vragen en de samenwerkingsvormen, die in de eerste dagen/weken van het jaar zijn inge­oefend met de groep
- de leerlingen tijdens het zelfstandig werken een overzicht hebben van de taken, weten wat de opdracht is als ze klaar zijn en waar materialen te vinden zijn en ingeleverd worden.
- De tijd is afgestemd op de taak. De leerkracht begint op tijd met de les. De tijd wordt alleen gebruikt voor leesactiviteiten.

(Vernooy 1993)

2.2.5 Het volgen van de leesontwikkeling

- Groepsniveau

Met gestandaardiseerde toetsen wordt de leesopbrengst van de leerlingen volgens een vast toetsschema in beeld gebracht (bijlage 6).

De toetsuitslagen worden gebruikt om:

1. te bepalen of de leesopbrengst van de groep voldoet aan de verwachtingen
2. het gegeven onderwijs en de methode te analyseren
3. de leesinstructie aan te passen indien nodig
4. het professionaliseren van de leerkracht te bevorderen

(Houtveen 2005)

Omdat lezen een basisvaardigheid is voor het volgen van onderwijs moet deze prioriteit hebben boven andere activiteiten. De leerkracht kan, indien nodig, begeleiding krijgen bij het maken van deze keuzen.

De methode Maan-Roos-Vis sluit aan bij deze adaptieve manier van onderwijs geven en heeft materialen die aansluiten bij de leesontwikkeling: de steraanpak voor de zwakke leerlingen, de raketaanpak voor leerlingen die de groepsinstructie volgen maar een uitdagender verwerking krijgen en de zonleerlingen die veel zelfstandiger kunnen werken en minder behoefte aan instructie hebben. Deze laatste groep begint en eindigt de les met de hele groep om de aansluiting te behouden.

- Schoolniveau

Doelgericht werken betekent ook dat het hele team goed op de hoogte is van de doorgaande lijn in de verschillende leesdoelen van alle groepen. Op schoolniveau is er een visie nodig die de concrete doelen en gekozen middelen beschrijft. Deze visie moet niet van boven opgelegd worden.

In een jaarplanning worden de doelen, activiteiten en evaluatiemomenten voor het invoeren van verbeteringen in het onderwijs uitgezet in de tijd. Op een projectmatige wijze worden de doelen geformuleerd, het plan ontwikkeld, de vernieuwing aangestuurd, gecoördineerd en geëvalueerd. De intern begeleider speelt hierin een rol (Houtveen 2005, Vernooy 1993).

2.3 Wat voegt de methode "Zo leren kinderen lezen en spellen" toe aan de tweede versie van Maan-Roos-Vis?

Deze methode biedt de leerkracht een duidelijk voorbeeld van de leesinstructie en hoe dit effectiever kan. De methodiek kan in combinatie met alle methodes gebruikt worden. Vanaf het begin is er evenveel aandacht voor het lees- als het spellingproces. Onderzoek wijst uit dat het toepassen van deze methode effectief is voor leerlingen op de reguliere en speciale basisschool (Bosman 2007).

2.3.1 Structuur in de ordening van de klanken

De structuur van het alfabet en de bijbehorende klanken wordt de leerlingen duidelijk door in de klankzuivere periode de klanken te ordenen in lange klanken, korte klanken, tweetekensklanken en medeklinkers. De leerlingen leren de klank, de bijbehorende leesletter én het begrip lange klinker, korte klinker, tweetekensklank en medeklinker uit hun hoofd. Ook leren de leerlingen de letters schrijven (schriftbeeld).

In de niet-klankzuivere periode leren leerlingen regels te koppelen aan iedere klankgroep. Door een woord te verdelen in klankgroepen ("klankvoeten"), te bepalen wat de laatste klank daarvan is ("klankteen"), kan via een algoritme (zie bijlage 7) bepaald worden welke regel over de lees- of schrijfwijze van toepassing is (Schraven, 2004).

2.3.2 Instructie van deelvaardigheden koppelen aan lezen of spellen

Er wordt gewerkt met een voorspelbaar lesschema waarin de oefeningen, die met lezen of spellen te maken hebben, iedere instructieles dagelijks terugkomen.

In de onderstaande figuren is een overzicht opgenomen met het lesschema voor de klankzuivere periode (figuur 3) en de niet-klankzuivere periode (figuur 4).

Kernonderdelen aanvankelijk lezen en spelling - klankzuivere periode

Aanvankelijk lezen

1. visuele discriminatie
2. auditieve synthese
3. aanleren letters/letterclusters
4. woorden/zinnen lezen

Aanvankelijk spellen

1. auditieve discriminatie
2. auditieve analyse
3. schrijven letters
4. woorden/zinnen schrijven

Figuur 3. Lesschema klankzuivere periode (Schraven, 2004)

Kernonderdelen aanvankelijke lezen en spellen - niet-klankzuivere periode	
Aanvankelijke lezen	Aanvankelijk spellen
1. auditieve synthese (indien nodig)	1. auditieve analyse
2. letterkennis op snelheid	2. woorden schrijven
3. letterkennis en begrippen klanken	3. spellingscategorieën aanbieden/inoefenen
4. begrippen lettervoet, -teen, -baas	4. zinnen schrijven
5. woorden lezen	
6. zinnen lezen	

Figuur 4. Lesschema niet-klankzuivere periode (Schraven, 2004)

Iedere dag worden de kernonderdelen herhaald, waardoor nieuwe stof wordt ingeoeft en al aangeboden lesstof wordt herhaald. De voorkennis wordt geactiveerd en door het verwoorden van de denkprocessen door de leerlingen kan de leerkracht observeren welke leerling problemen heeft met bepaalde onderdelen.

2.3.3 Het letterlijk voor- en nadoen en verbaliseren

Net als de methode Maan-Roos-Vis gaat ZLKLS uit van de directe instructie. De leerkracht staat centraal bij het verduidelijken van het lesdoel maar de instructie wordt letterlijk door de leerkracht voorgedaan. De leerlingen doen dit ook letterlijk na (modelling). Op de bijbehorende DVD wordt de leerkracht ook letterlijk voorgedaan hoe goede instructie eruit. Er zijn voorbeelden van de instructie over leesvaardigheden, lessen in de klankzuivere en niet-klankzuivere periode en het gebruik van het gebarenalfabet (Schraven, 2004).

Het verbaliseren van het denkproces door de leerkracht tijdens de instructie en het navragen ervan bij de leerling ontwikkelt metacognitieve vaardigheden bij de leerlingen. Zij krijgen hierdoor meer controle over hun eigen leerproces

Ook Allington (2002) onderschrijft het belang modelling (voordoen-nadoen) en verbaliseren. Hij voegt hier aan toe dat oefeningen de leerling juist in staat moeten stellen een nieuwe

strategie te leren beheersen waarmee de leesontwikkeling een stapje vooruitgaat. Vragen bij een gelezen tekst bijvoorbeeld zijn geen instructie over hoe je de tekst kunt begrijpen. De leerling kan ze beantwoorden, of niet. Om de vragen te leren beantwoorden, moet je geleerd worden welke strategieën tot je beschikking staan en hoe je ze toepast.

Verder pleit Schraven (2004) voor het achterwege laten van activiteiten uit de leesmethode die niets met lezen of spellen te maken hebben. Oefeningen waarin gekleurd, geplakt of geknipt moet worden, dragen niet bij aan de leesontwikkeling. Oefeningen in de methode die niet doelgericht werken aan het ontwikkelen van het leren lezen, zijn niet effectief en worden geschrapt. Dit wordt ondersteund door Ahlers & Van de Mortel (2007) en Bosman (2007).

2.3.4 Het inzetten van meerdere zintuigen (multi-sensoriële basis)

Bij het verwerken van informatie worden gelijktijdig auditieve, visuele en motorische kanalen ingezet door de leerling. Het komt tegemoet aan de voorkeur van de leerling om informatie te verwerken en vergemakkelijkt het opslaan van de letterkennis in het geheugen.

Bij de auditieve analyseoefening (het onderscheiden van de klanken waaruit een woord is opgebouwd) hoort de leerling het woord (auditieve verwerking), ziet de hakkaart met het aantal hokjes die het aantal klanken vertegenwoordigt (visuele verwerking) en maakt de hakgebaren (motorische verwerking).

Bij het leren van een nieuwe letters wordt tijdens het uitspreken van de klank (auditief) een gebaar gemaakt (motoriek). De letter wordt getoond (visueel) en de leerlingen maken de letter na in de lucht, op de tafel of in hun schrift (motoriek).

Ook kan letterkennis visueel ondersteund worden door een afbeelding van een letter waarbij de relatie gelegd wordt tussen de letter en de beginklank, bijvoorbeeld een plaatje van een slang voor de letter s (Van de Leij 2003).

2.3.5 Werken volgens klank-synthese model

Van ieder aangeboden grondwoord uit de leesmethode worden direct alle letters aangeleerd. Niet alleen op auditief niveau maar met de geleerde letters worden vanaf het begin woorden nieuwe woorden gemaakt.

Bij gebruik van Maan-Roos-Vis wordt dus bij het aanbieden van het eerste woord "maan" niet alleen de "m" geleerd maar ook de "aa" en de "n". Hier kunnen dan woorden als maan, na, man, aan, ma, nam mee gemaakt worden. De leerlingen lezen en schrijven deze woorden

vanaf het begin. In de Klik-Klak boekjes worden alle letters van de aangeboden grondwoorden ingevoegd. De leerlingen kunnen dan direct nieuwe woorden maken en lezen. Bij het lezen worden de letters met verlengde klankwaarde uitgesproken, het zogenaamde zingend lezen. Door vanaf het begin het tijdsaspect te betrekken in de instructie en de leeswijze, wordt het langdurig spellend lezen ontmoedigd (Van der Leij, 2003).

In de methode Maan-Roos-Vis wordt één letter per grondwoord aangeleerd. Uit "maan" wordt de "m" geleerd. De "aa" en de "n" komen pas later aan bod. De methode biedt wel de mogelijkheid de woorden in zijn geheel te schrijven. De leerkracht kan een keuze maken uit een schrijfschrift met alleen de geleerde letters of met de grondwoorden (Mommers e.a., 2003).

2.3.6 Direct oefenen met letterclusters

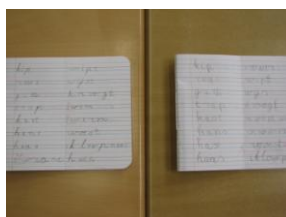
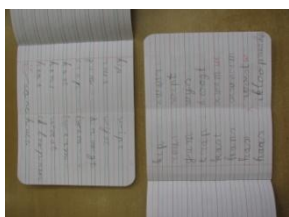
Bij het oefenen van de auditieve vaardigheden komen woorden met meerdere medeklinkers voor- of achteraan direct aan bod. De leerlingen ervaren succes doordat de leerkracht steeds het goede voorbeeld geeft. De leerlingen ondervinden steun aan de hak-plakkaarten. De leerkracht houdt bij het geven van beurten rekening met het oefenniveau van de leerling: de ene leerling krijgt een woord op het mkm-niveau, de ander op mmkm of mkmm-niveau. Het komt tegemoet aan de behoefte van de individuele leerling en stelt zwakke lezers in staat te leren van de betere: het verwerkt informatie die in zijn naaste zone ligt.

Het gaat hier om wat de Russische leerpsycholoog Vygotsky het ontwikkelen naar de zone van de naaste ontwikkeling noemde. Een volwassene of medeleerling begeleidt het kind naar het zelfstandig oplossen van problemen van het opvolgende niveau (Bosman 2007).

Als een type woord bij lezen ingeoeft is, wordt het pas geschreven.

2.3.7 Opstelling

De opstelling van de leerlingen met hun gezicht naar de leerkracht draagt bij aan het voorkomen van omkeringen. Leerlingen die niet tegenover maar naast elkaar zitten, zien het goede voorbeeld van een geschreven letter.

Ook kan de leerkracht bij een frontale opstelling controleren of de informatie is begrepen

2.4 Terugkoppeling literatuur naar onderzoeksvraag

In de literatuur heb ik gelezen hoe de leesinstructie verbeterd kan worden door de structuur en aanpak van de ZLKLS. Samen met de leerkrachten van groep 3 wordt dit schooljaar gewerkt aan de invoering van die onderdelen (zie paragraaf 2.3) als aanvulling op de methode Maan-Roos-Vis. Het verloop van dit proces en de geplande bijeenkomsten zijn te vinden in bijlage 3. Eind vorig jaar zijn hierover al concrete afspraken gemaakt voor de klankzuivere periode.

In paragraaf 2.2 is beschreven welke factoren bijdragen aan verbetering van het leesonderwijs. Door mijn onderzoek wil ik in kaart brengen welke factoren eventueel nog verder op onze school uitgewerkt kunnen worden.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

3.1 Context

In groep 3 zijn twee leerkrachten in een duo-baan werkzaam. De leesontwikkeling van kinderen in groep 3 wordt gevolgd door de toetsen af te nemen die in het Protocol Dyslexie en Leesproblemen worden geadviseerd. Na iedere toetsronde worden de resultaten door de leerkracht en IB geanalyseerd en het onderwijs zo nodig aangepast. De verbetertrajecten voor lezen op schoolniveau worden, in overleg met de directie en de betrokken leerkrachten, op mijn initiatief ingezet.

In de groepen 1-2 wordt gewerkt met Fonemisch Bewustzijn (Wiltink, Huijbregts & Förer 2002) en de letters van het alfabet worden, ondersteund door gebaren (De Wit), aangeboden. In juni groep 2 worden de auditieve leesvoorwaardentoetsen, de toets visuele discriminatie en de toets letterkennis van Struiksma e.a. (1997) afgenomen voor een 0-meting bij aanvang groep 3.

Leerlingen die minder dan 8 letters beheersen en uitvallen op de auditieve analyse en/of synthese krijgen in groep 3 direct iedere dag re-teaching van de aangeboden lessen.

Leerlingen die avi-1 beheersen nemen deel aan de normale lessen maar krijgen verwerkingsmateriaal uit Maan-Roos-Vis voor de versnelde leesontwikkeling (de Zon-werkboekjes) en uit Estafette (Struiksma, Van der Linden & Smolders 2001): een methode voor voortgezet lezen waarbij deze leerlingen onder begeleiding van een leerkracht technische lees oefeningen doen en lezen uit een leesboekje vanaf avi-2 niveau.

Vorig jaar heb ik de tot dan ingevoerde ontwikkelingen samengevat in een leesplan en kwaliteitskaart lezen voor groep 1-8 (bijlage 4).

Dit schooljaar gebruiken de leerkrachten in groep 3 de tweede versie Maan-Roos-Vis en integreren een aantal elementen uit ZLKLS als experiment. De leerkrachten van groep 1-2 nemen de werkwijze met het letterbord, de instructie van de auditieve deelvaardigheden en het gebruik van de hakkaarten over gedurende het jaar en de leerkrachten van groep 4 de instructie voor spelling (zie bijlage 2).

Tijdens de groepsbespreking geven de leerkrachten aan dat het stimuleren van de taakgerichtheid van de leerlingen in deze groep veel energie van de leerkracht vraagt. Omdat er twee leerkrachten zijn in deze groep kan er verschil zijn in de uitvoering van de positief werkende factoren. Om het onderwijs en de resultaten in groep 3 te verbeteren, is het nodig meer duidelijkheid hierover te krijgen

3.2 De doelgroep

De doelgroep bestaat uit de leerlingen van groep 3. De resultaten van de gehele groep en de diagnostiserende onderzoeken bij de zwakste en sterkste leerlingen zijn uitgangspunt voor de aanpak van de leesinstructie en de differentiatie.

De respondenten zijn twee leerkrachten, de directeur en de vijf leerlingen waar verder onderzoek bij wordt gedaan. Leerling 4 (J) is nieuw in groep 3 en valt positief op in de les en bij de herfstsignalering.

Leerling J/M	Visuele Discriminatie	Letters Benoemen	Auditieve Synthese	Auditieve Analyse	Concentratie	Werkhouding, Taakaanpak
6 M	Goed	7	Zwak	Goed	Wisselend	Normaal
11 M	Goed	15	Goed	Goed	Zwak	Zwak
20 M	Goed	8	Vold.	Goed	Matig	Matig
17 J	Goed	27	Goed	Goed	Goed	Goed
4 J	?	?	Goed	Goed	Goed	Goed

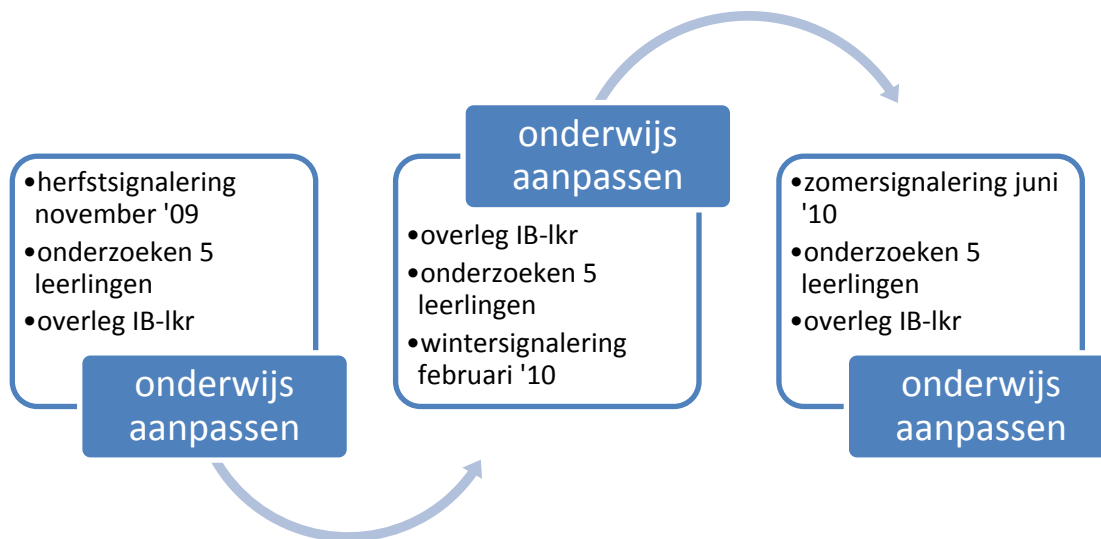
Figuur 5. Informatie over 5 leerlingen bij aanvang van groep 3

3.3 De opbouw van het onderzoek en de onderzoeksperiode

Onderstaand heb ik schematisch weergegeven, uitgezet in de tijd gedurende het schooljaar 2009-2010, welke gegevens worden verzameld. Op drie niveaus zijn er data verzameld die mogelijk leiden tot aanpassingen in het leesonderwijs van groep 3. Het proces is cyclisch.

1. Toetsscores

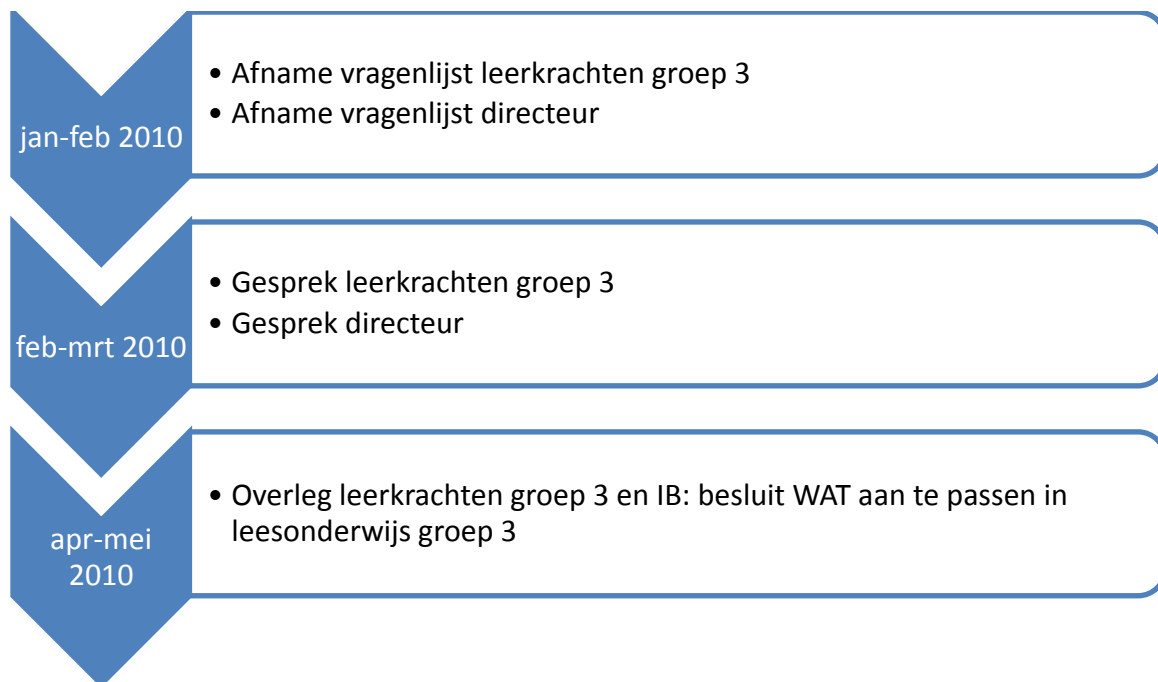
Figuur 6. Verzamelde toetsscores en gegevens uit diagnostische onderzoeken.

2. Invoeringstraject "Zo leren kinderen lezen en spellen"

Figuur 7. Data over hoe de instructie in groep 3 is aangepast door het invoeren van "Zo leren kinderen lezen en spellen".

3. Vragenlijsten en gesprekken met leerkrachten van groep 3 en directeur

Figuur 8. Data uit vragenlijsten en gesprekken met de leerkrachten van groep 3 en de directeur.

3.4 De onderzoeksmethode

Mijn onderzoek is een beschrijvend onderzoek. Door onderzoek wil ik komen tot verbeteringen van het leesonderwijs die leiden tot de doelstelling dat 75% van de leerlingen van groep 3 op onze school een A of B score behaalt op de Drie-Minuten-toets in juni. Het is voornamelijk kwalitatief van aard en bronnenonderzoek, enquête en interviews zijn de instrumenten om gegevens op te leveren. Dit heet onderzoek ter verbetering van het curriculum en zoekt antwoord op de vraag welke verandering er is opgetreden bij leerkrachten en leerlingen in kennis en vaardigheden en hoe dit tot uiting komt in de toetsscores (Kallenberg 2007).

De gegevens uit hoofdstuk 2 en het onderzoek zullen te gebruiken zijn voor verbetering van het leesonderwijs van groep 3 in het algemeen. De doelstelling is alleen te realiseren op scholen waar leerlingen een gemiddelde of bovengemiddelde intelligentie hebben en beschikken over een goede taalontwikkeling.

Ik maak gebruik van kwantitatieve gegevens (meetmomenten) maar door de verschillen in niveau per groep is er alleen op lange termijn een uitspraak te doen over de trends in het

lezen. Behalve de vaardigheidsscore (gemiddelde score van de groep) is er bijvoorbeeld geen gemiddeld IQ van de groep bekend in groep 3.

Om de doelstelling in de onderzoeksvraag te formuleren, heb ik gegevens die structureel van aard zijn gebruikt: de toetsscores van alle leerlingen uit groep 3 in de schooljaren 2003 tot en met 2009.

3.5 Onderzoeksinstrumenten en het verzamelen van informatie

Ik kies voor een gestructureerde wijze van data verzamelen met vragenlijsten die open en gesloten vragen bevatten. Door de gesloten vragen ontvang ik gericht informatie over de onderwerpen die ik wil onderzoeken. De open vragen bieden de leerkrachten en de directeur de mogelijkheid extra informatie te geven (Kallenberg 2007).

Onderzoek d.m.v. Enquête en gesprek

- Vragenlijst aan de twee leerkrachten van groep 3 (onderwerpen: leesmethode, leestijd, directe instructie, differentiatie en klassenmanagement, volgen leesontwikkeling, invoeren afspraken ZLKLS) (bijlagen 8, 10, 12)
- Vragenlijst aan de directeur (onderwerpen: implementatie leesbeleid, het verbeteren van de doorgaande lijn in het leesonderwijs, de betrokkenheid bij het invoeren van ZLKLS, de afstemming van de IB, de kwaliteit van het invoerproces ZLKLS) (bijlagen 9, 10,12)
- Het volgen van 3 zwakke(re) en 2 potentiële versnellende leerlingen in november, februari en juni d.m.v. de toetsscores, verder onderzoek en gesprekken met de leerlingen (bijlagen 11, 14-19)
- Toetsgegevens: de uitslag van de herfstsignalering, de Drie-Minuten-Toets en de Avizinnenleestoets bepaalt de wijze waarop gedifferentieerd wordt in de groep. Vanaf januari 2010 worden de nieuwe versies van Avi en DMT gebruikt (bijlagen 14-16)

3.6 Validiteit, betrouwbaarheid, triangulatie

Validiteit (Kallenberg, 2007)

Het onderwerp van het onderzoek, de leesinstructie in groep 3, is door de leerkrachten en mij gekozen met als doel tot verbeteringen te komen. Het is zinvol op korte en lange termijn hoge verwachtingen te hebben van onze leerlingen (Vernooy 2005). De toetsmomenten en

het overleg zijn ingepland op de jaarlijkse IB toetskalender (bijlage 6).

In het onderzoek worden de beide leerkrachten van groep 3 en de directeur betrokken.

Het invullen van de enquête en het voeren van gesprekken voor mijn onderzoek vragen extra tijd en moeite van de leerkrachten. De uitkomst biedt echter aanknopingspunten tot verbetering van de leesresultaten van hun groep. Ons gezamenlijk doel is het realiseren van een vlotte en nauwkeurige leeshouding bij de leerlingen als basis voor het kunnen volgen van verder onderwijs.

Om de onderzoeksinstrumenten juist af te stemmen op de onderzoeks(deel)vraag (validiteit) heb ik gebruik gemaakt van de skillsheet D21 (Kallenberg 2007). De onderwerpen uit de vragenlijsten gaan allemaal over het leesonderwijs in groep 3 en de begrippen zijn duidelijk voor de respondenten. De vragenlijsten zijn beoordeeld en uitgetoetst door derden en wijzigingen zijn in de tekst opgenomen. Na de afname van vragenlijsten of toetsen vindt steeds overleg met de leerkrachten of directeur plaats om feedback te krijgen over de gegevens en na analyse ervan tot de volgende stap te komen. Tijdens een validatiesessie op de opleiding wordt feedback van medestudenten en begeleiders gevraagd.

Betrouwbaarheid (Kallenberg, 2007)

Het verloop van het onderzoek (planning en onderwerp) is nauwkeurig beschreven in bijlage 13. Op mijn uitnodiging kijken critical friends mee over mijn schouder tijdens de uitvoer van dit onderzoek: een collega uit de bovenbouw, de directeur en de een leerkracht van groep 3, een medestudent van de opleiding. Deze werkwijze bevordert, bij herhaling van het onderzoek, het verkrijgen van zo veel mogelijk dezelfde resultaten (betrouwbaarheid) Voor het vergroten van de betrouwbaarheid heb ik gebruik gemaakt van Skillsheet D20 (Kallenberg 2007).

Bij het samenstellen van de vragenlijsten heb ik skillsheet D 24 (Kallenberg 2007) gebruikt. In de vragenlijst worden vragen gesteld waarop ik het antwoord niet weet of waarvan het antwoord tot verder gesprek zal leiden. Om zeker te weten dat de leerkrachten en directeur hetzelfde denken over de onderdelen die niet bevraagd worden, wordt hen gevraagd de tekst over deze onderwerpen door te lezen. Er is mogelijkheid tot het wijzigen of aanvullen van de tekst.

De opbrengst van vragenlijsten, gesprekken en onderzoeken bij leerlingen wordt steeds met de leerkrachten en directeur besproken en schriftelijk weergegeven. De betrokkenen hebben de mogelijkheid hier gegevens te wijzigen of toe te voegen.

Triangulatie (Kallenberg, 2007)

Ik vergelijk verschillende bronnen (van de leerkrachten, de directeur en de leerlingen) over het onderwerp leesinstructie in groep 3 met elkaar.

Ook gebruik ik verschillende onderzoeksinstrumenten: enquête, gesprek, diagnostiserende onderzoeken en toetsen. Op deze wijze worden verschillende benaderingen in het onderzoek ingebracht (triangulatie).

3.7 Ethische aspecten

Om de ethische aspecten rond dit onderzoek te waarborgen, zijn de richtlijnen van Fontys opleidingen (Boerman 2008) gevolgd. Ik heb de opzet van mijn onderzoek vooraf besproken met de leerkrachten en de directeur en toestemming gevraagd de gegevens in mijn onderzoek te mogen gebruiken. Ook aan de ouders van de leerlingen die ik zal onderzoeken heb ik gevraagd de uitslagen van de diagnostiserende onderzoeken en toetsen te mogen gebruiken. Ik zal deze anoniem in mijn data verwerken, niets achterhouden en alleen voor mijn onderzoek gebruiken. Alle gegevens worden vertrouwelijk behandeld. De onderzoeken bij de 5 leerlingen uit groep 3 vormen qua tijdsduur en inspanning geen grote belasting voor de leerlingen en beperken het verlies aan onderwijstijd in de groep (maximaal 15 minuten). In dit onderzoek is de bronvermelding weergegeven bij informatie die van andere auteurs afkomstig is.

Hoofdstuk 4 Data presentatie en resultaten

In dit hoofdstuk worden de data gepresenteerd die antwoord geven op de deelvraag "Hoe ziet de leesinstructie er in de praktijk in groep 3 van de Sonnewijzer uit?".

In paragraaf 4.1 worden de data van de leerlingen uit de toetsronde in november, februari en juni van het schooljaar 2009-2010 gepresenteerd.

In paragraaf 4.2 zijn de afspraken terug te vinden die in dit schooljaar met de leerkrachten zijn gemaakt over de invoering van ZLKLS. In paragraaf 4.3 en 4.4 zijn de data te vinden van de leerkrachten en de directeur die uit de enquête en interviews naar voren zijn gekomen.

In de bijlagen is de uitgebreide informatie over toetsgegevens (14,15,16), het invoeringstraject ZLKLS (3) en de enquête (8, 9, 10) opgenomen.

4.1 Hoe waren de toetsuitslagen van de leerlingen in groep 3 in november, februari en juni 2009-2010?

In groep 3 zitten 24 leerlingen. De toetsen voor auditieve analyse en synthese zijn eind groep 2 afgenomen (Struiksma) en 21 leerlingen scoorden voldoende. In de toetsen van Vlot&Veilig uit VLL zijn deze onderdelen na iedere kern getoetst en voldoende gescoord. Alleen de leerlingen die voor verder diagnostisch onderzoek in aanmerking komen, worden hierop nogmaals met de Struiksma toets onderzocht.

Herftsignalering

Toetsen uit het Protocol Leesproblemen en Dyslexie na het afronden van kern 3 van Veilig Leren Lezen (tweede versie) in november 2009

Leerling	Grafemen 16 g16-24" 100%	Fonemen Dictee 14g= 100%	Grond- Woorden 10 g 13" 100%	Afgeleide Woorden 8g 60" 80%	Nieuwe Woorden 7g 70" 70%	Tekst Lezen 33 g 150"	
6	16 21	16	8 29	8 40	8 44	38 101	
11	14 22	12	9 19	5 37	7 46	37 180	
20	15 22	16	8 45	8 40	8 36	37 124	
4	16 12	16	10 8	10 10	9 14	39 30	
17	16 13	16	10 15	10 30	8 15	39 55	
10	15 15	15	10 18	10 20	10 20	39 57	
19	16 19	16	9 31	10 60	10 50	39 140	

Figuur 9. Presentatie data herftsignalering van 7 leerlingen (bijlage 14)

Dit houdt in dat:

- de nieuwe woorden beter worden gelezen dan de grondwoorden en dit heeft mogelijk te maken met de invoering van ZLKLS waarbij direct nieuwe woorden met geleerde letters worden gelezen.
- er geen sprake is van ernstige uitval bij het lezen
- één leerling (nummer 11) problemen heeft met nauwkeurigheid, tempo en taakaanpak op meerdere vlakken.

Wintersignalering

Toetsen* Avi-Cito E3 (Zinnenleestoets) en DMT-1 en DMT-2 (Drie-Minuten-Toets woordlezen) in februari 2010

GROEP 3 (DMT-1 Avi-Cito DMT-2)	A+B r.s. 23 en hoger r.s. 20 en hoger	C r.s. 16-22 r.s. 14-19	D-E r.s. 15 en lager) r.s. 13 en lager
> Avi-Cito M3	9 leerlingen avi-E3 1 leerling avi-E4	1 leerling avi-E3	
Avi-Cito M3	3 leerlingen avi-M3	5 leerlingen avi-M3	2 leerlingen avi-M3
< Avi-Cito M3		1 leerling avi-start	2 leerlingen avi-start

Figuur 10. Presentatie data wintersignalering groep 3 op basis van Avi en DMT-2 (bijlage 15)

Dit houdt in dat:

- op het niveau van zinnen lezen 21 leerlingen (88 %) van de leerlingen een A of B score hebben. De leerlingen met een D/E score waren gesignaleerd als risicoleerling in groep 2.
- op het niveau van woorden lezen 13 leerlingen (55 %) op A/B niveau en 4 leerlingen op D/E niveau scoren. Twee leerlingen zijn als risicoleerling aangemerkt in groep 2..
- Eén risicoleerling een C scoort op de DMT-1(woorden) en Avi-M3 leest (zinnen) qua tempo op instructieniveau (nauwkeurigheid beheersingsniveau).
- 2 leerlingen een B-score halen op zinsniveau maar een D/E score op woordniveau.
- 1 D/E leerling problemen heeft met nauwkeurigheid, tempo, automatiseren en taakaanpak op alle vakken maar ook heel wisselend scoort.

4.2 Welke afspraken rond de invoering van ZLKLS zijn ingevoerd door beide leerkrachten?

Afspraken met de leerkrachten bij de invoering van ZLKLS in groep 3 gedurende schooljaar 209-2010 (bijlage 3 en 7)

Klankzuivere periode:

De informatie wordt op auditief, visueel en motorisch niveau aangeboden.

De instructie wordt verdeeld over de dag (minimaal twee momenten)

De waslijn met letters is uit de klas weg en het letterbord met de begrippen voor de klanken hangt ervoor in de plaats. Bij een dictee wordt dit afgedekt.

De auditieve synthese wordt voor het lezen geoefend en de auditieve analyse voor spellen.

De leerkrachten variëren direct de moeilijkheidsgraad van de woorden bij het oefenen van auditieve analyse en synthese.

De hak-plakkaarten zijn gemaakt in februari 2010. De auditieve analyse en synthese oefeningen werden met hakgebaren uitgevoerd op de tafel, zonder hak-plakkaarten.

De leerkrachten maken direct nieuwe woorden met alle aangeboden letters uit een grondwoord.

Het zingend lezen wordt vanaf het begin gestimuleerd.

Niet-klankzuivere periode:

Blijven herhalen van auditieve analyse of verdelen in klankvoeten en oefenen mkm-woorden.

Veel aandacht voor de strategie (p lat plat plat) bij het lezen van mmkm en mkmm woorden (voordoen-nadoen, verwoorden, woordrijen oefenen).

De geleerde categorieën bij lezen komen twee weken later aan bod bij spellen.

De leerkracht maakt hiervoor een planning voor de resterende weken van dit schooljaar.

Introductie en inoefenen van klankvoet-klankteen-klinkerstraten-bazen met uitgebreide schematische voorstelling en gebaren bij lezen.

Veel aandacht voor de strategie (mar mot marmot marmot) bij het lezen tweelettergrepige woorden (voordoen-nadoen, verwoorden, woordrijen oefenen).

Veel aandacht voor strategieën voor begrip lezen bij het lezen van teksten (voorkennis, lay-out, waar staat het antwoord).

Figuur 11. Presentatie van een samenvatting van de data van de invoering van Zo leren kinderen lezen en spellen (Schraven 2004) (bijlage 3 en 7)

Dit houdt in:

Klankzuivere periode:

Er zijn meer onderdelen ingevoerd van ZLKLS dan was gepland in juni 2009.

Na het werken met de elementen uit ZLKLS is een positieve ontwikkeling te zien bij de leerlingen voor lezen en spellen.

Niet-klankzuivere periode:

Het werken met de methode geeft meer overzicht door een vaste structuur van ZLKLS en het digibord. Ook is er voor de leerlingen meer afwisseling in activiteiten en de leerlingen lezen veel meer op een dag.

Het blijven oefenen van mkm-woorden komt via het digibord wel aan de orde maar niet voldoende. De leerkrachten maken extra woordrijen om met de groep te oefenen.

Een leerkracht is niet bij het leerlingoverleg met IB aanwezig en heeft door omstandigheden de bijeenkomsten in december en februari niet bijgewoond.

4.3 Welke positief werkende factoren zijn van toepassing op schoolniveau?

Gegevens uit de vragenlijst aan de directeur (bijlage 9 en 10)

Beleid

Er is op school een leesplan voor de groepen 4-8 en een kwaliteitskaart over het leesonderwijs in de groepen 1-8 aanwezig waarin de doorlopende lijn, doelen, middelen, toetsen toetsmomenten en criteria voor interventies zijn beschreven.

De methode Maan-Roos-Vis in combinatie met ZLKLS wordt dit schooljaar experimenteel gebruikt in groep 3. Groep 2 en 4 sluiten aan op bepaalde onderdelen. Aan het eind van het jaar wordt gezamenlijk vastgesteld welke veranderingen in het leesonderwijs definitief worden opgenomen. Dit wordt beschreven als extra hoofdstuk in het leesplan.

De directeur geeft aan dat hij meer tijd zou willen reserveren om zelf het invoeringstraject mee te maken. De directeur is positief over de gestelde doelen, de voorbereiding en de begeleiding door de intern begeleider. Er is voldoende afstemming tussen de IB en de directeur maar de leerkrachten zijn niet dezelfde mate in staat de bijeenkomsten bij te wonen.

Het volgen van de ontwikkeling

De leestoetsen worden bij alle leerlingen in groep 1 tot en met 8 afgenomen en verwerkt. De opbrengsten worden op leerling-, groep- en schoolniveau besproken. Het onderwijs wordt aangepast aan de opbrengsten. De directeur geeft aan dat het overleg voornamelijk plaats vindt tussen één leerkracht en de intern begeleider.

Planning

Er is een jaarplanning met data voor overlegmomenten op team-, bouw- en klassenniveau. Jaarlijks worden er doelstellingen vastgesteld voor verbetertrajecten. Lezen is speerpunt en keert jaarlijks terug. De directeur geeft aan dat er weinig gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheid onderwerpen voor vergaderingen in te brengen door de individuele teamleden.

Nascholing

Op school is een nascholingsbudget waar iedere leerkracht gebruik van kan maken. De directie stimuleert het team tot het volgen van nascholing. Ieder schooljaar voor het hele team zes studiemiddagen gepland. Teamleden volgen nascholing onder of buiten schooltijd.

Figuur 12. Presentatie van de samenvatting data vragenlijst directeur (bijlage 9 en 10)

Dit houdt in:

- op schoolniveau wordt voldaan aan de adviezen gesteld in de literatuur van hoofdstuk 2
- directeur kan zich naar eigen wens te weinig bezighouden met het proces
- één leerkracht heeft minder overleg met de IB-er

4.4 Welke positief werkende factoren zijn van toepassing op groepsniveau?

Gegevens uit de vragenlijst aan de leerkrachten van groep 3 (bijlage 8 en 10)

De leesmethode

Streefdoel voor de hele groep is minimaal het behalen van een C-score op de Drie-Minuten-toets 3 en avi-2 beheersingsniveau eind juni groep 3

De leerkrachten hebben ieder (een kopie van) een handleiding ter beschikking en een DVD van de instructie bij ZLKLS.

De invoering van de methode is gefaseerd verlopen.

De volgende leesvormen worden door de leerkrachten gebruikt tijdens de leeslessen: voorlezen, meelezen van korte teksten, koor-lezen, duo-lezen, stillezen, tutorlezen (tweede helft groep 3) en interactief lezen.

De leerkrachten zijn tevreden met de vrijheid die de methode biedt en de materialen om te differentiëren.

Een leerkracht geeft aan dat er weinig oefeningen voor auditieve synthese zijn en de geboden woordenschat is niet altijd zinvol.

De leestijd

De taal- en leestijd omvat 80 minuten per dag met de hele groep en 20 minuten voor de lezers met een vertraagde ontwikkeling.

Er vallen zelden tot nooit leeslessen uit.

De leesinstructie

Er is verschil bij de leerkrachten

in het gebruik van het starten met een lesdoel,
bij het ophalen van voorkennis,
het geven van meer beurten aan zwakke leerlingen (alleen als het een succeservaring oplevert voor de leerling),
het soms samenvatten van de vorige les,
bij het gebruik van het verwoorden van de juiste leeswijze

Het differentiatiemodel

Model:

Er wordt gewerkt met een algemene groep en één sub-groep voor verlengde instructie tijdens de leesles of het zelfstandig werken in de inloop.

Knelpunten:

De tempoverschillen bij verwerking en taakaanpak zijn soms erg groot tussen de leerlingen.
Kunnen de zwakke leerlingen wel mee na kern 4-5?.

Het betrokken houden bij de les van alle leerlingen.

De leerlingen zijn niet zelfstandig genoeg om volgens het directe instructiemodel te kunnen werken.

Het klassenmanagement

Er is verschil:

In de afspraken over het hulp vragen aan een leerling en het beantwoorden van een vraag in de les

Het stimuleren van de taakgerichtheid

Het volgen van de leerlingen en de ondersteuning daarbij

De beide leerkrachten hebben voldoende informatie uit toetsen en observatie om de groep in drie niveaus in te delen.

Ze ervaren de mogelijkheid om te overleggen met de IB, de hoeveelheid tijd die beschikbaar is voor overleg over zorgleerlingen en de invoering van ZLKLS als voldoende.

Er is voldoende ruimte voor eigen inbreng.

Beide leerkrachten geven aan dat het belangrijk is als duo-partners op dezelfde wijze te werken.

Eén leerkracht uit de wens meer aan nascholing te doen op het gebied van lezen.

Figuur 13. Presentatie van de samenvatting data vragenlijsten leerkrachten (bijlage 8 en 10)

Dit houdt in:

- op groepsniveau wordt grotendeels voldaan aan de adviezen uit de literatuur over de

onderwerpen leesmethode, leestijd, differentiatie-model, klassenmanagement, het volgen van de leerlingen en nascholing in het onderwijs.

- er is na de individuele gesprekken over de enquête overleg met beide leerkrachten noodzakelijk over de onderwerpen

- leestijd, leesinstructie (voorkennis, doel, samenvatten, verwoorden),
- knelpunten bij de organisatie van het differentiëren en
- de taakgerichtheid van de leerlingen
- overleg met elkaar en IB

Samenvattend kunnen de leerkrachten het leesonderwijs nog verbeteren door meer samen te overleggen over de voorbereiding en de vormgeving van de leesinstructie.

Hoofdstuk 5 Data-analyse

In dit hoofdstuk worden de geanalyseerde data van het vorige hoofdstuk weergegeven.

De toetsscores en eventuele gegevens uit diagnostisch onderzoek van de leerlingen van groep 3 naar aanleiding van de herfst-, winter- en zomersignalering zijn geïnterpreteerd en verwerkt tot een groepsplan (bijlagen 11, 14, 17, 15 en 18).

In bijlage 3 zijn de werkafspraken over de klankzuivere en niet-klankzuivere periode van ZLKLS terug te vinden.

Een samenvatting is opgenomen in paragraaf 5.1

De analyse van de gegevens over de positief werkende kenmerken op school- en groepsniveau is weergegeven in de paragrafen 5.2 en 5.3. De enquête en gesprekken met de leerkrachten en directeur zijn hiervoor gebruikt (bijlagen 10 en 12).

5.1 Analyse van de toetsuitslagen van de leerlingen in groep 3 in november, februari en juni 2009-2010

De Herfstsignalering in november (bijlagen 11, 14, 17)

De moeilijkere taken worden door de groep beter uitgevoerd: nieuwe woorden, die gevormd zijn uit de tot dan toe aangeleerde letters, lezen de leerlingen beter dan de grondwoorden uit de methode VLL. Ook op het letterdictee (een productieve taak) is beter gescoord dan op de letterkennis (een herkende taak).

Het vorig schooljaar scoorde de groep beter op het lezen van grondwoorden.

Dit is het gevolg van de wijze waarop de leerkrachten de letterkennis aanbieden en herhalen door de uitvoering van ZLKLS. Het schrijven van nieuwe woorden tijdens het dagelijks dictee draagt hier positief aan bij.

Bij aanvang van groep 3 zijn drie leerlingen juist gesignaleerd als risicoleerling en de extra begeleiding heeft bij twee leerlingen resultaat. De begeleiding wordt bij alle drie voortgezet.

De Wintersignalering in februari (bijlagen 15, 18)

Bij de afname van de DMT-1 en 2 en de spellingstoets (SVS) is gebruik gemaakt van de nieuwste versie. Dit heeft als gevolg dat bij dezelfde score het resultaat, uitgedrukt in een

A-E norm, lager uitvalt ten opzichte van vorig jaar (oude versie). Toch is het resultaat voor beide goed.

Het lezen van mkm-woorden doet de hele groep goed maar de helft heeft een A/B score voor het lezen van type mkmm/mmkm. Dit type is door de leerkrachten al aangeboden (ZLKLS) en komt in de methode VLL nog aan bod.

Er zijn geen leerlingen met een sterk spellende aanpak. Dit is het gevolg van het aanleren van het lezen met verlengde klankwaarde door de leerkrachten.

Door het gebruik van de "klassenassistent" VLL op het digibord is de structuur van de leesles volgens ZLKLS door de leerkrachten niet precies gevolgd. Het oefenen van de auditieve synthese vóór een leesactiviteit is later gestart en minder consequent toegepast. De leerkrachten willen dit volgend schooljaar wel doen.

Dit kan het verschil tussen de prestaties in lezen en spellen verklaren.

De zwakke leerlingen hebben een tempoprobleem en moeite met het lezen van woorden type mkmm/mmkm. De leerkrachten gaan daarom Ralflezen op Avi-E3 niveau.

Twee leerlingen krijgen advies voor verder onderzoek (één door de oogarts en één door een orthopedagoge).

De spellingresultaten zijn ook in februari beter dan de leesresultaten. Leerlingen met een C en D/E score voor lezen scoren voldoende/goed bij spellen. Eén van deze leerlingen valt bij beide uit en dat is dezelfde leerling als in november.

De leerkrachten verklaren dit door vanaf september heel consequent de auditieve analyse geoefend te hebben vóór een spellingsactiviteit en het dagelijkse oefendictiee.

5.2 Analyse van de positief werkende kenmerken op schoolniveau

Op schoolniveau wordt voldaan aan de adviezen van paragraaf 2.2.5 over

- het maken van beleid voor leesonderwijs in alle groepen,
- het volgen van de ontwikkeling van de leerlingen en in overleg op individueel, groeps- en schoolniveau het uitvoeren van verbeterpunten in het onderwijs,
- de aanwezigheid van een concrete planning voor overleg en doelen voor het leesonderwijs
- de mogelijkheid tot het volgen van nascholing binnen en buiten school

De directeur ervaart twee knelpunten:

- de tijd om zelf deel te nemen aan overleg over verbeteringen in het leesonderwijs
- het overleg in groep 3 vindt voornamelijk plaats tussen één leerkracht en de intern begeleider

Deze knelpunten vormen geen bedreigende factor voor het onderzoek of het leesonderwijs in groep 3.

5.3 Analyse van de positief werkende kenmerken op groepsniveau (bijlage 10 en 12)

In onderstaand overzicht wordt een vergelijking gemaakt tussen de praktijk in groep 3 en de aanbevelingen in de literatuur van hoofdstuk 2 over de volgende onderwerpen:

De leesmethode

De leesmethode voldoet aan de wensen van de leerkrachten. De leerkrachten voegen zelf extra oefening in de auditieve vaardigheden toe.

De leesmethode VLL voldoet aan de eisen van een goede methode (paragraaf 2.2.1).

Leestijd op het rooster

Uit de data van de vragenlijsten en de gesprekken met de leerkracht blijkt het volgende:

- de totale leestijd per week voor de hele groep bedraagt 390 minuten (de methode geeft binnen deze tijd ook taalactiviteiten)
- op het planbord en in de klaar-takenkast zijn daarbuiten nog leesactiviteiten ingeroosterd waarvan de tijd niet precies is vastgesteld.
- zwakke lezers (sub-groep 1) krijgen per week 100 minuten extra leesondersteuning

Afgezet tegen de richtlijnen (paragraaf 2.2.2) voor de leestijd (450 minuten aan de groep en 60 minuten extra aan zwakke lezers) wordt in groep 3 door de leerkrachten voldoende leestijd aan de groep besteed en meer dan geadviseerd aan de zwakke lezers.

De leesinstructie

Beide leerkrachten

- geven onbewust regelmatig het lesdoel aan maar niet structureel
- roepen voorkennis op bij begrijpend lezen maar niet structureel bij alle vakken
- het samenvatten van de vorige les wordt nauwelijks gebruikt
- geven extra beurten aan zwakke leerlingen wanneer succeservaring mogelijk is
- geven aan behoefte te hebben aan een andere inhoud van de verlengde instructie, bespreken dit met de IB en tijdens de toetsevaluatie is besloten met vijf leerlingen 5 maal per week te gaan Ralfilezen op avi-niveau E3.

Eén leerkracht geeft aan:

- het verwoorden van strategieën te gebruiken
- dat zwakke leerlingen niet alle taken uit de weektaak kunnen maken naast de extra leesbegeleiding en dat het noodzakelijk is een keuze te maken uit de stof en de taken.

De richtlijnen (paragraaf 2.2.3) over het lesdoel, voorkennis en samenvatten wijken af van de praktijk. Een uitwerking voor volgend schooljaar wordt gemaakt tijdens de bouwvergadering in juli 2010.

Differentiatiemodel

De methode biedt voldoende differentiatiematerialen.

De leerkrachten geven beiden het voordeel van het werken met het digibord aan.

De lessen worden klassikaal aangeboden (lesdoel, instructie, verwerking, afsluiting) en de zwakke leerlingen krijgen extra begeleiding tijdens momenten waarop de groep zelfstandig werkt (inloop, weektaak, planbord).

De leerkrachten nemen in april een beslissing over het werken met differentiatiemodel 1 en stellen vast welke inhoud de verlengde instructie moet hebben. De werkbladen voldoen niet.

Het werken met het differentiatiemodel van de directe instructie (paragraaf 2.2.4) wordt in groep 3 nu niet gebruikt. Na de toetsevaluatiebijeenkomst zijn de leerkrachten tijdens de verlengde instructie gaan Ralfilezen (differentiatiemodel 1).

Klassenmanagement

De leerkrachten

- hanteren dezelfde regels voor goed klassenmanagement en dit is in overeenkomst met de richtlijnen in paragraaf 2.2.4
- geven verschillende manieren aan om de taakgerichtheid te vergroten. De leerkrachten brengen elkaar op de hoogte van deze manieren.

N.a.v een studiemiddag over coöperatief leren wordt tot juni experimenteel gewerkt met enkele werkvormen daarvan in de groep.

Overleg

Beide leerkrachten:

- geven aan tevreden te zijn over het overleg met de IB
- spreken de wens uit vooraf aan een periode overleg te hebben met de duo-partner om concreet werkafspraken te maken en zaken op groepsniveau af te stemmen.

Het analyseren van de toetsgegevens en het aanpassen van de onderwijssituatie in een

nieuw groepsplan vindt plaats volgens de richtlijnen uit paragraaf 2.2.5.
Er is overleg tussen de leerkracht en IB maar het overleg tussen de leerkrachten onderling is niet structureel.
Tijdens de studiedag in april 2010 wordt over het voorstel gesproken en in juli 2010 wordt een beslissing genomen.

Figuur 14. Analyse data vragenlijsten en gesprekken met de leerkrachten van groep 3 (bijlage 12)

Door meer overleg over de voorbereiding en uitvoering van de instructie verbetert het handelen van de leerkrachten.

Hieruit voortvloeiend zullen de leerkrachten de weektaak meer aanpassen aan de verschillende niveaus van de leerlingen (a-b-c versie). Als de leerlingen met een versnelde ontwikkeling langer zelfstandig op hun niveau kunnen werken, hebben de leerkrachten ruimte om de zwakke lezers te begeleiden met verlengde instructie.

Het uitwisselen van maatregelen voor het bevorderen van de taakgerichtheid heeft voor alle leerlingen tot gevolg dat de informatie beter wordt verwerkt en opgeslagen.

Al deze maatregelen zullen bijdragen tot meer kwaliteit en effectiviteit van het leesonderwijs en de leesresultaten van de leerlingen positief beïnvloeden.

De analysedata zijn in een validatiesessie gepresenteerd aan begeleiders en medestudenten. De feedback over betrouwbaarheid, respondenten, de veranderingen in de leesinstructie en de aanbevelingen zijn opgenomen in het onderzoek.

In het volgende hoofdstuk wordt met de bovenstaande gegevens een antwoord gegeven op de onderzoeksvraag behaald wordt.

De verbeterpunten voor het leesonderwijs van groep 3 uit paragraaf 5.3 worden uitgewerkt in hoofdstuk 7 Evaluatie waarin aanbevelingen worden gedaan voor de toekomst.

Hoofdstuk 6 Antwoord op de onderzoeksvraag en conclusies

In dit hoofdstuk wordt de tweede deelvraag beantwoord: is het behalen van de doelstelling in de onderzoeksvraag door de invoering van ZLKLS gerealiseerd?

Het antwoord valt uiteen in drie delen:

- hoe is de leesinstructie in groep 3 verbeterd? (paragraaf 6.1)
- wat kan er aan het gehele (lees)onderwijs in groep 3 verbeterd worden? (paragraaf 6.2)
- Heeft het veranderen van de leesinstructie door invoer van ZLKLS tot resultaat gehad dat 75 % van de leerlingen een A/B score op de DMT in juni van groep 3 behaalt? Dit is tevens de vraag in het onderzoek en wordt beantwoord in paragraaf 6.3

6.1 Hoe kan de leesinstructie in groep 3 verbeterd worden?

Kwalitatieve gegevens

Uit de informatie van de leerkrachten blijkt dat het werken met ZLKLS een positieve bijdrage heeft geleverd aan het leesonderwijs in groep 3 voor de leerlingen en de leerkrachten.

De leerkrachten geven aan dat:

- in de klankzuivere periode:
  1. de leerlingen door een auditief, visueel (digibord, opstelling met het gezicht naar het bord) en motorisch (gebarenalfabet als ondersteuning bij de letterkennis) aanbod onbewust gebruik kunnen maken van de eigen voorkeur voor informatieverwerking via het gehoor, het oog, een handeling of een combinatie hiervan
  2. het oefenen van een moeilijker type woorden (naast mkm ook mkmm/mmkm woorden) bij de auditieve voorwaarden én het direct lezen van nieuwe woorden met de geleerde letters de leerlingen sneller vloeiend leert lezen
  3. het lezen met verlengde klankwaarde voorkomt dat de leerlingen blijven spellen
  4. direct vanaf het begin de auditieve analyse voor het spellen op een vast tijdstip ingepland is. Het resultaat voor spellen is in november en februari beter dan voor lezen.

- in de niet-klankzuivere periode

1. de leescategorieën in VLL overeen komen met die in ZLKLS maar door elkaar worden aangeboden in de kernen.

2. de spellingcategorieën in VLL niet in een duidelijk overzicht terug te vinden zijn en door elkaar worden aangeboden. De leerkrachten stellen een eigen planning op voor het aanbod van lees- en spellingscategorieën.

3. het werken met het schema klankvoet-klankteen-klankstraten-klankbazen is geïntroduceerd voor het lezen van meerlettergrepige woorden. In april behalen alle leerlingen de Veilig&Vlot toets van VLL van kern 9.

Eerst is de methode ZLKLS gezamenlijk, en later zelfstandig, met de DVD bestudeerd. De leerkrachten zijn positief over de duidelijke structuur van de methode en de heldere aanpak voor de instructie bij lezen en spellen. Ze zijn zich meer bewust van hun eigen handelen en kijken kritisch naar het aanbod van de methode.

Door voorafgaand gezamenlijk werkafspraken te maken, was het duidelijk aan welke onderdelen gewerkt zou worden en met name hoe. Tussentijds is geëvalueerd of en welke wijzigingen haalbaar en nuttig zijn.

De leerkrachten hebben de extra werkzaamheden door deze werkwijze niet als toenemende werkdruk ervaren

6.2 Wat kan er aan het leesonderwijs in groep 3 verbeterd worden?

Kwalitatieve gegevens

In de vragenlijst zijn onderwerpen bevraagd die te maken hebben met wat er op school- en groepsniveau aan het leesonderwijs verbeterd kan worden. De meeste onderwerpen uit de theorie van hoofdstuk 2 komen overeen met de praktijk op onze school (paragraaf 5.3).

Op schoolniveau is het aanpassen van het leesplan voor groep 3 na de invoering van ZLKLS een actiepunt.

Op groepsniveau komen de volgende actiepunten naar voren:

1. het creëren van extra instructietijd voor zwakke lezers tijdens de leesles wanneer de groep zelfstandig werkt
2. het wijzigen van de inhoud van de verlengde instructie omdat de werkbladen in de methode VLL niet voldoen aan de eisen voor extra of andere instructie aan zwakke lezers
3. het gebruik van het lesdoel, het oproepen van voorkennis, het samenvatten van de vorige les en het verwoorden van de strategie worden niet door de (beide) leerkrachten gebruikt in de lessen. Er is behoefte aan meer informatie hierover.
4. het onderling afstemmen over de maatregelen om de taakgerichtheid van de leerlingen te stimuleren en het inzetten van werkvormen voor coöperatief leren
5. een andere overlegvorm tussen de duo-partners (vooraf, inroosteren, onderwerpen) ter voorbereiding van de lessen.

6.3 Heeft 75 % van de leerlingen door de invoer van ZLKLS een A/B score behaald op de DMT-toets in juni van groep 3?

Kwantitatieve gegevens

Van de leerlingen behaalt 88% in februari een A/B score bij het lezen van mkm-woorden en zinnen. Deze score wordt door 55 % behaald bij het lezen van mkmm/mmkm-woorden. Deze woorden komen in de methode nog volop aan de orde na februari (na kern 6).

Op het moment dat dit onderzoek ingeleverd wordt voor de opleiding Master-SEN zijn de data over de zomersignalering nog niet bekend. Deze worden nog in het onderzoek verwerkt en aan het team gepresenteerd. Een laatste terugblik op het invoeringsproces met de betrokkenen zal daaraan vooraf gaan.

Omdat er geen gegevens over de intelligentie van de leerlingen bekend zijn, blijft het moeilijk om een uitspraak te doen of bij iedere leerling de maximale ontwikkeling is gerealiseerd.

Om te kunnen vaststellen of het invoeren van Zo leren kinderen lezen en spellen een structurele verbetering van de leesresultaten oplevert voor de leerlingen in groep 3 is het noodzakelijk de toetsgegevens van de komende jaren te volgen.

Door de toetsresultaten over een langere tijdsperiode te meten, worden de verschillen in

niveau bij de leerlingen per groep minder van invloed. Er ontstaat een soort "gemiddelde" groep voor deze basisschool.

Hoofdstuk 7 Evaluatie

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten (paragraaf 7.1) en het onderzoeksproces (paragraaf 7.2) geëvalueerd. Paragraaf 7.3 ten slotte geeft een mogelijkheid tot verder onderzoek in de toekomst aan.

7.1 Onderzoeksresultaten

Het bewust bestuderen en veranderen van de leesinstructie volgens de uitgangspunten van ZLKLS heeft de leesresultaten van de leerlingen verbeterd (paragraaf 6.3) en de instructievaardigheden van de leerkrachten veranderd (paragraaf 6.1). Het onderzoek heeft actiepunten opgeleverd voor verbetering van het gehele onderwijs van groep 3 (paragraaf 6.2).

Het invoeren van veranderingen in de lees- en spellinginstructie van groep 3 heeft gevolgen gehad voor het onderwijs in groep 2 (fonemisch bewustzijn) en groep 4 (spelling). Dit is de hefboomwerking (Lingsma 2009) waarbij veranderingen in denken en doen ook bij anderen nieuwe mogelijkheden in het gedrag tot gevolg hebben.

Naar aanleiding van dit onderzoek worden de volgende aanbevelingen gedaan:

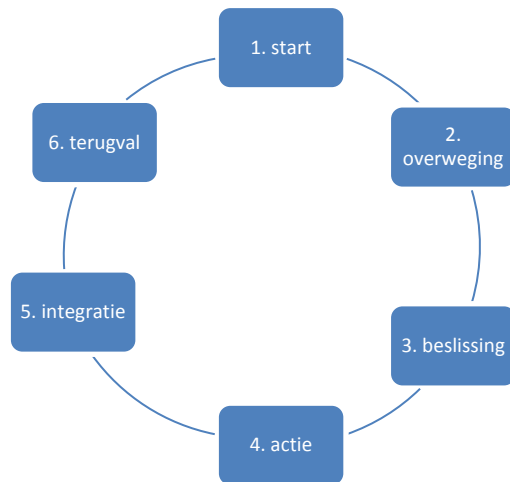
1. het verankeren van de huidige werkafspraken in het lees- en spellingsonderwijs van groep 2, 3 en 4
2. het maken van afspraken in groep 3 over de verlengde instructie, de taakgerichtheid van de leerlingen en de overdracht tussen de leerkrachten
3. informatie verstrekken aan de leerkrachten over het gebruik van de directe instructie (paragraaf 6.2)

Om op andere scholen het leesresultaten in groep 3 te verbeteren, is het zinvol de richtlijnen met positieve factoren voor goed leesonderwijs uit de literatuur van hoofdstuk 2 te toetsen aan de daar geldende praktijk. Daaruit kan een verbeterplan volgen.

Het werken met ZLKLS moet aansluiten bij de visie van de leerkrachten op technisch leesonderwijs en bij de behoefte van de leerlingen: door middel van grondwoorden of klank-synthese. In het laatste geval sluit ZLKLS aan.

7.2 Onderzoek

Een veranderingsproces kan verschillende fasen doorlopen. In onderstaande figuur is het cyclische proces weergegeven van fasen van gedragsverandering (Prochaska & DiClemente 2006).

Figuur 15. Cirkel van gedragsverandering

Stap 1-2 De start en de overweging

De globale uitgangspunten van ZLKLS zijn in een teampresentatie en onderbouwvergadering door mij met de leerkrachten verkend (bewust onbekwaam) en vertaald naar werkafspraken (bijlage 3).

Stap 3 De beslissing

De beslissing is gebaseerd op het willen verbeteren van eigen vaardigheden om een effectievere leesinstructie te realiseren (interne motivatie). De verwachting dat de capaciteiten van de leerlingen een hoger rendement mogelijk maken en de hogere eisen van de nieuwe leestoets vragen om maatregelen om het resultaat te verbeteren (externe motivatie).

Stap 4 De actie

Als begeleider heb ik gedeeltelijk de informatieoverdracht verzorgd, de planning en organisatie gerealiseerd en de betrokkenen in de gelegenheid gesteld gedachten en ervaringen uit te wisselen. In de groep is geobserveerd welke uitwerking de veranderingen tot gevolg hadden.

Het vergroten van de kennis over leesonderwijs met de meest recente inzichten, de tijd nemen voor het leggen van verbanden tussen literatuur en praktijk en het formuleren van

concrete onderzoeksvragen die een heldere opbouw en uitvoering van het onderzoek mogelijk maken, zijn vaardigheden die ik heb ontwikkeld. Maar ook het maken van vragenlijsten en het verwerken van de data eruit was nieuw.

Als veranderaar heb ik ervaren dat door deze inbreng onverwachte zaken van grotere invloed bleken dan vooraf verwacht. De rol van de inhoud van de verlengde instructie, de taakgerichtheid van de leerlingen stimuleren en de overdracht, zoals door de leerkrachten is ingebracht, zijn hiervan voorbeelden. Zelf had ik vooraf gedacht dat het veranderen van de inhoud van de instructie de grootste gevolgen zou hebben voor de resultaten van het leesonderwijs. De door de leerkrachten ingebrachte punten hebben positieve gevolgen voor het totale onderwijs in hun groep.

Ook heb ik door de directe samenwerking het gevoel een hechtere band te hebben gekregen met mijn collega's. Ons gezamenlijk handelen werd hierdoor bewust bekwaam.

Stap 5 De integratie

Op drie momenten worden de ingevoerde aanpassingen in de leesinstructie (bijlage 3) volgend schooljaar opnieuw geëvalueerd. Hierdoor zal het handelen uiteindelijk onbewust bekwaam gaan verlopen. De nieuwe vaardigheden van de leerkrachten zullen een routine worden tijdens hun lesgeven.

Stap 6 Terugval

Er is tussentijds geen sprake geweest van een terugval in de ontwikkeling. Soms zijn werkafspraken nog niet of op een andere manier gerealiseerd.

Leerpunt in de begeleiding was het ontwikkelen van een projectmatige aanpak naar een combinatie met het integreren van de denkstijlen en handelwijzen van alle betrokkenen. Een onderzoek krijgt door deze aanpak behalve meer draagkracht ook meer diepgang en is voor toekomstig onderzoek een aanbeveling.

7.3 Mogelijk vervolgonderzoek

Om de leesresultaten van alle leerlingen binnen de hele school te verbeteren, is vervolgonderzoek in de overige groepen een volgende stap.

De nieuwe onderzoeksvraag luidt dan:

Wat zijn de bevorderende en bedreigende factoren in het (lees)onderwijs van de groepen 2 en 4-8 en welke aanpassingen zijn nodig om de leesresultaten te verbeteren?

Op die manier wordt de doorlopende lijn bewaakt en komen we tegemoet aan een van de speerpunten van ons schoolbeleid: het blijvend zorg dragen voor de leesontwikkeling van kinderen met het oog op het succesvol deelnemen aan het onderwijs, nu en in de toekomst.

Literatuurlijst

Ahlers, L.& Mortel, K. van de (2008) Aanvankelijk technisch lezen/groep 3, Amersfoort: CPS

Allington, R.L. (2002) 'What I've learned about effective reading instruction from a decade of studying exemplary elementary classroom teachers' WWW pagina op URL: <http://www.teachersread.net/> (geopend 2-11-2009)

Blatchford, P. (2009) 'Deployment and impact of support staff in schools' WWW pagina op URL: <http://www.dcsf.gov.uk/research/data/uploadfiles/DCSF-RR148.pdf> (geopend op 7-1-2010)

Boerman, R. (2008) Ethische uitgangspunten bij praktijkonderzoek. Tilburg: Fontys OSO
Interne publicatie

Bosman, A.M.T. (2007) Zo leer je kinderen lezen en spellen. Tijdschrift voor orthopedagogiek, 46, 451-465

Darling-Hammond, L. (1997). 'Doing what matters most: Investing in quality teaching' WWW pagina op URL: <http://www.nctaf.org/publications/DoingWhatMattersMost.pdf> (geopend 7-11-2009)

Houtveen, T., Koekebacker, E., Mijs, D. & Vernooy, K. (2005) 'Succesvolle aanpak van risicoleerlingen. Wat kan de school doen?' WWW pagina op URL: <http://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=HLdl52K6BB4C&oi=fnd&pg=PA4&dq=Houtveen+Succesvolle+aanpak&ots=Gm1oYJJW1o&sig=JeGLHIRTQ1j7VWn5gud8igkH-GY#v=onepage&q=Houtveen%20Succesvolle%20aanpak&f=false> (geopend 09-11-2009)

Kallenberg, T. (2007) Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren, Utrecht/Zutphen: 2007

Leij, A. van der (2003) Leesproblemen en dyslexie: Beschrijving, verklaring en aanpak, Rotterdam: Lemniscaat

Lingsma, M. (2009) Aan de slag met teamcoaching, Barneveld: Uitgeverij Nelissen

Mommers, C., Verhoeven, L., Koekebacker, E. van der Linden, S., Stegeman, W. &

Warnaar, J. (2003) Veilig leren lezen, Tilburg: Uitgeverij Zwijsen bv

Prochaska, J.O., DiClemente, C.C. (2006) 'Cirkel van gedragsverandering' WWW pagina op URL:

<http://mens-en-samenleving.infonu.nl/diversen/34923-cirkelfasen-van-gedragsverandering-prochaska-en-diclemente.html> (geopend op 9-4-2010)

Schraven, J. (2004) Zo leren kinderen lezen en spellen, Zutphen: Stichting TGM

Vernooy, K. (2009). 'Knelpunten in het Nederlandse leesonderwijs nader bekeken' WWW pagina op URL: wsnsvalkenswaard.nl (geopend op 10-11-2009)

Struiksma, A.J.C., Leij, A. van der & Vieijra, J.P.M. (1997) Diagnostiek van technisch lezen en aanvankelijk spellen, Amsterdam: VU.

Struiksma, C., Linden, S. van der & Smolders, J. (2001) Estafette, Tilburg: Zwijsen Educatief bv.

Vernooy, K. (1993) Leesproblemen. Voorkomen en er effectief mee omgaan, Hoevelaken: CPS

Vernooy, K. (2005) Elke leerling een competente lezer, Amersfoort: CPS

Vernooy, K. (2007) 'De meeste leesproblemen zijn kwaliteitsproblemen' WWW pagina op URL: <http://www.saboso.nl/resources/uploads/users/global/File/zorg-rt/Praktijkids.pdf> (geopend 5-11-2009)

Wentink, H. & Verhoeven, L. (2001) Protocol leesproblemen en dyslexie, Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands

Wiltink, H., Huijbregts, S. & Förer, M. (2002) Fonemisch bewustzijn. Werkmap voor leerkrachten van groep 1 en 2 van de basisschool, Amersfoort: CPS onderwijsontwikkeling en advies

Bijlagen

1. Taken Intern Begeleider en Taal-Leescoördinator
2. Cijfermateriaal groep 3 DMT 2003-2009
3. Verslag Invoeringstraject ZLKLS
4. Kwaliteitskaart lezen
5. Effectieve leesvormen in groep 3
6. IB Toetskalender
7. Schematische weergave "klankvoeten"
8. Enquête - voorbeeld van de vragenlijst aan de leerkrachten van groep 3
9. Enquête - voorbeeld van de vragenlijst aan de directeur
10. Overzicht opbrengsten vragenlijst leerkrachten en directeur
11. Diagnostisch onderzoek naar aanleiding van de herfstsignalering groep 3
en afspraken voor aanpak
12. Overzicht gegevens gesprekken met leerkrachten en directeur na afname van de
vragenlijsten
13. Draaiboek van het onderzoek
14. Overzicht van de toetsscores en analyse van de herfstsignalering
15. Overzicht van de toetsscores en analyse van de wintersignalering
16. Overzicht van de toetsscores en analyse van de zomersignalering
17. Overzicht groepsplan na herfstsignalering
18. Overzicht groepsplan na wintersignalering
19. Overzicht groepsplan na zomersignalering

Bijlage 1

Taken Intern Begeleider

De taak van de interne begeleider is onder te brengen in drie gebieden:

Coördinerende taken

- Onderhouden en uitwerken van het leerlingvolgsysteem (LVS).
- Maken van een jaarlijkse toetskalender
- Verzamelen en analyseren van toetsgegevens en/of groepsoverzichten
- Voorbereiden en voorzitten van leerlingbesprekingen, groepsbesprekingen, oudergesprekken, gesprekken met externe deskundigen (bv. PAB'ers, logopediste, remedial teacher, orthopedagogen etc.)
- Bijhouden actiekaart computer met gegevens uit bovengenoemde gesprekken
- Dossiervorming en dossierbeheer
- Organiseren van onderzoek en hulp (zelf uit te voeren of aanvraag voor onderzoek door derden)
- Coördineren van aanmelding en verwijzing van leerlingen voor interne zorg (r.t., logopediste, motorische r.t., fysiotherapeut, maatschappelijk werkster, psychologe, orthopedagoge)
- Deelname netwerk Son en Breugel (overleg met vertegenwoordigers van peuterspeelzaal, kinderdagverblijven, lagere scholen, GG&GD, JPP, Politie, Bureau Jeugdzorg, maatschappelijk werk Dommelregio, schoolarts, wijkverpleegkundige en de gemeente) met als doel het in een vroegtijdig stadium signaleren van zaken die zorg behoeven in de gezinssituatie van een kind in Son en Breugel. De vergaderingen vinden ca. een keer per maand plaats in het gemeentehuis op maandag van 11.00-11.30 uur. Casussen: desgewenst anoniem, zodat niet langs elkaar heen wordt gewerkt. "kinddossier" elektronisch Rouwvoet
- Deelname Zorgplatform Son en Breugel (samenwerkingsverband van intern begeleiders van de basisscholen en speciale basisschool De Petraschool te Eindhoven) georganiseerd vanuit WSNS, met als doel samenwerking, onderlinge consultatie, kennisoverdracht, casusinbreng en bespreking, organiseren SOVA (sociale vaardigheidstraining) training voor leerlingen i.s.m. GG&GD etc.. Er zijn vier vergaderingen per schooljaar (meestal op maandag of dinsdag van 13.30-15.30 uur). Locatie is wisselend bij een van de basisscholen.

- Deelname aan IB-netwerk van SKPO, negen bijeenkomsten van een halve of hele dag, onderwerpen: werken met Parnassus en groepsplannen, uitwisseling van kennis en ervaring
- Onderhouden van contacten met externe instanties
- Coördineren van (terug)plaatsing van leerlingen van/naar het SBO en SO
- Verantwoordelijkheid dragen voor het onderwijskundig rapport voor zorgleerlingen.
- Coördineren inzet hulp PAB bij rugzakleerlingen
- Begeleiden en coördineren van schooladvies leerlingen groep 7 (voorheen alleen groep 8)
- Coördineren werkzaamheden van onderwijsassistente, toegevoegde leerkrachten, speciale stagiaires (inroosteren werkzaamheden, (hulp bij) maken handelingsplan, dossiervorming, bespreken voortgang werkzaamheden en oplossen eventuele knelpunten) van de zorgleerlingen.
- Het maken van een jaarlijks overzicht Zorgniveaus van alle leerlingen op school in de maand januari. De zorgniveaus worden in ESIS-B, het programma voor de toetsuitslagen, ingevoerd.
- Het maken van een jaarlijks overzicht van het aantal handelingsplannen en begeleiding door externe deskundigen per groep in de maandjanuari van een schooljaar.
- Coördinatie leesbegeleiding: Estafette aanpak, Ralfilezen en Connect groep 3

Begeleidende taken

- Collegiale consultatie: hulp en advies geven aan collega's m.b.t. zorgleerlingen, didactische vragen, vragen omtrent gedragsaanpak e.d. wanneer daar behoefte aan is
- Indien gewenst, leerkrachten hulp bieden bij het maken van een groepsplan, individueel handelingsplan
- Leerkrachten ondersteunen bij het zoeken van remediërend materiaal/wegwijs maken in de orthotheek
- Bijhouden orthotheek
- Observeren van klassensituaties
- Informeren van leerkrachten en directie
- Coachen van leerkrachten gebeurt op aanvraag van de leerkracht
- Onderhouden van contacten met ouders. De leerkracht is de eerst verantwoordelijke en aanspreekpunt voor ouders.

- Didactische begeleiding van een groep leerlingen (begeleiding zwakke lezers twee keer per week een half uur)

Innoverende taken

- Kennisoverdracht bij vakinhoudelijke vergaderingen
- Analyseren van de zorgverbreding: uitwerken van didactische leerlijnen n.a.v. toetsresultaten en gegevens afkomstig uit groeps- en leerlingbesprekingen, plannen/ideeën terugkoppelen naar het team en directie
- Evalueren van de zorgverbreding
- Initiatieven nemen in innovatieve veranderingen m.b.t. het didactisch en sociaal-emotioneel functioneren van de leerlingen binnen de school Bijv. begeleiding en opstarten Estafette, Taal Actief, Eggo, Kleuters: chronologisch bewustzijn en letters aanbieden, ontluikende geletterdheid, Ralflezen, introductie Zo leren kinderen lezen en spelling in groep 3, verbetering spellinginstructie groep 4-6, introductie van en werken met groepsplannen, werken Parnassys
- Volgen van studiedagen en cursussen

Taken Taal-Leescoördinator

- Coördineren (klaar maken van leerlinglijsten en formulieren voor alle deelnemers, regelen van voldoende toetsafnemers) en mee helpen afnemen van Avi-toetsen bij de leerlingen van groep 3-8
- Opzetten van nieuw formulier voor de indeling op Avi en DMT dat als basis fungeert voor de indeling bij het Estafettelezen. Dit omdat er nieuwe toetsen zijn, die op andere momenten worden afgenomen.
- Uitwerken indeling leerlingen in niveaus voor Estafettelezen
- Opzetten leesbegeleiding voor zwakke leerlingen, klasoverstijgend op niveau
- Zoeken van begeleiders voor de leesgroepjes
- Begeleiden van tutoren uit groep 8 (uitleg en maandelijks evaluatie, afsluiting einde jaar met vragenlijstje en thee)
- Nascholing volgen en overdracht binnen team
- Introductie Zo leren kinderen lezen en spellen
- Introductie Fonemisch Bewustzijn
- Maken van leesplan groep 1-8

Bron: Zorgplan 2007-2011

Bijlage 2

Cijfermateriaal groep 3 DMT 2003-2009

Overzicht aantal leerlingen met een A score (inspectiegetallen) in juni van groep 3 en gemiddelde groepsscore (vaardigheidsscore) technisch lezen schooljaar 2003-2004 tot en met 2008-2009

A scores juni	03-04 A % Vh	04-05 A % Vh	05-06 A % Vh	06-07 A % Vh	07-08 A % Vh	08-09 A % Vh	Totaal aantal lIn. A score	Totaal aantal lIn. A in %
DMT-1 oud	5 38 46,9	10 55 53,3	10 55 46,4	8 32 41,8	8 42 46,6	13 57 54,3	54	47
DMT-2 oud	5 38 30,8	12 66 38,7	10 55 37,9	12 48 28,3	9 47 31,9	13 57 41,8	61	53
DMT-3 oud	4 31 19,2	13 72 27,3	10 55 25,5	8 32 17	7 37 17,9	14 61 26,9	56	48
Aantal leerlingen	13	18	18	25	19	23	Totaal aantal lIn. 116	

Overzicht aantal leerlingen met een A+B score (inspectiegetallen) in juni van groep 3 en gemiddelde groepsscore (vaardigheidsscore) technisch lezen schooljaar 2003-2004 tot en met 2008-2009

A + B scores juni	03-04 A+B % Vh	04-05 A+B % Vh	05-06 A+B % Vh	06-07 A+B % Vh	07-0 A+B % Vh	08-09 A+B % Vh	Totaal aantal lIn A+B score	Totaal aantal lIn A+B in %
DMT-1 oud	10 77 46,9	14 78 53,3	10 55 46,4	14 56 41,8	14 74 46,6	19 83 54,3	81	70
DMT-2 oud	11 85 30,8	17 94 38,7	12 66 37,9	16 64 28,3	13 68 31,9	17 74 41,8	86	74
DMT-3 oud	8 62 19,2	15 83 27,3	13 72 25,5	11 44 17	14 74 17,9	16 70 26,9	77	66
Aantal leerlingen	13	18	18	25	19	23	Totaal aantal lIn. 116	

Vh=vaardigheidsscore (gemiddelde ruwe score van de groep)

DMT-1 A score vanaf ruwe score .. B score vanaf ruwe score

DMT-2 A score vanaf ruwe score.. B score vanaf ruwe score

DMT-3 A score vanaf ruwe score 21 B score vanaf ruwe score

In de bovenstaande tabellen zijn de leerlingen met een A resp. A+B scores op de Drie-Minuten-Toets (oude versie) in juni van groep 3 weergegeven over de schooljaren 2003-2004 tot en met 2008-2009 in aantallen en procenten. Om een idee te hebben van de gemiddelde groepsscore is de vaardigheidsscore van de groep eveneens opgenomen per schooljaar. Onderaan in de tabel is het totaal aantal leerlingen van groep 3 per schooljaar terug te vinden.

Door het totaal aantal leerlingen met een A of A+B score per toets op te tellen en te delen door het totaal aantal leerlingen per groep is in de laatste kolom het gemiddelde percentage leerlingen met een A of A+B score af te lezen over de jaren.

Omdat de scores op de DMT-toetsen allemaal in de periode juni van ieder jaar zijn behaald, zijn deze resultaten met elkaar te vergelijken over de jaren heen. Bij de Avi-Zinnenleestoets is de variatie in maanden te groot gebleken (3 maanden) om als vergelijkingsmateriaal te dienen.

Op de DMT-2 toets met mkmm/mmkm woorden wordt in juni de hoogste score behaald.

De DMT-1 met mkm-woorden die in feite eenvoudiger is, valt lager uit dan de DMT-2. Dit is landelijk zo en wordt verklaard uit het feit dat er in de tweede periode van groep 3 te weinig wordt doorgeoefend met het automatiseren van mkm-woorden: alle inspanning gaat uit naar de moeilijker type woorden (K. van de Mortel, lezing Effectief leren lezen in groep 3, Symposium "Succesvolle aanpakken van taal-leesonderwijs. Wat werkt!" op 3 april 2009 in Amersfoort).

De DMT-3 toets scoort lager of gelijk aan de DMT-1 toets en dit verklaar ik uit het feit dat de tweelettergrepige woorden het moeilijkst zijn, het laatst zijn aangeboden en het kortst geoefend zijn.

Door het gemiddelde per toets per jaar te vergelijken met het algemene gemiddelde is de volgende (ambitieuze) richtlijn af te leiden:

DMT-1/2/3 75 % van de leerlingen behalen een A+B score

Bijlage 3

Verslag Invoeringstraject ZLKLS

Invoeringstraject instructiemethode van "Zo leren kinderen lezen en schrijven" J. Schraven
bij de leesmethode Maan-Roos-Vis (tweede versie)

Schooljaar 2008-2009

6-3-2009

Aanwezig: hele team op studiedag

Doel:

Presentatie spellingsresultaten team en beginselen methode "Zo leren kinderen lezen en schrijven" voor lezen en spellen.

Besluit:

in onderbouw verder oriënteren op deze methodiek en over plannen invoer beslissen.

15-5-2009

Aanwezig: 5 leerkrachten groep 1-2, 3 en IB

Doel:

In een Onderbouwvergadering

- samenvatten uitgangspunten:

1. voorspelbare instructieles van 45 minuten , vlot tempo, volgens directe instructie
2. modelling en verbaliseren door de leerkracht
3. differentiatie in gebruik zintuigen bij informatieverwerking (visueel, auditief, motoriek),
aanbod oefeningen tijdens de les (direct woorden op mkm en mmkm of mkmm niveau),
heterogene groepen, zwakke krijgen voorbeeld van goede lezers en de leerkracht
4. auditieve analyse voor leesoefening, auditieve synthese voor spellingoefening
5. de leerlingen beperken zich tot oefeningen die direct bijdragen aan lezen of spellen.

- bekijken van de dvd en bespreken van de onderdelen:

1. positie leerlingen in de groep
2. Klankzuivere periode – uitgangspunten
Ordering letters
Tekensklankkoppeling (klank-synthese methode)

Klankgebaren

Klank-tekenkoppeling (schrijven, type schrift, schrijfhouding)

3. gebarenalfabet, letters aanleren, auditieve leesvoorwaarden bekijken

Besluit:

Antwoord krijgen van José Schraven (auteur ZLKLS) op de volgende vragen:

1.

Vraag: Hoe kun je met de grondwoorden van Maan-Roos-Vis toch op klank-synthese wijze werken?

Antwoord: behalve de letter van het grondwoord worden ook de andere letters direct aangeboden. Zo snel mogelijk woorden maken met deze letters en teksten lezen (woorden maken met letters die de leerlingen kennen en de rest aanvullen met picto's)

2.

Vraag: Hoeveel materiaal moet er besteld worden van Maan-Roos-Vis tweede versie

Antwoord: in principe alleen de leesboekjes, werkschriften en handleiding.

3.

Vraag: zijn er scholen in de buurt van Eindhoven die ook met deze methodiek werken zodat we kunnen informeren naar hun ervaringen?

Antwoord: Montessorischool in Oss, leerkracht EB

4.

Vraag: hoeveel tijd kost het invoeren van de ZLKLS voor de klankzuivere periode?

Antwoord: per team verschillend, afhankelijk van kennis in het algemeen en snelheid waarmee team zich map en dvd eigen maakt.

5.

Vraag: Wat zijn de kosten van een studiedag om ons te helpen deze introductie te realiseren?

Antwoord: ervan uitgaand dat de aanwezigen de map hebben gelezen en dvd hebben gezien (klankzuivere periode)? 1400 euro per dag

Verder nog:

Het is het beste om direct vanaf het begin het plakken (auditieve synthese bij lezen) zingend voor te doen. Ook bij de kleuters. Dus niet m-aa-n maar alle klanken verlengd uitspreken en de kinderen na laten doen. Dit om spellend lezen te voorkomen.

Advies (ook van anderen): houd de groep zo veel mogelijk bij elkaar qua niveau. Dus bij de kleuters hoeven alleen de leerlingen die het nodig hebben alles van Fonemisch Bewustzijn

mee te doen. Als kinderen opdrachten kunnen uitvoeren, kiezen die iets anders. Met blijft er een kleine groep over die het extra inoefenen echt nodig heeft. Het doel eind groep 2 is de beheersing van de auditieve analyse en synthese op mkm-niveau.

Juni 2009

Overleg OB coördinator-Intern begeleider

- bespreken antwoorden op vragen
- besluit experimenteel starten met methodiek schooljaar 2009-2010
- afspraken met welke onderdelen gestart wordt
- plannen bezoek school Oss

1. Afgesproken:

Uitgangspunt is volgend schooljaar nog Veilig leren lezen nieuwste versie

2. Extra middelen VLL besteld:

- Schrijven van hele grondwoord in plaats van alleen aangeleerde letter
- Gestructureerde instructie verspreid over de dag
- Verwerkingsactiviteiten m.b.v. planbord indelen en organiseren
- Volgen tijdsplanning en lettervolgorde
- Géén waslijn met letters in de klas; kaarten met tekeningen van grondwoorden kunnen blijven hangen.

3. Gedeeltelijk invoeren Zo leren..... (streefdatum invoer eind januari 2010)

Lezen

- Letterbord (bord met indeling korte, lange klank, tweetekenklank en medeklinker aangegeven door symbool, haakjes voor alle letters die erbij horen, letters kopiëren en gaatje erin of gebruik maken van letterkaartjes van VLL)
- *Aanleren van de begrippen korte-lange-tweetekenklank-medeklinker-(stomme e) en tijdens controle letterkennis in de groep mondeling door leerlingen begrip bij klank laten zeggen*
- Gebruik van gebarenalfabet
- Direct nieuwe woorden maken en lezen met letters van een grondwoord
- *Direct zingend lezen gebruiken bij lezen van mkm-woorden*
- Hak-Plakkaarten (kopiëren in kleur, plastificeren, gaatje en ring erdoor)
- *Direct variëren van moeilijkheidsgraad auditieve analyse en synthese (mkm-mkmm-*

mmkm-mmmkm-mmkmmm) van af begin

- *Alleen naar eerste letter vragen bij auditieve synthese oefening*
- *Vanaf de eerste week verhaaltjes lezen waarbij onbekende letters of woorden worden vervangen door picto's*

Spellen

- *Dagelijks een letter-woorddictee vanaf dag 1 waarbij letterbord wordt omgedraaid*
- *Scheiden van oefenen auditieve synthese oefening vóór leesactiviteit en auditieve analyse vóór spellingsactiviteit*
- *Gebruik van categoriekaarten waarbij vooraf aan dictee het symbool gekoppeld wordt aan de spellingscategorie (bv. plaatje “oor” j – plaatje “pen” i ondersteunen met de zin: je hoort een j maar schrijft een i)*
- *Bij lezen en spellen gebruik begrippen klankvoet-klankteen*
- *Tijdens dictee klanken/woorden tellen*

Opstelling groep

- *Leerlingen zitten met gezicht recht naar bord*

4. De leerkrachten bestuderen de handleiding van Maan-Roos-Vis tweede versie en van Zo leren kinderen lezen en schrijven.
5. Verzoek vader om 3 letterborden te maken

Schooljaar 2009-2010

9 december 2009

Bezoek school Oss gaat niet door i.v.m. overkill aan aanvragen bij de leerkracht EB. Het stoort de lessen te veel.

Onderbouwvergadering

Ter voorbereiding ontvangen de leerkrachten het artikel Zo leer je kinderen lezen en spellen van A.M.T. Bosman met het verzoek m.n. bladzijde 451-454 en bladzijde 460 Conclusie tot en met 464 te lezen.

Opening en welkom Lio groep 6

Aanwezig: 5 leerkrachten groepen 1-2. 3, 6 en IB

In het kader van haar afstudeeropdracht is A. aanwezig: de instructieaanpak voor spellen wil A. meenemen in haar afstudeeronderzoek.

IB licht toe welke stappen tot nu toe zijn ondernomen.

1. Opfrissen uitgangspunten ZLKLS n.a.v. artikel Bosman

- Uitgangspunt methode is de structuur van de Nederlandse taal: het indelen van klanken in korte-lange-tweetekenklanken en medeklinkers en deze begrippen aanleren in de klankzuivere periode in groep 3. In de niet-klankzuivere periode worden, via een algoritme, regels gekoppeld aan deze groepering. Het werken met het algoritme wordt besproken met een paar voorbeelden. Dit is niet van toepassing voor de praktijk in de kleutergroepen.
- Spellingscategorieën komen pas aan de orde als ze bij lezen zijn geoefend.
- Voorspelbaar lesschema: deelvaardigheden lezen in de leesles en deelvaardigheden spellen in de spellingsles. Niet auditieve synthese én analyse oefenen in leesles.
- Model van directe instructie: ook bij Maan-Roos-Vis maar in ZLKLS meer het accent op voordoen-nadoen, ook voor leerkrachten m.b.v. dvd, en verbaliseren (denkkader voor kinderen scheppen door verwoorden). Voorbeeld komt terug in dvd wanneer de begeleidster voorkennis oproept door hardop voor te doen hoe ze het plaatje bij de tekst betreft en de belangrijkste woorden bos, haas, vos alvast benoemd aan de leerlingen.
- Het inzetten van meerdere zintuigen tegelijkertijd: sluit aan bij de voorkeur van de leerling. Motoriek komt terug in gebaren, hak-plakkaarten, in de lucht schrijven.
- Differentiëren mkm en mmkm/mkmm/mmkm woorden vanaf begin op auditief niveau en al snel ook schrijven: leerling krijgt aanbod op eigen niveau, leert van ander en oefent op naastliggende niveau.
- Dictee iedere dag: geen controle- maar inoefendictee! Letterbord omdraaien.
- Direct woorden maken en lezen met letters van grondwoord vanaf dag 1: op klank-synthese wijze werken en direct aansturen op écht lezen (directe woordherkenning). Dit wordt ook gestimuleerd door het zingend lezen te gebruiken. Hierdoor wordt het tijdsaspect toegevoegd.

We bespreken wat groep 1-2 hiervan mee kan nemen en spreken af dat de auditieve analyse en synthese oefeningen gewoon hakkend en plakkend gedaan worden. Bij hele moeilijke woorden met meerdere medeklinkers voor- of achteraan kan de leerkracht als tussenstap bij het plakken zingend het woord voordoen. Als er leerlingen zijn die al kunnen lezen, wordt het zingend lezen gestimuleerd.

2. Vergelijke resultaten herfstsignalering 2008 en 2009

- Het valt op dat de nieuwe woorden door deze klas beter worden gelezen (in het geheel geen uitval op kwaliteit of tempo). De grondwoorden worden minder goed herkend (kwaliteit en tempo). Dit verklaren we uit het feit dat er minder aandacht wordt gegeven en minder geoefend wordt met de grondwoorden. Vanaf de eerste dag worden er met letters woorden gemaakt en gelezen c.q. geschreven.
- Vorig jaar werden de grondwoorden beter gelezen en bij de nieuwe woorden waren meer afwijkingen in kwaliteit en tempo.
- Deze klas lijkt over het algemeen iets minder potentie te hebben dan vorig jaar maar heeft wel een homogener niveau.
- Er waren vorig jaar 3 leerlingen bij aanvang van het schooljaar en na de herfstsignalering die preventief voor extra begeleiding in aanmerking kwamen en nu weer. IB doet verder diagnostisch onderzoek. Ook bij twee leerlingen van dit jaar waar hogere verwachtingen van waren. Worden deze kinderen te weinig uitgedaagd of zijn ze nog niet zo ver? Leerkracht en IB bespreken dit voor de kerstvakantie.

3. Bekijken dvd les begin en einde klankzuivere periode

We bekijken de lesjes en vergelijken de praktijk in groep 3. De leerkracht geeft aan dat de methode M-R-V een vergelijkbare indeling heeft. Niet iedere dag hetzelfde. Nu gewerkt wordt met de "klassenassistent via het digibord" kan de leerkracht een keuze maken uit oefeningen. Sommige vinden de leerlingen leuker dan anderen. Hiermee wordt rekening mee gehouden. De deelvaardigheden die aan bod komen zijn dezelfde.

Ongeveer 3 keer per week wordt een inoefendictie afgenomen. De leerkracht merkt dat de kinderen zich vrij voelen om te schrijven. Ook kunnen ze al woorden met twee medeklinkers achter of voor schrijven met de letter s die ze kennen.

De extra begeleiding vindt plaats op een ander moment op de dag als de andere kinderen zelfstandig werken (Herhalen van elementen uit de les van die dag of pre-teaching naar de dag van morgen).

De strakke structuur en de "saaiheid" van de dvd komt ter sprake. Het doet ouderwets aan. Het geeft aan de andere kant wel duidelijkheid en structuur. De huidige groep 3 is een onrustige groep en snel afgeleid. De leerkracht moet met haar energie de leerlingen betrokken houden. Als er iemand binnenkomt of de aandacht van de leerkracht verslapt even, heeft dit tot gevolg bij de leerlingen dat ze hun taakgerichtheid laten varen.

De leerkracht zal met haar collega hier over overleggen of de leerlingen beter in rijen kunnen zitten in plaats van in groepjes?

Ook valt op de leerlingen van de dvd netjes schrijven. Onze leerlingen hebben nu voor het

eerst spoorlijntjes maar hebben nog moeite met de motoriek en de pengreep. De leerkracht van groep 6 herkent dit.

4. Hoe ver zijn we?

- Letterbord (bord met indeling korte, lange klank, tweetekenklank en medeklinker aangegeven door symbool, haakjes voor alle letters die erbij horen, letters kopiëren en gaatje erin of gebruik maken van letterkaartjes van VLL) is gereed voor groep 3 en wordt gebruikt sinds enkele weken. De ouder die de borden maakt, had niet eerder tijd. De borden voor groep 1-2 zijn wel geleverd maar nog niet klaar. De leerkracht van groep 1-2 vraagt dit na bij de ouder (anders maken leerkrachten zelf de ringetjes wel in de letterkaartjes, is meeste werk)
- Aanleren van de begrippen korte-lange-tweetekenklank-medeklinker-(stomme e) en tijdens controle letterkennis in de groep mondeling door leerlingen begrip bij klank laten zeggen: wordt al mee gewerkt.
- Gebruik van gebarenalfabet in groep 1-2 en 3 gebeurt al.
- Direct zingend lezen gebruiken bij lezen van mkm-woorden: wordt in groep 3 toegepast bij ene leerkracht. Hoe is dit bij de andere leerkracht?
- Hak-Plakkaarten (kopiëren in kleur, plastificeren, gaatje en ring erdoor): start in januari 2010
- Direct variëren van moeilijkheidsgraad auditieve analyse en synthese (mkm-mkmm-mmkm-mmmkm-mmkmmm) van af begin: is ingevoerd
- *Alleen naar eerste letter vragen bij auditieve synthese oefening: laten we vervallen. M-R-V heeft oefeningen voor alle posities bij klankpositie benoemen en dat wordt gevolgd.*
- *Vanaf begin lezen van verhaaltjes waarbij onbekende letters of woorden worden vervangen door picto's: omdat er nu direct vanaf het begin leesboekjes zijn bij de tweede versie M-R-V worden gebruikt. Ze staan soms in mandjes op de tafels en er is een klassenbibliotheek. De tijd om de picto's uit te leggen, gebruiken de leerkrachten liever om te lezen.*

Spellen

- Dagelijks een letter-woorddictee vanaf dag 1 waarbij letterbord wordt omgedraaid: het omdraaien gaat vanaf januari 2010 van start.
- De zin in het dictee wordt één maal voorgelezen en niet meer herhaald: gebeurt al
- Scheiden van oefenen auditieve synthese oefening vóór leesactiviteit en auditieve analyse vóór spellingsactiviteit: is ingevoerd

- *Gebruik van categoriekaarten waarbij vooraf aan dictee het symbool gekoppeld wordt aan de spellingscategorie (bv. plaatje “oor” j – plaatje “pen” i ondersteunen met de zin: je hoort een j maar schrijft een i) Actie voor niet-klankzuivere periode*
- *Bij lezen en spellen gebruik begrippen klankvoet-klankteen Actie voor niet-klankzuivere periode*
- Tijdens dictee klanken/woorden tellen: maakt de leerkracht nu al gebruik van Opstelling groep
- *Leerlingen zitten met gezicht recht naar bord: overleg tussen beide leerkrachten*

Acties:

IB

Laten branden van 3 dvd's

Laten kopiëren van handleiding ZLKLS: 2 extra exemplaren

Laten kopiëren hakkaarten en plastificeren

Overzicht onderwerpen op dvd met aangegeven minuut ook voor niet-klankzuivere periode uitwerken

Alles gereed in januari 2010

Leerkrachten:

Groep 2

- Navragen letterbord bij ouder: in januari heeft ouder het bord klaar (geverfd en met haakjes), school zorgt er zelf voor dat de gaatjes in de kaartjes komen, ouders levert tang, spullen worden in de week voor de kerst ingeleverd bij IB of leerkracht door ouder
- Inzet Curriculum Schoolrijpheid: Auditieve Training als woordenbron voor oefeningen: januari 2010
- Benoemen van begrippen korte-lange-tweetekenklank en medeklinker door leerkrachten bij indelen letters op bord; niet expliciet aanleren aan de kinderen: januari 2010
- Letterlesjes met de schuurpapieren letters via planbord

Groep 3

1. Overleg opstelling

2. Voorbereiden en introductie Hak en Plak kaarten - januari 2010

3. Omdraaien letterbord tijdens dictee - januari 2010

4. Afstemming of de nu beschreven situatie geldig is voor beide leerkrachten

5. Voorbereiden deel dvd niet-klankzuivere periode vóór februari 2010 (voor afronden kern

6). De leerkrachten bereiden zich zelfstandig voor met de handleiding en dvd. In februari overleg leerkrachten-IB op nog af te spreken moment.

6. Inzet Curriculum Schoolrijpheid: Auditieve Training als woordenbron voor oefeningen: januari 2010

Na kern 6: start niet-klankzuivere periode

1. Categoriekaarten maken en invoeren op moment dat dit in de methode bij lezen aan de orde komt:

- flat met kleeletters "r" en "l" in combinatie met k,p,f,g,m, bv werk, werp, werf, dwerg, berm en welk, welp, elf, kalm De leerlingen schrijven hier in het begin: dwerug
- -eer/-oor/-eur kaart met symbool gebruiken van groep 4
- sch
- f-v
- ng Chinese letter
- s-z

Pas nadat deze categorieën bij lezen geoefend zijn, worden ze opgenomen bij het spellen.

2. Introductie begrip klankvoet en klankteen

3. bij het lezen van tweelettergrepige woorden: regel van korte en lange klank koppelen aan verdubbelaar en letterdief. Komt bij spelling pas echt aan de orde in de tweede helft van groep 4

Datum volgende bijeenkomst: 14 april 2009 studiedag (gescheiden onder- en bovenbouwmoment) met leerkrachten van groep 1-2, 3 en 4, IB

Afsluiting:

De aanwezigen geven aan dat het een zinvolle bijeenkomst was. Het zet weer eens op een rijtje hoe de werkwijze precies is en geeft elementen voor groep 1-2 om verder mee aan de slag te gaan.

De bouwoverlegcoördinator geeft aan te begrijpen dat twee vergaderingen in één week voor de collega's die niet werken ongelukkig gepland is. Maar in januari zijn er opnieuw vergaderingen, feesten etc. Daarom is besloten na overleg met IB de vergadering wel door

te laten gaan. De collega's die niet aanwezig zijn worden door middel van het verslag op de hoogte gehouden van de onderwerpen die aan bod zijn geweest. De afgesproken acties worden door iedereen voorbereid.

Januari 2010

Voorstel Acties invoeren ZLKLS:

IB:

- DVD 3 extra kopieën en 2 extra kopieën handleiding
- Kapstok deel 2 dvd ZLKLS met tijdsaanduiding waar onderdelen te vinden zijn op film
- Voorstel opzet aanpak voor de komende maanden maken en mailen

Groep 3:

- Leerkrachten bereiden zelfstandig niet-klankzuivere periode voor van ZLKLS m.b.v. dvd en handleiding
- Tijdsplanning in weken met categorieën lezen en spellen tot einde schooljaar 2009-2010 (VLL als uitgangspunt nemen voor lezen; spelling erop aanpassen, klankvoetenschema aanbieden als tweelettergrepige woorden aangeboden worden)
- hakkaarten in kleuren
- Voorstel bijeenkomst leerkrachten groep 3-IB: vrijdag 22 februari 2010 om 15.45-17.15 uur

Doel:

1. doorlopen lezen en spellen niet-klankzuivere periode tot en met voorbeeld les beginfase niet-

klankzuivere periode en komen tot afspraken

2. bespreken tijdsplanning categorieën lezen en spellen tot eind schooljaar 2009-2010

Groep 4:

- Leerkrachten bereiden zelfstandig niet-klankzuivere periode voor van ZLKLS m.b.v. dvd en handleiding in periode januari-maart.

Willen de leerkrachten van groep 4 bij de bespreking IB-leerkrachten groep 3 op 22-2-10 aanwezig zijn??? Ja

Groep 2:

- Alle leerkrachten nemen zelf nogmaals de auditieve en visuele leesvoorwaarden door m.b.v. dvd en handleiding (auditieve analyse, synthese, discriminatie, visuele discriminatie, letterkennis met gebaren, de namen van de straten op het letterbord: korte klinkerstraat, lange klinkerstraat, tweetekenklankstraat, medeklinkerstraat) en gaan dit op deze manier gebruiken in de groep
- Letterkaartjes van gat en ringetje voorzien zodat ze bij het letterbord gebruikte kunnen

worden (actie ouder letterbord en aanleveren tang voor kaartjes)

- hakkaarten in kleuren

Op de studiedag in april wordt geëvalueerd hoe het werken tot dan toe verloopt in groep 2 en 3, welke knelpunten er zijn, hoe groep 4 verder zal gaan met wat de leerlingen hebben geleerd in groep 3 en mogelijkerwijs experimentele ervaringen opgedaan in groep 4 dit jaar.

A. is van harte welkom bij alle geplande bijeenkomsten als dit van pas komt bij haar afstudeerproject spellen. M.n. de aanpak in de niet-zuivere klankperiode is van toepassing voor de groepen 4-8.

Als iemand nog aanvullingen of wijzigingen heeft, graag doorgeven! Bedankt, gr. Caroline

22 februari 2010

Bijeenkomst ZLKLS: voorbereiden niet-klankzuivere periode

Aanwezig: 3 leerkrachten groep 3, 4, 6 en IB

De voorstellen voor data en onderwerpen gedaan in januari 2010 zijn door alle betrokkenen overgenomen.

1. Opening-mededelingen-agenda

Er zijn geen mededelingen

2. Werkafspraken niet-klankzuivere periode

Het lezen van mkm-woorden en de auditieve leesvoorwaarden oefenen

- Hoofdletters komen bij lezen aan de orde; bij spellen in groep 4
- Auditieve synthese wordt doorgeoefend tot de hele groep het beheerst op mmmkmm-niveau
- Auditieve analyse blijft vooraf gaan aan spellingsactiviteit
- Mkm-woorden blijven oefenen tot einde groep 3 omdat anders de vaardigheid afzwakt

Het lezen van mmkm en mkmm-woorden

Deze woorden worden uitgebreid behandeld in de kernen 6 (en verder) van VLL

Nadruk op leesstrategie: k las en par k

___Inoefenen met woordrijen op bord

Het lezen van niet-klankzuivere woorden (VLL heeft dezelfde categorieën als ZLKLS)

Aanleren met woordrijen op het digibord:

type heb	je ziet een b, je zegt een p	8'25"
type bed	d, t	8'30"
type uw		8'50"
type eeuw/ieuw	de vier-tekenklank: je ziet een u, je zegt hem niet	9'04"
type ng	de Chinese letter: n en g naast elkaar	9'20"
type nk	de bankletter: n en k zitten samen op de bank, niemand mag er tussen	9'33"
type aai/ooi/oei	de drie-tekenklank: je ziet een i, je zegt een j	9'45"
type je/tje/pje	verkleinwoord met de stommeling 'e'	
type be/ge/ver	met de stommeling 'e'	
type ig/lijk	je ziet de i, je zegt een u	

De aangeleerde typen woorden worden al wel over- of nageschreven door de leerlingen bij eerste aanbieding maar pas twee weken na het lezen met spellen in het inoefendictee opgenomen.

Het lezen van tweelettergrepige woorden

- Introductie klankvoet-klankteen-klinkerstraten-bazen-uitgebreide schematische voorstelling opbouwen (eerst b ij lezen, dan pas bij spellen)

1. Klankvoet: uitleg klankvoet, gebaren, voorbeelden, let op bij kis-ten woorden met s-t in midden (dvd 12'35")
2. Klankteen: is laatste klank van klankvoet let op: klankvoet=klankteen bv o-pa, a-ppels (dvd 15'14")
3. Klankstraat: kennen de leerlingen al doordat letters al in 4 groepen waren geleerd: korte klankstraat, lange klankstraat, tweetekensklankstraat, medeklinkerstraat (dvd 18'50")
4. Baas van de straat: (dvd 23'17") korte klankstraat--> <u>dubbelzetter</u> (bij een korte klank, 't is raar maar waar, zet ik dubbele medeklinkers naast elkaar) lange klankstraat--> <u>tekendief</u> (bij een lange klank in de teen, vind ik twee tekens)

teveel, vandaar dat ik er eentje steel)
medeklinkerstraat en tweetekenklankstraat: hoormannetje (je schrijf het woord, zoals je het hoort)

Het schema wordt in stappen opgebouwd.

Klank en gebaar	Baas en gebaar
Medeklinker: één hand in de zij	Hoormannetje: twee handen achter oren
Tweetekenklank: twee vingers opsteken	Hoormannetje: twee handen achter oren
Lange klank: armen en handen wijd uiteen	Dubbelzetter: twee handen in de zij
Korte klank: armen en handen iets uiteen	Tekendief: met arm gebaar weg nemen

Verkorting: verkort schema en dan zonder schema (dvd 28'55")

In het verkorte schema zijn de letters, die in een bepaalde straat horen, weggelaten en vervangen door lijnen.

- De tweelettergreppige woorden worden aangeboden in de volgorde van woorden met een klanktegen die eindigt op een 1) medeklinker, 2) tweetekenklank, 3) korte klank en tenslotte de 4) lange klank.
- De oefenbladen uit de map ZLKLS worden hiervoor gebruikt.

Aanleren met woordrijen

<u>har</u> ken	<u>har</u> ken	harken
<u>el</u> ke	<u>el</u> ke	elke
<u>ver</u> se	<u>ver</u> se	verse

- De woorden op een medeklinker en tweetekenklank komen in VLL kern 9 aan de orde. De woorden op een lange klank in kern 10. **De leerkracht kijkt na in welke kern de woorden met een korte klank aan de orde komen.** De volgorde van aanbieden wordt aangepast aan ZLKLS.

Tekst lezen

- Strategie voorkennis activeren door titel, plaatjes, tussenkopjes en vragen stellen
- Strategie antwoord geven op vraag: de leerkracht vraagt de leerling "Wat heb je gedacht?" of "Waar staat het in het verhaal?"
- De leerkracht verwoordt de strategieën en doet voor zodat de kinderen het na kunnen

doen.

Spellen

- We nemen het noteren van categorienummers boven de woorden door de leerlingen bij een inoefendictee niet over omdat de methode spellen Taal Actief Nieuw ook met nummers werkt. Deze komen niet met elkaar overeen.
- We spreken af om het bewustzijn van de leerlingen te activeren:
De leerkracht geeft na het dictee aan achter welke woorden van een bepaalde categorie door de leerlingen een kruisje gezet wordt:
De leerkracht bespreekt het dictee na en maakt steeds de koppeling naar de categoriekaarten die aan het bord hangen of stimuleert de leerlingen deze koppeling te benoemen
- Zinnendictee: de leerkracht leest de zin in één keer in zijn geheel voor, één leerling herhaalt de hele zin hardop, de hele groep herhaalt de hele zin hardop en het aantal woorden wordt dan geteld op de vingers. Daarna herhaalt de leerkracht de zin niet meer. De zin wordt niet in stukken gedictéerd. Hiermee wordt de luisterhouding van de leerlingen gestimuleerd.
- De beschikbare weken van dit schooljaar zijn in een schema gezet en de aan te bieden categorieën voor lezen en spellen worden hierin aangegeven per week. VLL behandelt minder spellingscategorieën. De leerkracht bereidt per kern voor welke categorieën worden toegevoegd, uitgaande van de huidige opzet. Het klankvoet-teen schema wordt overgenomen uit ZLKLS met het advies voor gebruik bij VLL. Het werkrooster wordt aan het einde van het jaar geëvalueerd en dan definitief gemaakt voor gebruik in schooljaar 2010-2011.
- De volgende categorieën worden in groep 3 aangeboden:

GROEP 3

DVD

Categorie 1: hakwoorden	één lettergreep, klankzuiver, baas = hoormannetje
42'38"	
Categorie 2: wachtwoorden	na een korte klank meestal "ch" behalve bij ligt, legt, zegt
43'01"	
	later: korte klank + cht gaat als wacht
Categorie 3: fopletterwoorden	woorden op eer/oor/eur
43'31"	je hoort een i of o of u maar schrijft eer of oor of eur
	gebaar fopletter: lange neus maken met hand

Categorie 4: bankletter 44'24"	n en k zitten samen op de bank en niemand mag ertussen
Categorie 5: Chinese letter 44'51"	dit is de Chinese letter: de n en g samen zoals in ping-pong
Categorie 6: drietekenklank 45'21"	aai-ooi-oei je hoort een j, maar schrijft een i gebaar: drie vingers
Categorie 7: d-t 45'49"	als je een t of d hoort, maak je het woord langer in je hoofd gebaar: golvende beweging met je handen
Categorie 8: viertekenklank 46'19"	je hoort eew, iew maar schrijft er een u bij gebaar: vier vingers opsteken
Categorie 9: be,ge,ver 46'46"	stommeling e zegt: je hoort de u, maar schrijft de e

GROEP 4

Categorie 10: klankvoetwoorden 48'00"	Eerst het grondwoord, dan je/tje/pje
Categorie 11: ei-plaat 51'10"	als de ei op de ei-plaat staat, schrijf je de ei Hulpzinnen: In mei leggen alle vogels een ei De geit eet prei uit de teil
Categorie 12: au-plaat 51'20"	als de au op de au-plaat, schrijf je de a'tjes-au stap 1: aanbieden plaat met woordjes stap 2: afdekken woordjes, alleen plaat stap 3: zonder plaat en woordjes

Voor het inoefenen van het dictee wordt de symbolenkaart gebruikt uit ZLKLS uit de map

Afspraken voor groep 4 - spelling

- Het oefenen van auditieve analyse bij mmmkmm-woorden of het verdelen van het woord in klankvoeten voor een spellingsactiviteit
- Aanleren van de begrippen korte, lange klank, tweetekenklank, medeklinker
Introductie van en inoefenen van uitgebreide schematische voorstelling klankvoet-klankteen-klankstraat-baas van de straat.
- In thema 8, 9 10 worden de regel tegen de open lettergreep en de verdubbeling van de medeklinker aangeboden in groep 4. Momenteel wordt gestart met thea 6. De

leerkracht start met de begrippen en het aanbieden van klankvoet en klankteen. Als in de methode de regels aan de orde komen, kan bij het schema worden aangesloten.

- Omdat thema 7 verkleinwoordjes aanbiedt, een relatief gemakkelijke categorie, kan deze verschoven worden naar het einde van het jaar. De leerkracht heeft dan langer de tijd (4 weken extra) om de regels aan te bieden en in te slijpen. Het is erg belangrijk dat deze regels in één keer goed worden aangeboden en ingeoeft.
- Bij de afname van het dictee zegt de leerkracht één keer de hele zin, één leerling herhaalt de hele zin, de hele groep herhaalt de hele zin en de woorden worden geteld op de vingers. Daarna schrijven alle leerlingen de hele zin in één keer op.
- Er worden inoefendicties gegeven in de groep enkele malen per week met al aangeboden categorieën om het bewustzijn en het automatiseren te bevorderen.

Volgende bijeenkomst: studiedag 14 april 2010 om 13.00 uur

Evaluatie van werkafspraken niet-klankzuivere periode in groep 3

Evaluatie van werkafspraken spelling in groep 4

Evaluatie werkafspraken leesvoorwaarden groep 2

Vorbereiden laatste maanden lezen groep 3

Evaluatiebijeenkomst juni:

Definitief maken spellingschema groep 3

Werkafspraken voor schooljaar 2010-2011

14-4-2010

Evaluatiebijeenkomst ZLKLS

Aanwezig: 8 leerkrachten van groep 2, 3, 4, 6, stagiaire, IB

1. Opening en welkom

De bouwcoördinator deelt mede dat de laatste evaluatiebijeenkomst van dit jaar zal plaats vinden op 7 juli 2010 bouwvergadering. De data en inhoud van de overige bouwvergaderingen blijven gehandhaafd.

2. Uitwisselen van ervaringen

Groep 2

In groep 2 worden de werkafspraken op één na allemaal uitgevoerd.

Het werken met letterlesjes via het planbord worden nog niet gegeven met de schuurpapieren letters.

De leerkracht die het fonemisch bewustzijn met groep 2 doet op de twee middagen in de week geeft aan:

- gebaar, schuurpapieren letters te gebruiken
- schrijfwijze te oefenen met de leerlingen in de lucht
- woorden door de kinderen te laten verzinnen met een bepaalde letter (namen, woorden)
- twee kinderen mogen de klassen rond om voorwerpen te verzamelen die met een bepaalde letter beginnen voor de lettertas. Aan het einde van de dag worden de voorwerpen en de bijbehorende letter opnieuw besproken.
- de letters worden in de "straten" opgehangen en de straten worden benoemd.
- er wordt gewerkt met de hak-plakkaarten, in de kring of op de tafel. De leerkracht verzamelt de kaarten en deelt ze uit als het nodig is.
- In de letterhoek ligt bij een leerkracht wel een werkje klaar dat in de groep is uitgelegd. Dit werkt goed. Er wordt dan veel gebruik van gemaakt. Voorheen had het kiezen uit een veelheid het gevolg dat de leeshoek minder werd gekozen en de werkjes niet op de manier zoals bedoeld uitgevoerd.
- We bespreken het geven van begeleide individuele lesjes waarbij de leerkracht na de groepsaanbieding van letter s daarna aan een klein groepje of een leerling letters aanbiedt op verzoek.

Hierbij worden de stapjes:

1. Dit is.....(de letter m en de letter a)
2. Wijs mij de .....(de letter m en de letter a)
3. Welke letter is dit? (de leerkracht wijst een letter aan en de leerling benoemt de letter)

Afgesproken wordt dat de leerkrachten dit een aantal keren uitproberen in de groep tot juni om ervaring op te doen. IB zal nog extra informatie op papier verstrekken.

Ook zullen de leerkrachten bij het voorbereiden van een thema afspraken maken over welke activiteiten geschikt zijn die periode voor de lees- en rekenhoek.

Groep 3

Opstelling

- de leerlingen zitten in rijen sinds de kerstvakantie in groep 3 en dit bevordert de taakgerichtheid. De kinderen vinden het niet vervelend.

Spellen

- leerlingen nemen de auditieve analyse over tijdens het schrijven van woorden bij een dictee.
  - een leerkracht houdt bij op een lijst welke categorieën in VLL worden aangeboden en welke met ZLKLS en vat dit in juni samen in een schema. Bij het doorwerken van de kernen blijkt opnieuw dat de categorieën door elkaar staan en onduidelijk is wat wanneer aangeboden wordt.
  - bij het inoefendictee worden de woorden gekoppeld aan de categoriekaarten op het rek in de klas. De leerlinge kunnen deze koppeling maken.
  - een leerkracht stelt voor om het werken met de klankvoetschema te vertalen naar een werkblad waarbij de leerlingen de klankvoet en -teen aangeven, van welke baas sprake is en hoe het woord wordt geschreven.
- IB geeft aan dat het gebruik van het schema in groep 3 is alleen bedoeld voor lezen. In groep 4 wordt het bij de spelling betrokken. De leerkracht kan de werkbladen wel uitproberen in de groep voor de onderdelen klankvoet-klankteen-baas van de straat. Afhankelijk van de ontwikkeling van de groep kan dan bekeken worden of de schrijfwijze van alle typen woorden al geprobeerd kan worden. In juni horen we hoe het bevalt.
- bij een dictee is het nog te moeilijk voor de leerlingen om een kruisje te zetten bij woorden van een bepaalde categorie.
  - het digibord heeft ook visuele dictees (woord tonen, virtueel luikje laten zakken, ophalen en nakijken woord). De leerkracht legt steeds het verband met de categoriekaart of vraagt de leerlingen ernaar.

Lezen

- het blijven oefenen van de mkm-woorden komt wel terug bij de oefeningen van het digibord. Nadruk ligt wel op mkmm/mmkm- woorden. De leerkrachten blijven er attent op ook woordrijen met mkm-woorden te lezen.

Het werken met de methode geeft meer overzicht door een vaste structuur van ZLKLS en het digibord. Ook is er voor de leerlingen meer afwisseling in activiteiten en de leerlingen lezen veel meer op een dag.

Groep 4

- Bij het invoeren van het klankvoetschema valt op dat de methode Taal Actief Nieuw de kinderen leert het woord te verdelen in lettergrepen in plaats van klankgroepen. Deze oefeningen slaat de leerkracht nu over om verwarring te voorkomen.
- de DVD geeft heel duidelijk aan hoe de lessen gegeven moeten worden en de volgorde

van de stappen. De kinderen doen het ook zo na in de groep.

- de stomme e aanduiden als "een bekend stukje" (advies van groep 6). Is niet in ZLKLS opgenomen. De leerkracht moet hier zelf aandacht aan besteden.
- de leerkracht wisselt klassikale en individuele beurten af .
- er wordt nu ongeveer een keer per week een inoefendictiee gegeven.
- bij het schrijven van een verhaaltje passen de leerlingen de regels nog niet toe. Er is ook pas een paar weken mee gewerkt.

Groep 6

- Klankvoetschema is ingevoerd in de groep. De leerlingen kennen de begrippen en regels. Er wordt iedere dag een inoefendictiee gedaan. De leerlingen zijn zich bewust van de regel en kunnen nu zelf aangeven als ze een woord fout spellen waarom dat is. Ze beseffen dat ze niet alle stappen consequent hebben gevolgd.
- in juni wordt het eerste gedeelte van de SVS opnieuw afgenomen om te vergelijken met februari.
- de leerlingen zijn wat ouder en kunnen makkelijker met de regels om gaan als ze goed aangeleerd worden.

Algemeen

De luisterhouding

De luisterhouding van kinderen wordt besproken. Het luisteren naar een opdracht en het verwerken van de informatie wordt door de leerlingen in alle groepen minder goed opgepakt. Er wordt veel direct na een uitleg of opdracht gevraagd wat er precies gedaan moet worden.

Bij de kleuters valt op dat een verhaal uitluisteren zonder visuele ondersteuning lastiger is voor de kinderen. Met veel gebarenondersteuning lukt het auditief weer beter dan alleen bij gewoon voorlezen.

Door bij het dictee de zin niet steeds te blijven herhalen, blijkt dat de leerlingen beter gaan luisteren om hem te onthouden.

Wat kunnen we doen?

- Niet in de valkuil lopen in te gaan op een vraag naar de bekende weg.

Verantwoordelijkheid terug geven aan de leerling en het gedrag niet in stand houden.

- onrust in het persoonlijk leven, drukke agenda's van kinderen is een gegeven maar wij moeten zoeken naar aangrijppunten voor onze aanpak
- tegemoet komen aan de behoefte van kinderen aan visuele ondersteuning

- luisteroefeningen doen om concentratie en begrip te bevorderen

Geluidsniveau

Ook het geluidsniveau tijdens het werken komt ter sprake.

Wat kunnen we doen?

- bewust maken van hard praten door werk stil te leggen en bespreken dat er gesproken moet worden met een zachte stem.
- blijvend aandacht geven
- positieve feedback als het goed gaat: compliment geven als iemand of een groepje stil werkt of zachtjes praat
- oefenen wisselen van activiteit met zachte stem
- meer inzetten van rode cirkel om een bepaalde tijd in stilte te werken
- de voormuur in de groep leeg houden, minder impulsen uit de omgeving
- de ouders verlaten de klas op tijd
- vast ritme binnen een les geeft voorspelbaar karakter voor de leerlingen

Overleg tussen duo-partners

- de ervaringen in groep 1-2 met het vooraf voorbereiden van een thema bevalt goed. De fulltime leerkracht overlegt met een van de twee duo-partners uit de andere groep. Om de beurt. De duopartner die er niet bij is geweest is wel minder op de hoogte ondanks de overdracht.
- IB doet het voorstel om ook in groep 3 werkoverleg te plannen zodat vooraf een aantal groepszaken besproken kunnen worden(n.a.v. inbreng in vragenlijsten van leerkrachten) . Een leerkracht geeft aan dat bv. de weektaak of de klaar-taken-kast dan verder ontwikkeld kan worden. Er wordt geen afspraak over gemaakt, mede omdat de eindtijd van de vergadering is bereikt. IB zal hier nog bij de betrokkenen op terug komen.

Acties:

Groep 2

- letterlesjes geven via planbord met schuurpapier letters
- IB levert informatie op papier aan.
- uitproberen of werken met de oranje of rode cirkel om de nek van de leerkracht beter werkt (de leerlingen zijn meer gericht op de leerkracht dan een cirkel die aan de muur hangt) . Via het digibord kan gebruik gemaakt worden van een stoplicht (groep 4).
- praten met de zachte stem, bewust maken, positieve feedback geven
- oefenen met luisteroefeningen

Groep 3

- een leerkracht maakt werkbladen met oefeningen voor klankvoet-klankteen-baas van de straat en eventueel het schrijven van de woorden. In juni evalueren.
- een leerkracht maakt schema met aanbieden lees-spellingcategorieën af
- rest van de werkafspraken uitvoeren voor deze periode

Groep 4

- Werkafspraken verder uitvoeren.
- oefenen met minder vaak herhalen van gedikteerde zin bij dictee

Datum volgende vergadering: maandag 7 juni 2010 om 15.45. uur onder voorbehoud

Bijlage 4

Kwaliteitskaart lezen

Omdat deze bijlage op liggend A4 formaat is aangemaakt, past het niet in dit document. Het is als aparte bijlage digitaal toegevoegd. In de papieren versie worden de gegevens opgenomen.

Bijlage 5

Effectieve leesvormen in groep 3

Vormen van effectief lezen zijn (Ahlers 2007):

Voorlezen	Dagelijks 5-15 minuten een korte tekst voorlezen (groep 1-8)
Meelezen van korte teksten	Twee tot drie keer per week dezelfde korte tekst voorlezen en de leerlingen lezen mee (groep 1-8)
Meelezen van boeken	Dagelijks, vanaf de tweede helft van groep 3, leest de leerkracht voor, de leerlingen lezen mee (boek of kopie)
Radio-lezen	Eenmaal per week, vanaf de tweede helft van groep 3, leest een groepje van 4-5 leerlingen voor, de rest luistert. De voorlezers hebben vooraf geoefend
Theaterlezen	Eenmaal per week, vanaf de tweede helft van groep 3, leest een groepje leerlingen een kindertoneelstuk of dialoog uit een boek voor, de rest luistert. De voorlezers hebben vooraf geoefend.
Duo-lezen	Dagelijks lezen leerlingen met vergelijkbaar leesniveau 20-30 minuten om de beurt een bladzijde. Samen lezen leidt tot meer concentratie en uithoudingsvermogen. Er zijn ook samen-leesboeken met verschillende leesniveaus (Delubas)
Stillezen	De leerlingen lezen 10 minuten een eigen gekozen boek of tekst waardoor er meer interesse ontstaat voor lezen en meer gelezen wordt, ook thuis. Dit kan op een vast tijdstip binnen de groep of door de hele school.
Tutorlezen	Een leerling van groep 7-8 leest twee dagen per week een half uur met een leerling van groep 3-4 gedurende zes weken. Het stimuleert ook de onderlinge band en de sociale vaardigheden.
Interactief voorlezen	De voorlezer geeft <u>tijdens</u> het voorlezen aan wat de

	hoofdgedachte van het verhaal is, verwoordt hardop de relaties tussen gebeurtenissen en verduidelijkt moeilijke woorden. De leerlingen worden uitgenodigd te reageren.
Connect	Een interventieprogramma voor zwakke lezers waarbij drie keer per week 20 minuten extra geoefend wordt met klanken en letters (na de herfstsignalering), met woorden (na februari) of met vlot lezen (na juni). Er is een koppeling tussen lezen en schrijven.
Ralfi	Minimaal vier keer per week lezen leerlingen met tempoproblemen (vanaf avi-2 niveau) een half uur herhaald dezelfde tekst van een hoger niveau (tot 5 niveaus hoger dan het hoogste instructieniveau). De tekst en woorden wordt voorgelezen (voorlezen), de leerlingen lezen daarna samen hardop met de begeleider (koorlezen) en tot slot wordt de tekst door de leerlingen aan elkaar voorgelezen in tweetallen (duo-lezen). De begeleiding is gericht op ondersteuning en niet op controle van foutgelezen woorden.

Bijlage 6

Toetskalender IB schooljaar 2009-2010

Groep 1-2

- Overzicht toetsen en afnamemoment: Geplande data:

Januari	Pravoo observatiekaart	
Februari	TvK	8-12 februari 2010
	Ordenen	
Juni	TvK	14-18 juni 2010
	Ordenen	
	Auditieve analyse en synthese	
	Letterkennis	
	Visuele discriminatie	
	Pravoo observatiekaart	
• Data leerlingoverleg		
	Woe 14-10-2009 12.15 uur	
	Woe 9-12-2009 12.15 uur	
	Woe 24-3-2010 12.15 uur	
	Woe 28-4-2010 12.15 uur	
	Woe 7-7-2010 12.15 uur	

Groep 3

- Overzicht toetsen en afnamemoment: Geplande data:

Oktober	Herfstsignalering	week 5 t/m 9 oktober 2009
December	afname DMT-1a	week 7 t/m 11 december 2009
	Na kern 6: Grafementoets	
	Na kern 7: Fonemendictee	
Februari	SVS M3 dictee	week 8 t/m 12 februari 2010
	R&W M3	
Maart	afname DMT-1b en DMT-2b,	week 8 t/m 12 maart 2010
	Avi-Zinnenleestoets	
Juni	afname DMT-1c, DMT-2c, DMT-3c	week 14-18 juni 2010
	Na kern 11: SVS E3 dictee	
	BL E3 start + vervolg 1 of 2	

- Data leerlingoverleg

Toetsevaluatie Herfstsignalering	di 13-10-2009 15.45 uur
Toetsevaluatie DMT-1	di 15-12-2009 15.45 uur
Toetsevaluatie februari	di 9-2-2009 15.45 uur
Toetsevaluatie maart	do 11-3-2010 12.15 uur
Toetsevaluatie juni	di 6-7-2010 15.45 uur

Groep 4-8

- Overzicht toetsen en afnamemoment: Geplande data:

<u>Toetsronde 1 - september:</u>	23 t/m 30 september 2009
Eggo	
DMT-1 (alleen groep 4)	
DMT-2 (alleen groep 4)	
DMT-3	
Avi-Zinnenleestoets	oude versie (29-30 september 2009, M.)
TTR	

- Data leerlingoverleg

Groep 4	di 13-10-09	16.30 uur	
Groep 5	di 6-10-09	12.15 uur	
Groep 6A	di 6-10-09	15.45 uur	
Groep 6B	di 6-10-09	16.30 uur	
Groep 7	do 8-10-09	12.15 uur	
Groep 8	di 3-11-09	12.15 uur	toetsev. 1 ^e eindcito

December

Vervroegde toetsronde **groep 8** i.v.m. elektronische overdracht VO

DMT-3

BL oude versie opgavenboekje 4

SVS versie M b-versie

R&W versie M

Toetsronde 2 - februari 2010:

8-12 februari 2010

Eggo

DMT-1

DMT-2

DMT-3

Avi-Zinnenleestoets nieuwe versie

(9-10 februari '10,

Magda)

BL versie M start+ vervolg 1 of 2 (t/m groep 7 nieuwe versie)

SVS versie M b-versie

R&W versie M (geen enkele groep versie 2002)

GROEP 8 EINDTOETS Cito

2-3-4 februari 2010

- Data leerlingoverleg

Groep 4 woe 3-3-10 12.15 uur

Groep 5 di 23-2-10 15.30 uur

Groep 6A di 2-2-10 15.45 uur

Groep 6B woe 24-2-10 12.15 uur

Groep 7 di 2-3-10 12.15 uur

Plenaire terugkoppeling toetsronde 2

Di 16-3-2010 16.00 uur

Toetsronde 3 - juni 2010:

14-18 juni 2010

DMT-1

DMT-2

DMT-3

Avi-Zinnenleestoets nieuwe versie

(15,16,17 juni)

BL versie E start + vervolg 1 of 2 (t/m groep 7 nieuwe versie)

SVS versie E b-versie (t/m groep 7 nieuwe versie)

R&W versie E (geen enkele groep versie 2002)

- Data leerlingoverleg

Groep 4 di 29-6-10 15.45 uur

Groep 5 di 29-6-10 12.15 uur

Groep 6A woe 30-6-10 12.15 uur

Groep 6B di 6-7-10 12.15 uur

Groep 7 do 8-7-10 12.15 uur

Plenaire terugkoppeling toetsronde 2

Di 13-7-2010 16.00 uur

Entreetoets groep 7

week 14-18 juni 2010

Voorlopig advies VO groep 7

25-5-2010 15.45 uur

Overleg Definitief Advies groep 8 (lkr gr 8+7, dr, adjunct-dr, IB)
uur

do 3-12-2009 15.45

Extra leerlingoverleg

i.v.m. handelingsplannen lgf leerlingen

Groep 1 woe 9-9-09 12.15 uur

AA

Groep 4 woe 16-9-09 12.15 uur

BG

Groep 6A di 15-9-09 12.15 uur

RD

Groep 6B di 17-9-09 12.15 uur

DT

Groep 7 di 22-9-09 12.15 uur

RB, JdB

Groep 8 di 15-9-09 15.45 uur

RdV, R-L D

Overleg IB Zorgplatform S&B

8-10-2009 13.30-15.30 Voorlichting Kindermishandeling Stichting Welzijn Eindhoven

Overige data nog niet beschikbaar (altijd onder schooltijd van 13.30-15.30 uur)

Overleg Zorg&Jeugdnetwerk S&B

Data nog niet beschikbaar

Tutorenoverleg

Opstart schooljaar woe 9-9-2009 8.30 uur Tutoren: 5 leerlingen uit groep 8

Ongeveer een keer per vier weken (afpraak in overleg met leerkracht)

Groot Overleg

Eerste ronde

Tweede ronde

Di 20-10-2009

Di 23-3-2010

8.30-9.20 uur RB	8.30-9.20 RB
9.30-10.15 uur AA	9.30-10.15 AA
15.45-16.30 uur BG	15.45-16.30 BG
16.35-17.20 uur JdB	
	Do 25-3-2010
Do 22-10-2009	8.30-9.15 RdV
8.30-9.15 uur RdV	9.25-10.10 R-L D
9.25-10.10 uur R-L D	
	Woe 31-3-2010
Woe 4-11-2009	12.15-13.00 uur DT
12.15-13.00 uur DT	13.15-14.00 uur RD
13.15-14.00 uur RD	
	Di 30-3-2010
	15.45-16.30 JdB

Verklaring gebruikte afkortingen:

- TVK = Taal voor Kleuters
- DMT = Drie-Minuten-Toets (technisch lezen) versie 2009
- BL = Begrijpend lezen versie 2006/2007
- R&W = Rekenen – Wiskunde versie 2006/2007/2008
- TTR = Tempo Toets Rekenen
- AVI = A-versie in oktober; B-versie in april; versie 2009
- AVI* = alleen voor leerlingen die t/m AVI-9 nog niet beheersen
- SVS = spelling oude of nieuwe versie? (beslissen studiedag 26-6-2009)
- PI-dictee = PI-dictee (alleen in individuele gevallen)

Afnamemoment in het schooljaar: M = medio, E = eind

Zie hieronder gekopieerd van Cito site de afnameperiode voor de diverse door Cito geleverde toetsen. Bij het indelen is rekening gehouden met de nieuwe versies van de toetsen DMT, AVI die nu in januari/februari en juni afgenomen moeten worden.

Overzicht afname toetsen Cito

	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	maart	april	mei	juni
<u>Ordenen</u>					M1-M2					E1-E2
<u>Ruimte en Tijd</u>					M1-M2					E1-E2
<u>Taal voor kleuters</u>					M1-M2					E1-E2
<u>Kleuterobservatielijst</u>					M1-M2					E1-E2
<u>Tweetaligheid</u>	B1								E1-E2	
<u>Taaltoets Alle Kinderen*</u>										
<u>LOVS Rekenen-Wiskunde</u>					M3-M7					E3-E7
<u>Rekenen-Wiskunde 2002</u>					M7-M8					E7
<u>LOVS DMT en AVI</u>					M3-M8					E3-E7
<u>Leestechiek&Leestempo</u>					M3-M8					E3-E7
<u>LOVS Technisch lezen</u>					M3-M4					E3-E4
<u>LOVS Begrijpend lezen</u>					M4-M6					E3-E4
<u>Toetsen Begrijpend Lezen</u>				M6-M8						
<u>Luisteren</u>				M4-M8	M3				E3-E4	
<u>LOVS Spelling</u>					M3-M6					E3-E6
<u>SVS Niet-werkwoorden</u>						M6-M8				E6-E7
<u>SVS Werkwoorden</u>						M8				E7
<u>Taalschaal</u>			M5-M8					E4-E7		
<u>Leeswoordenschat</u>			M5-M8					E4-E7		
<u>LOVS Woordenschat</u>					M3-M4					E3-E4
<u>LOVS Studievaardigheden</u>										E5-E6

<u>WISEON</u>	tweemaal per jaar in de periode november t/m juni									
<u>Interesstetest groep 8</u>	gedurende het hele schooljaar									
<u>Techniek</u>										E6-E8
<u>Me2! Engels</u>						M8				E7
<u>Entreetoets</u>										E5-E7
<u>Eindtoets Basisonderwijs</u>						M8				
	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	maart	april	mei	juni

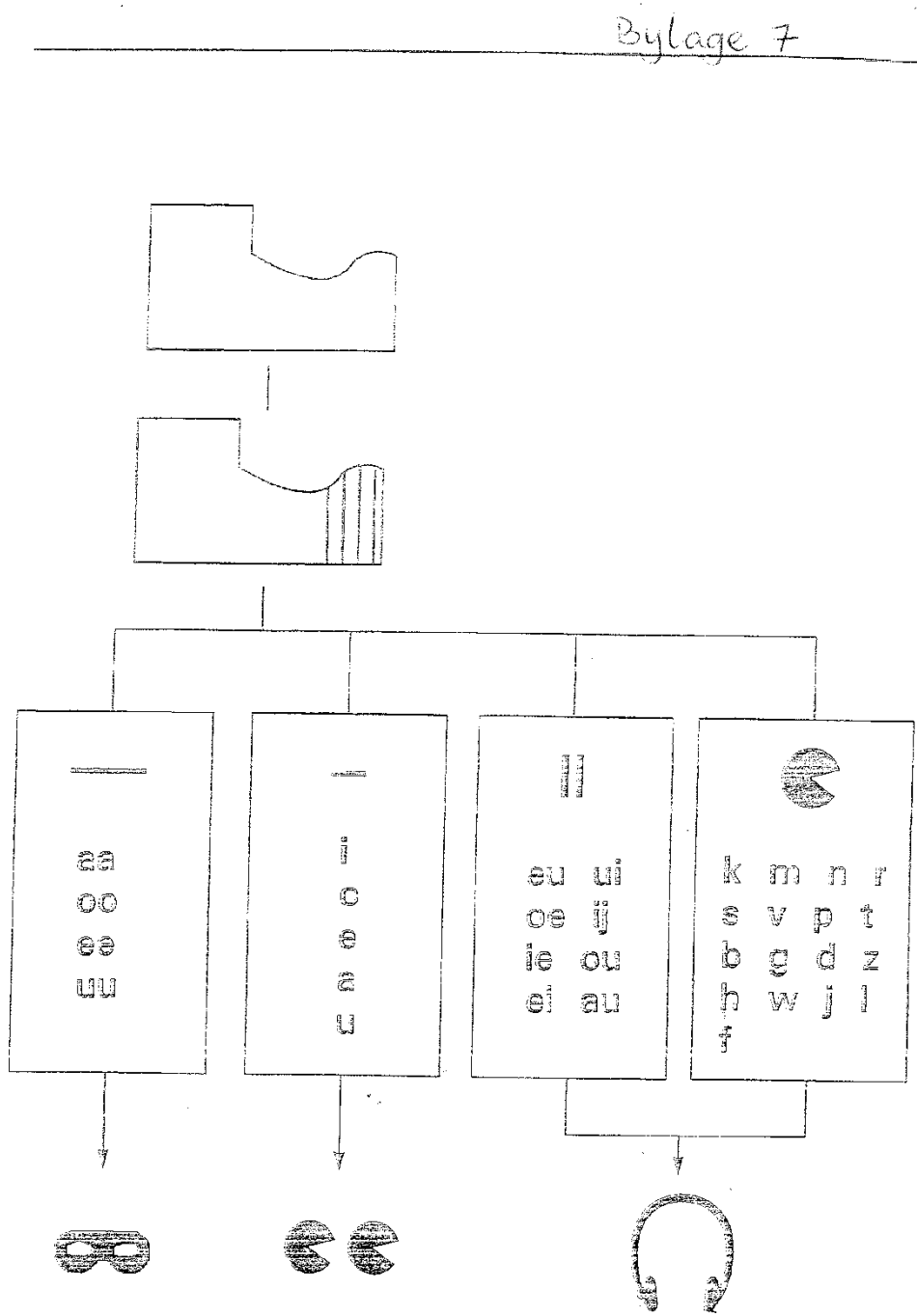
* Er zijn vijf meetmomenten in de tijd, waarbij de kinderen gemiddeld de volgende leeftijden hadden (jaar; maand):

begin groep 1 (gemiddelde leeftijd van 4;7);
begin groep 2 (gemiddelde leeftijd van 5;6);
eind groep 2 (gemiddelde leeftijd van 6;3);
eind groep 3 (gemiddelde leeftijd van 7;3);
eind groep 4 (gemiddelde leeftijd van 8;3).

Bijlage 7

Schema Klankvoet-Klankteen-Klankstraat-Klankbaas

Bijlage 8

Enquête - voorbeeld van de vragenlijst aan de leerkrachten van groep 3

januari 2010

Beste collega,

Ik heb de opzet van mijn onderzoek, met als onderwerp lezen in groep 3, met jullie besproken. Het doel van het onderzoek is komen tot een verbetering van het leesaanbod met het doel de prestaties van de leerlingen aan het einde van groep 3 te verbeteren. We hebben afgesproken voor de zomervakantie dat jullie dit jaar werken met de handleiding van de laatste versie van Maan-Roos-Vis. Ook voeren jullie dit jaar de werkwijze van Zo leren kinderen lezen en schrijven in.

Met deze vragenlijst wil ik de leesinstructie van groep 3 van onze school in kaart brengen. De lijst bevat vragen over de onderwerpen leesmethode, leestijd, directe instructie, de organisatie van de differentiatie, klassenmanagement, het volgen van de leesontwikkeling en het invoeringstraject rond ZLKLS.

De vragen zijn meestal gesloten om richting te geven aan de onderwerpen die ik wil bevragen en om (eventueel) een vergelijking te kunnen maken tussen jullie werkwijze. Om je eigen ideeën en mening meer kwijt te kunnen, zijn er ook open vragen. Aan het einde is ruimte voor opmerkingen over onderwerpen die niet aan de orde zijn geweest maar in jouw ogen wel van belang zijn voor mijn onderzoek.

Bij de gesloten vragen heb je de keuze de antwoorden ja-nee-? (ik weet het niet) te omcirkelen. Bij de open vragen is ruimte om je eigen antwoord te formuleren. Indien er ruimtegebrek is, kun je op de achterzijde nog meer aantekeningen kwijt.

Fijn dat jullie de tijd willen nemen om na te denken over deze vragen en de moeite willen nemen om de lijsten in te vullen. Als ik beide lijsten retour heb ontvangen, zal ik met jullie afzonderlijk een gesprek hebben. Alle antwoorden zullen vertrouwelijk behandeld worden. Ik zal t.z.t. een voorstel doen voor een afspraak. Kun je de lijst inleveren op 9 februari 2010?

Met de gegevens die deze lijst en het gesprek erover opleveren en de toetsgegevens, kunnen we een gezamenlijke keuze maken voor eventuele verbeterpunten. Die zullen bijdragen aan een verbetering van het leesonderwijs bij ons op school.

Groetjes, Caroline

Omdat ik op een aantal vragen het antwoord al denk te weten, wil ik je voor de betrouwbaarheid van de enquête vragen de onstaande punten langs te lopen en aan te geven of je deze herkent in de praktijk bij ons op school.

De methode Maan-Roos-Vis besteedt systematisch aandacht aan letter-klankkoppeling en aan de auditieve synthese. De methode heeft de onderdelen mondelings taalgebruik, aanvankelijk technisch lezen, begrijpend luisteren en lezen en woordenschat als onderdelen opgenomen. De leerkrachten behandelen alle kernen van de methode in een schooljaar. Er worden concrete minimumdoelen gesteld voor de hele groep en deze zijn bekend bij de leerkrachten. Binnen de methode wordt getoetst met de Veilig&Vlot toetsen per kern. Op vier momenten wordt met niet-methode gebonden toetsen de leesopbrengst getoetst. De leesopbrengst wordt gebruikt om het leesonderwijs af te stemmen op de behoefte van de leerling. De leerkracht heeft hierbij ondersteuning van de intern begeleider. Indien nodig voert de intern begeleider verder diagnostisch onderzoek uit bij bepaalde leerlingen. De methode geeft de mogelijkheid te differentiëren in het leesniveau van de leerlingen en heeft hiervoor middelen beschikbaar. De niveaus worden met de begrippen Maan - (methodevolgers), Raket- (methodevolgers met moeilijkere verwerking) en Zonniveau (versnelde ontwikkeling) aangegeven. De zwakke lezers krijgen extra hulp en oefenen met materialen uit de methode. Veilig en Vlot wordt het meest gebruikt.

Streefdoel voor de hele groep is minimaal het behalen van een C-score op de Drie-Minuten-toets 3 en avi-2 beheersingsniveau eind juni groep 3.

De leesopbrengst wordt ook gebruikt om de leesmethode, het gegeven onderwijs en de gebruikte toetsen te evalueren.

Jaarlijks volgen de leerkrachten en intern begeleider nascholing op het gebied van lezen. De nieuwe informatie die verzameld is tijdens symposia over lezen is aanleiding tot evaluatie van eigen leesonderwijs. Gezamenlijk wordt afgesproken welke verbeteringen in gang gezet kunnen worden.

Herken je bovenstaande punten in de praktijk bij ons op school?	ja	nee	soms

Opmerkingen of aanvullingen kun je hieronder kwijt.

ENQUÊTE

Leesmethode

1. Is er voor ieder een handleiding beschikbaar (Maan-Roos-Vis en ZLKLS)?	Ja	Nee	
2. Heb je de handleiding van de methode gelezen voor je ermee begon te werken?	Ja	Nee	deel
Heb je de DVD van ZLKLS bekeken?	Ja	Nee	deel
3. Je werkt nu een aantal maanden met de digitale onderwijsassistent op het digibord. Heb je behoefte aan meer uitleg over de mogelijkheden?	Ja	nee	
4. Welke leesvormen gebruik je in de lessen:			
voorlezen	Ja	Nee	Soms
meelezen van korte teksten	Ja	Nee	Soms
radio-lezen	Ja	Nee	Soms
duo-lezen	Ja	Nee	Soms
stillezen	Ja	Nee	Soms
tutorlezen	Ja	Nee	Soms
interactief voorlezen	ja	Nee	Soms
5. Welke leesvormen voeg je zelf toe in de lessen?			
6. Is er nog iets dat je wilt toevoegen over het onderwerp leesmethode?			

Leestijd

7. Hoeveel minuten leestijd per week zijn er ingepland in het rooster?			
8. Hoeveel minuten extra tijd voor instructie geef je aan zwakke			

lezers per dag?			
9. Hoeveel minuten taalonderwijs zijn er ingepland op het rooster bovenop de leestijd?			
10. Vallen er regelmatig leeslessen uit?	Ja	Nee	soms
11. Zo ja, wat is hier de oorzaak van?			
12. Is er nog iets dat je wilt toevoegen over het onderwerp leestijd?			

Instructie

13. Start je de les met het lesdoel?	Ja	Nee	soms
14. Geef je een samenvatting van de vorige les?	Ja	Nee	Soms
15. Haal je voorkennis op?	Ja	Nee	soms
16. Geef je zwakke leerlingen meer beurten?	Ja	Nee	soms
17. Kijk je iedere dag het werk na?	Ja	Nee	soms
18. Gebruik je alleen oefeningen die gericht zijn op lezen (dus waarbij de leerlingen niet kleuren, lijnen trekken etc. op werkbladen)?	Ja	Nee	soms
19. Oefen je auditieve analyse voor een leesactiviteit?	Ja	Nee	soms
20. Bied je de leerlingen op verschillende manieren informatie aan : Auditief niveau Visueel niveau Motorisch niveau Combinaties van zintuigen	Ja Ja Ja ja	Nee Nee Nee Nee	Soms Soms Soms soms
21. Doe je de instructie van een nieuw onderwerp precies voor aan de leerlingen?	Ja	Nee	soms
22. Leg je aan zwakke lezers uit hoe een type woord gelezen moet worden (verwoorden)?	Ja	Nee	soms
23. Maak je direct gebruik van het lezen van woorden met de	Ja	Nee	soms

verlengde klankwaarde (zingend lezen)?			
	Ja	Nee	soms
24. Maak je direct nieuwe leeswoorden met meerdere medeklinkers achter- en vooraan een woord?	Ja	Nee	soms
25. Doe je tempo-oefeningen met de leerlingen?	Ja	Nee	soms
26. Is er iets dat je wil toevoegen aan het onderwerp instructie?			

Differentiatie model

27. Hoe organiseer je de leesles om tegemoet te komen aan de verschillende leesniveaus van de leerlingen?
28. Welke knelpunten ondervind je hierbij?
29. Is er nog iets dat je wil toevoegen aan het onderwerp differentiatie?

Klassenmanagement

30. Zijn er <u>afspraken</u> met de leerlingen over:			
Vragen en antwoorden tijdens de les?	Ja	Nee	
Hulp vragen aan de leerkracht?	Ja	Nee	
Hulp vragen aan een medeleerling?	Ja	Nee	
Zelfstandig werken?	Ja	Nee	

31. Lukt het de kinderen met deze afspraken om te gaan?	Ja	Nee	soms
32. Lukt het om de dagplanning van de methode te volgen? Zo niet, waardoor komt dat?	Ja	Nee	soms
33. Liggen de materialen klaar bij aanvang van de les?	Ja	Nee	soms
34. Weten de leerlingen wat ze moeten doen als de klas binnen komen?	Ja	Nee	soms
35. Verloopt de wisseling tussen lessen vlot?	Ja	Nee	soms
36. Zitten de leerlingen met hun gezicht naar het bord tijdens de instructie?	Ja	Nee	soms
37. Hoe stimuleer je de taakgerichtheid van de leerlingen?			
38. Welke positieve ervaringen heb je met de invoering van de instructiewijze van ZLKLS?			
39. Heb je nog iets toe te voegen over het onderwerp klassenmanagement?			

Ondersteuning

40. Heb je voldoende informatie uit toetsen en observatie om de groep in drie niveaus te verdelen met lezen? Zo niet, wat heb je hiervoor nodig?	Ja	Nee	soms
41. Heb je de mogelijkheid om met de IB te overleggen over de leesresultaten en het groepsplan op geplande momenten in het	Ja	Nee	soms

jaar?			
42. Zo niet, wat is hiervan de oorzaak?			
43. Is er bij een groepsbespreking voldoende tijd beschikbaar om de zorgleerlingen te bespreken en een aanpak af te stemmen op de behoefte van de leerling?	Ja	Nee	soms
44. Ervaar je knelpunten in de ondersteuning? Zo ja, welke?	Ja	Nee	soms
45. Ben je tevreden over de begeleiding bij het invoeren van ZLKLS in groep 3 tot nu toe? Zo niet, waar heb je behoefte aan?	Ja	Nee	soms
46. Zijn er knelpunten? Zo ja, welke?	Ja	Nee	soms
47. Is er voldoende ruimte voor je eigen inbreng?			
48. Is er nog iets dat je wil toevoegen aan het onderwerp ondersteuning?			

Bijlage 9

Enquête - voorbeeld van de vragenlijst aan de directeur

Beste collega,

januari 2010

We hebben de opzet van mijn onderzoek, met als onderwerp lezen in groep 3, besproken. Het doel van het onderzoek is komen tot een verbetering van het leesaanbod met het doel de prestaties van de leerlingen aan het einde van groep 3 te verbeteren. We hebben afgesproken voor de zomervakantie dat de leerkrachten van groep 3 dit jaar werken met de handleiding van de laatste versie van Maan-Roos-Vis. Ook wordt dit jaar de werkwijze van Zo leren kinderen lezen en schrijven ingevoerd.

Met deze vragenlijst wil ik de leesinstructie van groep 3 van onze school in kaart brengen. De lijst voor de leerkrachten van groep 3 bevat vragen over de onderwerpen leesmethode, leestijd, directe instructie, de organisatie van de differentiatie, klassenmanagement, het volgen van de leesontwikkeling en het invoeringstraject rond ZLKLS.

Voor de directie zijn er vragen over het leesbeleid, het volgen van de leesontwikkeling en het ontwikkelingsgericht werken, de planning van overlegmomenten en nascholing.

De vragen zijn meestal gesloten om richting te geven aan de onderwerpen die ik wil bevragen. Om je eigen ideeën en mening meer kwijt te kunnen, zijn er ook open vragen. Aan het einde is ruimte voor opmerkingen over onderwerpen die niet aan de orde zijn geweest maar in jouw ogen wel van belang zijn voor mijn onderzoek.

Bij de gesloten vragen heb je de keuze de antwoorden ja-nee-? (ik weet het niet) te omcirkelen. Bij de open vragen is ruimte om je eigen antwoord te formuleren. Indien er ruimtegebrek is, kun je op de achterzijde nog meer aantekeningen kwijt.

Fijn dat je de tijd wil nemen om na te denken over deze vragen en de moeite willen nemen om de lijsten in te vullen. Als ik beide lijsten retour heb ontvangen, zal ik met jullie afzonderlijk een gesprek hebben. Ik zal t.z.t. een voorstel doen voor een afspraak. Kun je de lijst inleveren vóór 31-1-2010?

Met de gegevens die deze lijst en het gesprek erover opleveren en de toetsgegevens, kunnen we een gezamenlijke keuze maken voor eventuele verbeterpunten. Die zullen bijdragen aan een verbetering van het leesonderwijs bij ons op school.

Groetjes, Caroline

Omdat ik al een aantal antwoorden denk te weten op vragen over zaken op schoolniveau heb ik onderstaand stukje geschreven. Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten, vraag ik je dit door te lezen en aan te geven of je dit zo herkent. Er is ook ruimte voor opmerkingen of aanvullingen.

Schoolniveau

Beleid

Er is op school een leesplan aanwezig waarin de doorlopende lijn voor lezen is beschreven voor het voortgezet lezen in groep 4-8 met de methode Estafette. Een extra aanpak 0 is toegevoegd voor de leerlingen die met Ralfi werken.

Ook is een kwaliteitskaart aanwezig voor groep 1-8 met doelen, middelen, toetsen, toetsmomenten, criteria voor interventies voor lezen. Een beschrijving van de huidige situatie in groep 3 wordt gemaakt na afloop van de invoering van de methode ZLKLS. De directie, intern begeleider en de leerkrachten ondersteunen de invoer van deze methode naast het gebruik van de methode Maan-Roos-Vis (2004) om de instructie te verbeteren. Tijdens 2009-2010 wordt experimenteel gewerkt met deze methode en worden de veranderingen in de instructie ingeleid, besproken en geoefend. Tijdens de drie evaluatiemomenten wordt bepaald welke onderdelen definitief worden ingevoerd in het leesonderwijs vanaf volgend schooljaar.

De leerkrachten van groep 4 sluit aan in de niet-klankzuivere periode eind februari om aan te sluiten bij de instructie voor spelling volgend jaar. Zo ontstaat een doorlopende lijn voor de leerlingen.

De leerkrachten van groep 2 sluiten aan om de leerlingen uit groep 2 al voor te bereiden op de aanpak van de auditieve leesvoorwaarden, de letterkennis en bekendheid geven aan de typen klanken (korte of lange klinker, tweetekensklank, medeklinker en de straat waarin deze klanken "wonen"). Hierop kan volgend jaar door de leerkrachten van groep 3 worden voortgebouwd.

Het volgen van de ontwikkeling

De leestoetsen worden bij alle leerlingen in groep 1 tot en met 8 afgenomen en verwerkt in het computersysteem Parnassys. De opbrengsten worden in groepsoverleg tussen leerkracht en intern begeleider besproken en geëvalueerd maar ook op directieniveau. Hierna vindt een terugkoppeling plaats van de bevindingen op teamniveau in een vergadering. Er worden verbeterpunten over de instructie, de methode en de toetsen afgesproken als daar aanleiding toe is.

Planning

Er is een jaarplanning met data voor overlegmomenten op team-, bouw- en klassenniveau. De onderwerpen kunnen door allen worden ingebracht. De directie en intern begeleider kiezen, in overleg met de teamleden, jaarlijks onderwerpen voor het invoeren en uitbouwen van verbetertrajecten en stellen hiervoor doelen. Omdat lezen een speerpunt is, komt dit jaarlijks op de activiteitenlijst.

Nascholing

Op school is een nascholingsbudget waar iedere leerkracht gebruik van kan maken. De directie houdt de teamleden via mail en de postmap op de hoogte van nascholingsmogelijkheden. Leden kunnen ook op eigen initiatief een verzoek tot nascholing doen. In sommige gevallen wordt voor vervanging in de groep gezorgd.

Binnen school zijn 6 studiemiddagen per schooljaar gepland waarin eigen teamleden die zich hebben gespecialiseerd of een externe expert nascholing verzorgen voor het team.

Klopt de beschrijving met de praktijk zoals je die zelf ervaart?	ja	nee	soms

Heb je zelf nog opmerkingen of aanvullingen over deze onderwerpen?

Enquête

1. Is de visie op leesonderwijs op school geïmplementeerd?	Ja	Nee	deeld
2. Zo niet, wat moet er nog op dit gebied gebeuren?			
3. Waar zijn in de doorgaande lijn in het leesonderwijs binnen de school verbeteringen aan te brengen?			
4. Voel je je voldoende op de hoogte van de inhoud van het invoeringstraject Zo leren kinderen lezen en spellen in groep 3?	Ja	Nee	deels
5. Zo niet, wat zijn je behoeften?			

6. Is er voldoende afstemming over het verloop van het traject tussen directie en IB?	Ja	Nee	soms
7. Is de planning waarin de verbeteringen uitgevoerd worden realistisch en haalbaar?	Ja	Nee	soms
8. Zijn de doelen concreet? meetbaar? realistisch? uitvoerbaar?	Ja Ja Ja ja	Nee Nee Nee nee	Soms Soms Soms soms
9. Hebben de leerkrachten voldoende momenten voor overleg met de intern begeleider?	Ja	Nee	soms
10. Is de rol van de intern begeleider in de uitvoering van voldoende kwaliteit: de voorbereiding? de begeleiding?	Ja Ja	Nee Nee	Soms soms
11. Zijn er knelpunten bij de invoering van de verbeterpunten in groep 3?	Ja	Nee	soms
12. Zo ja, welke?			

Bijlage 10

Overzicht opbrengsten vragenlijst leerkrachten en directeur

1. Vragenlijst leerkrachten groep 3

De methode Maan-Roos-Vis besteedt systematisch aandacht aan letter-klankkoppeling en aan de auditieve synthese. De methode heeft de onderdelen mondeling taalgebruik, aanvankelijk technisch lezen, begrijpend luisteren en lezen en woordenschat als onderdelen opgenomen. De leerkrachten behandelen alle kernen van de methode in een schooljaar. Er worden concrete minimumdoelen gesteld voor de hele groep en deze zijn bekend bij de leerkrachten. Binnen de methode wordt getoetst met de Veilig&Vlot toetsen **bij de afronding** van een kern. Op vier momenten wordt met niet-methode gebonden toetsen de leesopbrengst getoetst. De leesopbrengst wordt gebruikt om het leesonderwijs af te stemmen op de behoefte van de leerling. De leerkracht heeft hierbij ondersteuning van de intern begeleider. Indien nodig voert de intern begeleider verder diagnostisch onderzoek uit bij bepaalde leerlingen.

De methode geeft de mogelijkheid te differentiëren in het leesniveau van de leerlingen en heeft hiervoor middelen beschikbaar. De niveaus worden met de begrippen Maan - (methodevolgers), Raket- (methodevolgers met moeilijkere verwerking) en Zonniveau (versnelde ontwikkeling) aangegeven. De zwakke lezers krijgen extra hulp en oefenen met materialen uit de methode **(ster-aanpak) en met Veilig in Stapjes**. Veilig en Vlot wordt het meest gebruikt. **De leerlingen werken op de computer met het programma Zoem (ook toetsjes).**

Streefdoel voor de hele groep is minimaal het behalen van een C-score op de Drie-Minuten-toets 3 en avi-2 beheersingsniveau eind juni groep 3.

De leesopbrengst wordt ook gebruikt om de leesmethode, het gegeven onderwijs en de gebruikte toetsen te evalueren.

Jaarlijks volgen **een van de leerkrachten** en intern begeleider nascholing op het gebied van lezen. De nieuwe informatie die verzameld is tijdens symposia over lezen is aanleiding tot evaluatie van eigen leesonderwijs. Gezamenlijk wordt afgesproken welke verbeteringen in gang gezet kunnen worden.

Herken je bovenstaande punten in de praktijk bij ons op school? ja   nee   soms

Opmerkingen of aanvullingen kun je hieronder kwijt.

Toevoegingen van de leerkrachten:

Zoem computerprogramma op laptops met toetsen

Veilig in stapjes ook gebruikt voor de zwakke lezers

ENQUÊTE

(onderstreepte antwoorden zijn door één leerkracht gegeven, de dikgedrukte antwoorden zijn door beide leerkrachten gegeven)

Leesmethode

1. Is er voor ieder een handleiding of kopie daarvan beschikbaar (Maan-Roos-Vis en ZLKLS)?	Ja	Nee	
2. Heb je de handleiding van de methode gelezen voor je ermee begon te werken?	Ja	Nee	<u>deel</u>
Heb je de DVD van ZLKLS bekeken?	Ja	Nee	deel
<i>De invoering is ingedeeld in de klankzuivere en niet-klankzuivere periode en ook zo in delen voorbereid</i>			
3. Je werkt nu een aantal maanden met de digitale onderwijsassistent op het digibord. Heb je behoefte aan meer uitleg over de mogelijkheden?	Ja nee <u>open gelaten</u>		
? <i>Je leert iedere dag bij</i>			
4. Welke leesvormen gebruik je in de lessen:			
voorlezen	Ja	Nee	Soms
meelezen van korte teksten	Ja	Nee	Soms
radio-lezen	Ja	Nee	Soms
duo-lezen	Ja	Nee	Soms
stillezen	Ja	Nee	Soms
tutorlezen (toegevoegd in de tweede helft van groep 3)	Ja	Nee	Soms
interactief voorlezen	ja	Nee	Soms
5. Welke leesvormen voeg je zelf toe in de lessen?			
<i>Ralfi-principe waaronder koor-lezen</i>			
<i>Groep lezen</i>			
<i>Leestraining: Veilig&Vlot, digibord, 'racen in plaats van lezen'</i>			

<i>Tempo: flitsen</i>			
6. Is er nog iets dat je wilt toevoegen over het onderwerp leesmethode? <i>Maan-Roos-Vis: Veel ontwikkelde materialen en organisatievormen, m.n. ook voor de versnelde ontwikkeling en kinderen die extra ondersteuning nodig hebben.</i> <i>Toegevoegd omdat er weinig oefeningen in de methode zijn:</i> <i>Auditieve analyse en synthese</i> <i>Methode geeft veel vrijheid.</i> <i>Dezelfde aanpak als Schatkist.</i> <i>Taalverwervingsonderwerpen niet altijd zinvol.</i>			

Leestijd

7. Hoeveel minuten leestijd per week zijn er ingepland in het rooster? <i>'s morgens 1 uur en 's middags 20 minuten voor taal- en leesactiviteiten</i> <u>Open gelaten</u>			
8. Hoeveel minuten extra tijd voor instructie geef je aan zwakke lezers per dag? <i>30-45 minuten per dag</i> <i>en</i> <i>Één groepje 20 minuten</i> <i>Eén individu 5-10 minuten</i>			
9. Hoeveel minuten taalonderwijs zijn er ingepland op het rooster bovenop de leestijd? <u>Open gelaten</u>			
10. Vallen er regelmatig leeslessen uit?	Ja	Nee	soms
11. Zo ja, wat is hier de oorzaak van? <i>Slechts in geval van excursie</i> <i>De lessen vallen nooit helemaal uit.</i>			
12. Is er nog iets dat je wilt toevoegen over het onderwerp leestijd?			

*Moeilijk de tijd precies af te bakenen in minuten want er wordt ook tussendoor gelezen.
Je bent iedere schooltijd met taal en lezen bezig. Ook bij verwerkingsopdrachten, stellen, creatief en niet te vergeten het planbord dat dit jaar een plaatsje heeft gekregen.*

Instructie

13. Start je de les met het lesdoel? <u>Open gelaten</u>	Ja	Nee	soms
14. Geef je een samenvatting van de vorige les?	Ja	Nee	Soms
15. Haal je voorkennis op?	Ja	Nee	<u>soms</u>
16. Geef je zwakke leerlingen meer beurten? <i>Niet klassikaal. Alleen als bekend is dat de beurt een succeservaring wordt voor die zwakke leerling</i>	Ja	<u>Nee</u>	<u>soms</u>
17. Kijk je iedere dag het werk na?	Ja	Nee	soms
18. Gebruik je alleen oefeningen die gericht zijn op lezen (dus waarbij de leerlingen niet kleuren, lijnen trekken etc. op werkbladen)? <i>Tijdens de leesles wel; het andere is verwerking.</i>	Ja	Nee	soms
19. Oefen je auditieve synthese voor een leesactiviteit?	Ja	Nee	soms
20. Bied je de leerlingen op verschillende manieren informatie aan : Auditief niveau Visueel niveau Motorisch niveau Combinaties van zintuigen	Ja Ja Ja <u>ja</u>	Nee Nee Nee Nee	Soms Soms Soms soms
21. Doe je de instructie van een nieuw onderwerp precies voor aan de leerlingen?	Ja	Nee	soms
22. Leg je aan zwakke lezers uit hoe een type woord gelezen moet worden (verwoorden)? <u>Open gelaten</u>	Ja	Nee	soms
23. Maak je direct gebruik van het lezen van woorden met de verlengde klankwaarde (zingend lezen)?	<u>Ja</u>	Nee	soms
24. Maak je direct nieuwe leeswoorden met meerdere medeklinkers achter- en vooraan een woord? <i>Naarmate het jaar vordert meer en met de invoering van ZLKLS</i>	Ja Nu wel	Nee	<u>soms</u>

<i>meer</i>			
25. Doe je tempo-oefeningen met de leerlingen?	Ja	Nee	soms
26. Is er iets dat je wil toevoegen aan het onderwerp instructie?			

Differentiatiemodel

27. Hoe organiseer je de leesles om tegemoet te komen aan de verschillende leesniveaus van de leerlingen?   <i>Instructietafel</i> <i>Preteaching</i> <i>Zon-leerlingen</i> <i>Maan-raket-zon boekjes uit de boekenhoek</i>   <i>De hoofdles is op dit moment niet gedifferentieerd.</i> <i>Wel differentiatie door beurten die geeft aan kinderen.</i> <i>Verschillende niveaus komen aan de beurt tijdens de inloop: zwakke, snelle en iedere dag</i> <i>Tijdens planbordtijd: leerkracht leest met één leerling</i>
28. Welke knelpunten ondervind je hierbij?   <i>Tempoverschillen bij verwerking en taakaanpak is soms erg groot.</i> <i>Iedereen betrokken houden.</i>   <i>Kinderen zijn niet zelfstandig genoeg om de les echt mee af te pellen.</i> <i>Digiborg geeft wel gelegenheid tot differentiatie.</i>
29. Is er nog iets dat je wil toevoegen aan het onderwerp differentiatie?   <i>Fijn dat er zoveel materiaal is. Zou voor rekenen ook fijn zijn.</i> <i>Zwakke lezers hebben steun aan letterplaten Letterstad.</i>

Klassenmanagement

30. Zijn er <u>afspraken</u> met de leerlingen over: Vragen en antwoorden tijdens de les? Hulp vragen aan de leerkracht? Hulp vragen aan een medeleerling? <i>Niet expliciet afspraken</i> Zelfstandig werken?	Ja Ja Ja Ja	<u>Nee</u> Nee <u>Nee</u> Nee	
31. Lukt het de kinderen met deze afspraken om te gaan? <i>Meestal</i>	<u>Ja</u>	Nee	soms
32. Lukt het om de dagplanning van de methode te volgen? Zo niet, waardoor komt dat? <i>Je hoeft niet alles te doen. Je leest voor een aantal dagen de voorbereidingen door en bepaalt wat je belangrijk vindt. Standaard komen iedere dag terug:</i> <i>auditieve analyse en synthese</i> <i>Veilig&vlot</i> <i>Lezen</i> <i>Dictee</i> <i>Flitsen van letters en woorden</i>	Ja	Nee	soms
33. Liggen de materialen klaar bij aanvang van de les? <i>Soms zijn de schriften niet uitgedeeld.</i>	Ja	Nee	soms
34. Weten de leerlingen wat ze moeten doen als de klas binnen komen?	Ja	Nee	soms
35. Verloopt de wisseling tussen lessen vlot?	Ja	Nee	soms
36. Zitten de leerlingen met hun gezicht naar het bord tijdens de instructie?	Ja <i>Nu wel</i>	Nee	soms
37. Hoe stimuleer je de taakgerichtheid van de leerlingen? <i>Gezamenlijk werk aanpakken</i> <i>Afspraken bijvoorbeeld:</i> <i>Bij binnenkomst direct met werken beginnen</i> <i>Wat te doen als je klaar bent</i> <i>Leerlingen die niet meteen beginnen op weg helpen of verlengde instructie geven; zonodig</i>			

<i>extra begeleiden, OPA-strategie (feedback geven).</i>   <i>Verschillende werkvormen gebruiken</i>   <i>Duidelijkheid</i>   <i>Werken op niveau (speciale opdrachten)</i>
38. Welke positieve ervaringen heb je met de invoering van de instructiewijze van ZLKLS?   <i>Structuur inslijpen</i>   <i>Grote kans op succeservaring</i>   <i>Duidelijke structuur</i>   <i>Motorische oefeningen krijgen meer aandacht</i>   <i>Dictes verlopen soepel: kinderen vinden dit ook leuk</i>   <i>Kinderen weten de letters al in te delen.</i>
39. Heb je nog iets toe te voegen over het onderwerp klassenmanagement?   <i>Goed te doen.</i>

Ondersteuning

40. Heb je voldoende informatie uit toetsen en observatie om de groep in drie niveaus te verdelen met lezen? Zo niet, wat heb je hiervoor nodig?	Ja	Nee	soms
41. Heb je de mogelijkheid om met de IB te overleggen over de leesresultaten en het groepsplan op geplande momenten in het jaar? <i>Later (via andere leerkracht)</i>	Ja	Nee	soms
42. Zo niet, wat is hiervan de oorzaak? <i>Andere werkdagen; wel mogelijkheden telefonisch, via mail of op momenten dat we beiden werken.</i>			

43. Is er bij een groepsbespreking voldoende tijd beschikbaar om de zorgleerlingen te bespreken en een aanpak af te stemmen op de behoefte van de leerling?	Ja	Nee	soms
44. Ervaar je knelpunten in de ondersteuning? Zo ja, welke?	Ja	Nee	soms
45. Ben je tevreden over de begeleiding bij het invoeren van ZLKLS in groep 3 tot nu toe? Zo niet, waar heb je behoefte aan? <i>Je moet wel de tijd krijgen om het je eigen te maken.</i>	Ja	Nee	soms
46. Zijn er knelpunten? Zo ja, welke? <i>Niet echt knelpunten. Wel aandachtspunt om als duo-collega's zodanig af te stemmen dat we hetzelfde doen.</i> <i>Je weet niet of je allebei even ver bent.</i>	Ja	Nee	soms
47. Is er voldoende ruimte voor je eigen inbreng? <i>Ja</i> <i>Ja. Om het overzichtelijk te houden, neem ik iedere keer een nieuw stuk erbij. Dat kan ik dan inoefenen. Na de carnaval is het tweede gedeelte aan de beurt. Daar ga ik me nog verder in verdiepen. Wel globaal bestudeerd.</i>			
48. Is er nog iets dat je wil toevoegen aan het onderwerp ondersteuning? <i>Waarborgen doorgaande lijn zal heel belangrijk worden.</i> <i>Met de kernen werk ik net zo: nieuwe kern globaal helemaal bekijken, daarna iedere week een aantal dagen van te voren bekijken.</i> <i>Het probleem dat kinderen aan het einde van het jaar nog geen avi-3 beheersingsniveau</i>			

socren.

Groep 1-2: kinderen leren letters-klanken met gebaren.

Groep 3: beginsituatie: kinderen kennen de meeste letters-klanken

De eerste kernen volgen de kinderen allemaal op niveau de kernen. Vanaf kern 4-5 beginnen de problemen.

Vraag: gaat het voor de zwakke lezers dan niet te snel? (we wisten in groep 2 al welke kinderen dat zouden zijn)

Vraag: waarom gaan we verder in hetzelfde tempo en nemen alle kinderen mee ook al hebben ze behoefte aan een ander tempo. De ster-aanpak differentieert niet echt in de stof.

Bij zwak presterende kinderen ligt het vaak aan de werkaanpak. Dus ook bij rekenen zwak.

2. Vragenlijst directeur

De directeur bevestigt de tekst over de huidige situatie rond het beleid, het volgen van de ontwikkeling, de planning en nascholing op onze school. Er zijn geen wijzigingen in de tekst aangebracht door de directeur. De antwoorden op de vragen zijn schuin gedrukt. De omcirkelde antwoorden in de kolommen zijn dikgedrukt.

Schoolniveau

Beleid

Er is op school een leesplan aanwezig waarin de doorlopende lijn voor lezen is beschreven voor het voortgezet lezen in groep 4-8 met de methode Estafette. Een extra aanpak 0 is toegevoegd voor de leerlingen die met Ralfi werken.

Ook is een kwaliteitskaart aanwezig voor groep 1-8 met doelen, middelen, toetsen, toetsmomenten, criteria voor interventies voor lezen. Een beschrijving van de huidige situatie in groep 3 wordt gemaakt na afloop van de invoering van de methode ZLKLS. De directie, intern begeleider en de leerkrachten ondersteunen de invoer van deze methode naast het gebruik van de methode Maan-Roos-Vis (2004) om de instructie te verbeteren.

Tijdens 2009-2010 wordt experimenteel gewerkt met deze methode en worden de veranderingen in de instructie ingeleid, besproken en geoefend. Tijdens de drie evaluatiemomenten wordt bepaald welke onderdelen definitief worden ingevoerd in het leesonderwijs vanaf volgend schooljaar.

De leerkrachten van groep 4 sluit aan in de niet-klankzuivere periode eind februari om aan te sluiten bij de instructie voor spelling volgend jaar. Zo ontstaat een doorlopende lijn voor de leerlingen.

De leerkrachten van groep 2 sluiten aan om de leerlingen uit groep 2 al voor te bereiden op de aanpak van de auditieve leesvoorwaarden, de letterkennis en bekendheid geven aan de typen klanken (korte of lange klinker, tweetekensklank, medeklinker en de straat waarin deze klanken "wonen"). Hierop kan volgend jaar door de leerkrachten van groep 3 worden voortgebouwd.

Het volgen van de ontwikkeling

De leestoetsen worden bij alle leerlingen in groep 1 tot en met 8 afgenomen en verwerkt in het computersysteem Parnassys. De opbrengsten worden in groepsoverleg tussen leerkracht en intern begeleider besproken en geëvalueerd maar ook op directieniveau. Het overleg vindt voornamelijk plaats tussen één leerkracht en de intern begeleider. Hierna vindt een terugkoppeling plaats van de bevindingen op teamniveau in een vergadering. Er worden verbeterpunten over de instructie, de methode en de toetsen afgesproken als daar aanleiding toe is.

Planning

Er is een jaarplanning met data voor overlegmomenten op team-, bouw- en klassenniveau. De onderwerpen kunnen door allen worden ingebracht. De directie en intern begeleider kiezen, in overleg met de teamleden, jaarlijks onderwerpen voor het invoeren en uitbouwen van verbetertrajecten en stellen hiervoor doelen. Omdat lezen een speerpunt is, komt dit jaarlijks op de activiteitenlijst.

Nascholing

Op school is een nascholingsbudget waar iedere leerkracht gebruik van kan maken. De directie houdt de teamleden via mail en de postmap op de hoogte van nascholingsmogelijkheden. Leden kunnen ook op eigen initiatief een verzoek tot nascholing doen. In sommige gevallen wordt voor vervanging in de groep gezorgd.

Binnen school zijn 6 studiemiddagen per schooljaar gepland waarin eigen teamleden die zich hebben gespecialiseerd of een externe expert nascholing verzorgen voor het team.

Klopt de beschrijving met de praktijk zoals je die zelf ervaart?	ja	nee	soms
Heb je zelf nog opmerkingen of aanvullingen over deze onderwerpen? <i>Wat de planning betreft is het inderdaad zo dat allen een onderwerp kunnen inbrengen, doch hier wordt maar summier gebruik van gemaakt.</i>			

Enquête

1. Is de visie op leesonderwijs op school geïmplementeerd? <i>Het leesplan voor groep 3 wordt nog gemaakt eind dit schooljaar</i>	Ja	Nee	deels
2. Zo niet, wat moet er nog op dit gebied gebeuren?			
3. Waar zijn in de doorgaande lijn in het leesonderwijs binnen de school verbeteringen aan te brengen? <i>- op de contrôle: adequaat</i> <i>- centraal opbrengsten bespreken-analyseren</i> <i>- vervolgplannen maken</i>			
4. Voel je je voldoende op de hoogte van de inhoud van het invoeringstraject Zo leren kinderen lezen en spellen in groep 3?	Ja	Nee	deels
5. Zo niet, wat zijn je behoeften? <i>Ik zou zelf meer tijd moeten kunnen reserveren om het proces "live" mee te maken.</i>			
6. Is er voldoende afstemming over het verloop van het traject tussen directie en IB?	Ja	Nee	soms
7. Is de planning waarin de verbeteringen uitgevoerd worden realistisch en haalbaar?	Ja	Nee	soms
8. Zijn de doelen concreet?	Ja	Nee	Soms

meetbaar?	Ja	Nee	Soms
realistisch?	Ja	Nee	Soms
uitvoerbaar?	ja	nee	soms
<i>De uitvoerbaarheid is afhankelijk van de inzet van de leerkracht.</i>			
9. Hebben de leerkrachten voldoende momenten voor overleg met de intern begeleider?	Ja	Nee	soms
10. Is de rol van de intern begeleider in de uitvoering van voldoende kwaliteit:			
de voorbereiding?	Ja	Nee	Soms
de begeleiding?	Ja	Nee	soms
11. Zijn er knelpunten bij de invoering van de verbeterpunten in groep 3?	Ja	Nee	soms
<i>Het overleg vindt vnl. plaats tussen één leerkracht en de intern begeleider.</i>			
12. Zo ja, welke?			
<i>Afhankelijk van personen en onderlinge relatie.</i>			

Bijlage 11

Diagnostisch onderzoek naar aanleiding van de herfstsignalering groep 3 en afspraken voor aanpak

Samenvatting

Diagnostisch onderzoek leverde de volgende gegevens op:

Ster-leerling 1 en 2

Sterleerling 1 en 2 kennen de aangeboden letters en beheersen de auditieve analyse en synthese. Bij het lezen van een tekst lezen ze sommige mkm-woorden per klank en herhalen daarna het hele woord in een keer. Ze lezen beiden thuis en worden voorgelezen. Hun leesbeleving is positief als de teksten niet te moeilijk zijn. Op de Dangerous Signslis uit Pravoo Dyslexie en Leesproblemen van L. Koning scoren ze beiden 1-2 punten. Dit komt overeen met een lage aanwezigheid van mogelijke dyslexiekenmerken.

Ster-leerling 3

Deze leerling wisselt de d-b bij de letterkennis en de ie-ei bij de visuele discriminatie (horizontale rotatie). Ook kijkt de leerling bij de visuele discriminatietest in de verkeerde regel. Het werken met een leeskaart voorkomt dit. Bij de auditieve analyse laat de leerling klanken weg bij woorden met medeklinkerclusters en kijkt naar de mond bij de auditieve synthese.

Bij het lezen van woorden en tekst draait de lezer bij aanvang woorden om (naam-maan) en raadt uit de context. Na 2 bladzijden lezen houdt dit op. De leerling geeft geen adequate antwoorden op de gestelde vragen over lezen, vergeet de gestelde vraag, vertoont veel motorische onrust (wiebelen op stoel, met lichaam, handen) en heeft een verkeerde pengreep.

Op de Dangerous Signslis uit Pravoo Dyslexie en Leesproblemen van L. Koning scoort deze leerling 1-2 punten. Dit komt overeen met een lage aanwezigheid van mogelijke dyslexiekenmerken.

Zon-leerling 4 en 5

De twee zon-leerlingen lezen avi-2 (oude versie) op beheersings- en instructieniveau en hebben goed begrip van de gelezen tekst. Ze lezen thuis en worden voorgelezen. Een leerling ook in de moedertaal van de moeder. Hun leesbeleving is positief. De boekjes die ze nu lezen zijn erg snel uit en ze lezen er daarom veel.

Tabel met gegevens diagnostisch onderzoek

In de onderstaande tabel zijn de gegevens van het diagnostisch onderzoek gepresenteerd.

16-12-2009	Ster 1 (I)	Ster 2 (D)	Ster 3 (N)	Zon 1 (O)	Zon 1 (J)
Letters benoemen Struiksma	Onbekend: ch, ng, uu, au, eu Verkeerde koppeling klank- teken: u wordt ui r.s. 30 dle 3 dl 4	Onbekend: ei, ch, ng, uu, au, eu, ie Verkeerde koppeling klank-teken: u wordt /ju/ en i wordt j (spiegelen) eu: ik dacht aan neus Herkent b niet in 1 seconde r.s. 27 dle 2 dl 4	d-b horizontale rotatie ei: niet kunnen herinneren f: als v uitgesproken onbekend: ou, ch, n, uu, ie, au r.s. 26 DL 4 DLE 2	Ch onbekend	
Visuele discriminatie Struiksma	Alles goed. Referentiescore.	Alles goed. Referentiescore	ei-ie horizontale rotatie h-k tweede keer goed, r.s. 18 DL 4 DLE 4		
Auditieve analyse Struiksma	r.s. 12 dle 5 dl 4 arm: a rm kramp: k r a mp dwerg : d w e rg	r.s. 14 dle 5 dl 4 dwerg :d w e r u g	na: naam 2e keer goed a/r/m wordt armun s/n/ee wordt sneej g/r/o/f wordt gof d/w/e/r/g wordt drgf.....dweg r.s. 10 DL 4 DLE 4		
Auditieve Synthese Struiksma	r.s. 14 dle 3 dl 4 /L/aa/r/s wordt raars	r.s. 15= referentiescore minimaal dle 3 dl 4	Kijkt naar mijn mond r.s. 14 DL 3 DLE 3		

Mkm- woorden/tekst Leesboekje In de soep VLL 2003	S oe p, soep Verbeterd zich Begrip goed Neemt zingend lezen over	S oe p, soep Begrip goed. Neemt zingend lezen over	Direct/sssoep/tuurt lang/draait om: maan: naam/raadt uit context Na 2 pag. warm gelopen en goed	Begrip avi-2 uitstekend	Begrip avi-2 uitstekend
Thuis lezen	Ja	Ja, veilig&vlot	?: Geeft geen adequaate antwoord op vraag;; clownesk?	Ja	ja
Bezoek bibliotheek	Ja met ouders	Nooit	?: Geeft geen adequaate antwoord op vraag; clownesk?	ja	ja
Voorlezen thuis	Door beide ouders	Door beide ouders	nooit	Vader: in NL Moeder: in Russisch, plaatjes helpen begrip	Beide ouders
Leesbeleving	positief	Positief, moeilijke woorden niet. Ij: lees eu. Oorproblemen	?: Geeft geen adequaate antwoord op vraag;; clownesk?	Positief	positief
Dangerous Signs lijst lezen Pravoo	1 punt: volgorde dagen v.d. week	2 punten: wisselende concentratie en werkhouding; Begrip "morgen"	2 punten: begrip "morgen"	n.v.t.	n.v.t.
Avi oud	--	--	--	Avi-2 B- niveau 2 fout en 2'11" (dle 9)	Avi-2 I- niveau 0 fout en 3'08"
DMT nieuw	--	--	--	--	--

Observaties			Vergeet vraag, geen adequate antwoorden, motorische onrust, pengreep		Boekjes snel uit, leest er veel, Leest thuis avi-2 uit bieb

Afspraken IB-Leerkracht groep 3

Datum: 17-12-2009

- De ster-leerlingen blijven extra leesbegeleiding krijgen. Iedere dag wordt de instructie van een gegeven les herhaald gedurende 15 minuten of de instructie van de volgende les wordt alvast voorbereid. Dit gebeurt als de overige leerlingen zelfstandig werken aan de weektaak. De nadruk ligt op het herhalen van mkm-woorden en het inoefenen van woorden met twee medeklinkers achter- en vooraan. De leerkracht doet voor hoe deze woorden worden gelezen (heef t of s nel)
De leerkracht informeert de ouders over de uitslag van de toetsen en adviseert de ouders thuis te blijven lezen met hun kind met Veilig & Vlot. De ouders doen dit een aantal keren per week.
- De zon-leerlingen blijven meedoen met de instructie van de groep maar tijdens de verwerking van de leesles mogen zij ook leesboekjes op avi-3 (oude versie) lezen. De leerkracht informeert de ouders hierover en ook thuis gaan de leerlingen moeilijker leesboekjes lezen. In januari 2010 krijgen deze leerlingen ook de verwerkingsboekjes vanaf zon kern 2 als verwerkingsstof.
- Ster-leerling 3 heeft met alle taken problemen met de taakaanpak. De leerkracht helpt de leerling bij de stappen Wat? Hoe? Doe! Kijk na! (Meichenbaum) door extra te controleren en de leerling te laten verwoorden wat gedaan moet worden bij de verschillende stappen. Als dit niet voldoende werkt, kunnen de Beren-plaatjes ter ondersteuning worden ingezet.
- Zodra leerling 17 uitvalt op een Veilig&Vlot toets uit de methode komt deze ook in aanmerking voor extra leesbegeleiding. De leerkracht heeft de ouders al verzocht thuis veel te lezen.
- Leerling 10 doet nu mee tijdens de les en begint te praten in het Nederlands. Hij krijgt binnen en buiten school in totaal twee keer per week woordenschatuitbreiding met het o.a. het Beeldwoordenboek.

- De letterkennis wordt blijvend herhaald. De onderwijsassistent van het digibord flitst ook letters. De langzame tijd van flitsen is voor veel leerlingen nog moeilijk. Na herhaald oefenen lukt het meer leerlingen het tempo bij te houden. Ook flitst de leerkracht de grondwoorden vanaf januari 2010 met de kaarten.
- Het is opvallend dat het schrijven van letters tijdens dictees makkelijker gaat dan het lezen ervan. Dit komt door het dagelijks inoefendictee van letter, woorden en zinnen.

Verklaring van begrippen

Struiksma: auteur van Diagnostiek van het aanvankelijke lezen en spellen waarin toetsen en normering voor de lees- en spellingvoorwaarden worden weergegeven.

r.s.: ruwe score=het aantal goede antwoorden

Cito niveau A tot en met E: een schaal waarin de resultaten voor scores die wordt uitgedrukt in bovengemiddelde (A), gemiddeld (B), drie maanden achterstand (C), een half jaar achterstand (D) of een jaar achterstand (E).

Ster en Zon: begrippen uit de methode Maan-Roos-Vis (2e versie) voor materialen die kunnen worden ingezet voor leerlingen met een vertraagde (ster) of versnelde (zon) leesontwikkeling. In dit overzicht worden de drie leerlingen met een vertraagde en twee leerlingen met een versnelde ontwikkeling verder onderzocht.

Spiegelen: het verwarren van letters door leerlingen doordat het teken in spiegelbeeld wordt gelezen of geschreven.

Rotatie: het verwisselen van boven en onderzijde (verticaal) of links en rechts (horizontaal) bij het lezen of schrijven van een letter door een leerling

DL: didactische leeftijd: het aantal maanden dat een leerling onderwijs heeft genoten

DLE: didactische leeftijdsequivalent: het resultaat van een leerling in maanden onderwijs

VLL: afkorting van de leesmethode Veilig Leren Lezen

Auditieve analyse: het kunnen onderscheiden van verschillende klanken in een woord

Aditieve synthese: het kunnen onderscheiden van een woord uit verschillende klanken

Visuele discriminatie: het kunnen onderscheiden van verschillende visuele kenmerken tussen letters

Pravoo: uitgeverij van hulpmiddelen voor leerlingondersteuning

Dangerous Signs lijst lezen: een signaleringslijst met kenmerken die mogelijk aanleiding geven tot het vermoeden van dyslexie bij een leerling

DMT: Drie-Minuten-Toets: toets waarbij zo snel mogelijk in één minuut zo veel mogelijk woorden gelezen worden door een leerling. De toets bestaat uit drie onderdelen met verschillende type woorden.

Bijlage 12

Overzicht gegevens gesprekken met leerkrachten na afname van de vragenlijsten

De gesprekken hebben plaatsgevonden op 5 en 8 maart 2010. De verslagen van de individuele gesprekken zijn in mijn bezit. Onderstaand is een samenvatting te vinden van deze gesprekken. Omdat er maar twee leerkrachten zijn, zou bij het opnemen van de gehele bijlage van de gesprekken de anonimiteit van de leerkrachten niet gewaarborgd kunnen worden.

De leesmethode

De leesmethode voldoet maar de leerkrachten verzorgen extra oefeningen voor de auditieve leesvoorwaarden.

De leestijd

De leerkrachten geven per week in totaal

- 5 x 60 en 3 x 20=360 minuten leesonderwijs aan de hele groep
- 5 x 20 minuten=100 minuten extra leesonderwijs aan de zwakke leerlingen
- 5x10 minuten extra samen lezen met een leerling die groep 3 overdoet (komt van andere school)
- 1x30 minuten bibliotheek lezen op maandag
- Leesactiviteiten waarvan de duur niet is vast te stellen in activiteiten uit de weektaak, met het planbord en uit de klaar-taken-kast (als je klaar bent met een werkje, mag een leerling uit deze kast een werkje kiezen).

De instructie

Beide leerkrachten

- geven onbewust regelmatig het lesdoel aan maar niet structureel.
- roepen voorkennis op bij begrijpend lezen maar niet structureel bij alle vakken.
- het samenvatten van de vorige les wordt nauwelijks gebruikt
- geven extra beurten aan zwakke leerlingen wanneer succeservaring mogelijk is

Eén leerkracht gebruikt het verwoorden om een strategie voor te doen aan de groep (of een leerling mag "juf of meester" zijn en dat doen) en laat zwakke leerlingen nogmaals de strategie zelf verwoorden bij aanvang van het individueel verwerken.

Eén leerkracht geeft aan dat het maken van de oefeningen in het werkschrift van VLL en suggesties voor verlengde instructie uit de methode te makkelijk zijn voor de zwakke lezers. Het accent moet liggen op het oefenen van strategieën in de verlengde instructie.

De leerkrachten maken samen afspraken over de inhoud en werkwijze hiervan: tijdens de

verlengde instructie van de zwakke lezers

1. verwoordt de leerkracht de leeswijze,
  2. onderstrepen de leerlingen de letters of groepen letters uit woorden van een bepaalde type,
  3. de leerlingen lezen de rijtjes   par k   par k   park
- De leerkrachten verzamelen de rijen woorden voor volgende jaren.

Eén leerkracht geeft aan dat het maken van alle werkjes uit de weektaak voor de zwakke leerlingen teveel is als ze ook nog extra leesbegeleiding krijgen in de tijd waarin de weektaak gemaakt moet worden. Het is nodig te strepen in de stof.

De beide leerkrachten bespreken deze punten gezamenlijk en dit onderwerp komt terug op de volgende studiedag op 14 april 2010 om een beslissing te nemen en de ervaring uit te wisselen.

Differentiatiemodel

Beide leerkrachten geven aan dat

- het digibord een positieve invloed heeft op het leesonderwijs: het stimuleert de taakgerichtheid (variatie in oefeningen), visuele ondersteuning, tempo oefeningen
- de huidige differentiatie voornamelijk plaatsvindt in verwerkingsmaterialen en het begeleiden van zwakke lezers gebeurt als de groep zelfstandig werkt aan de weektaak.
- als verlengde instructie ingevuld wordt met het oefenen van strategieën i.p.v. het begeleiden van de verwerkingsbladen is model 1 van toepassing.

Eén leerkracht geeft aan dat de leerlingen op vaak al op dinsdag klaar zijn met hun weektaak. De weektaak moet worden uitgebreid. Er moet tijd worden uitgetrokken om de activiteiten voor de weektaak te organiseren. Dit geldt ook voor het werken met het planbord als groepsrooster en de invulling van de activiteiten.

Klassenmanagement

De leerkrachten geven aan op de volgende manieren de taakgerichtheid te stimuleren:

- snelle feedback op gemaakt werk
- beloningssysteem met sticker, plaatje, stempel
- op de klok aangeven wat de start en eindtijd voor een werkje is
- stilte m.b.v. de rode cirkel
- beurt geven
- weksignaal

- leerling bewust maken van feit dat hij/zij niet met de groep mee doet
- spelvorm inbrengen bij oefenen (bv iedereen gaat staan en wie het weet mag gaan zitten)
- fysieke aanwezigheid van de leerkracht (even achter iemand gaan staan)
- aanwijzen zonder iets te zeggen waar de groep is
- een onverwacht patroon bij beurten geven zodat leerlingen niet weten wanneer ze precies de beurt krijgen
- het afwisselen van klassikaal oefenen en individuele beurten zodat de leerlingen niet te lang hoeven wachten voor ze zelf weer mee moeten doen
- het klassikaal oefenen (koor)
- het opstellen van de leerlingen in rijen maakt dat ze beter gericht zijn op de leerkracht of het digibord en minder last hebben van elkaar. Ze kunnen nog maar één ding tegelijk doen.

Eén leerkracht merkt op dat aan het begin in groep 3 veel tijd besteed moet worden aan het zelfstandig werken van de leerlingen te weten:

- het op tijd op school zijn en direct starten met je werkje tijdens de inloop
- waar staat iets dat je nodig hebt?
- wat doe je als je boek uit hebt? ruilen in de klas
- het echt stil werken tijdens de rode cirkel
- weten wat je moet doen als je niet verder kan
- het geconcentreerd doorwerken (de leerlingen zijn nog snel afgeleid door een associatie of iets dat om hen heen gebeurt)
- het direct stil zijn bij een teken of belletje (hier gaat over de dag veel tijd mee verloren). Op een andere school wordt bijvoorbeeld gewerkt met "handen vast" (in elkaar pakken) als het belletje gaat zodat alle activiteiten stoppen.

Dit is ook een bespreekpunt voor een onderbouwoverleg. In groep 2 kan ook extra gewerkt worden als voorbereiding op groep 3 aan het stil zijn bij het belletje.

Ervaring met het werken met ZLKLS

Beide leerkrachten geven aan dat het grootste effect is opgetreden bij spelling.

De leerkrachten zijn bij de invoering van ZLKL het meest tevreden over:
de spelling:

- auditieve analyse voor een spellingsactiviteit
- het werken met het schema klankvoet-klankteen-straat-baas van de straat
- het aantal spellingscategorieën in groep 3

- het structurele aanbod van de spellingscategorieën (wordt in VLL rommelig en door elkaar aangeboden in de kernen)
- het bewust maken van de spellingscategorieën tijdens het inoefendictee
- mogelijkheid tot differentiëren tijdens het oefenen van de auditieve analyse bij beurten
- het steeds beter weten welke leerling wat kan
- de leerlingen nemen het auditief analyseren van het woord dat ze moeten schrijven over tijdens de spellingshandeling in het dictee (ze spreken zachtjes de klanken mee)

Eén leerkracht zou het fijn vinden een "spellingsladder" te hebben in de klas met het overzicht van de spellingscategorieën.

Bij het lezen:

- het toevoegen van de motoriek
- sneller dan VLL moeilijker typen woorden aanbieden en oefenen
- gestructureerd aanbieden van de typen woorden bij lezen m.n. in de niet-klankzuivere periode
- het werken met het schema klankvoet-klankteen-straat-baas van de straat
- rijtjes woorden lezen

Overleg

De leerkrachten zijn tevreden over het overleg met IB. De leerkracht die niet bij het IB-overleg aanwezig is wordt goed op de hoogte gehouden door de duo-partner.

De leerkrachten spreken de wens uit vooraf aan een periode (voor lezen per 2 kernen) overleg te hebben met de duo-partner om concreet werkafspraken te maken en zaken op groepsniveau af te stemmen.

Bij aanvang van het jaar kunnen afspraken gemaakt worden over data (wisselend op dagen waarop een van de beide partners niet werkt) en onderwerpen.

Agendapunten voor de bijeenkomst op 14 april 2010

1. afstemmen inhoud verlengde instructie
2. gebruik lesdoel, oproepen voorkennis, samenvatten vorige les, verwoorden strategie
3. taakgerichtheid leerlingen stimuleren en eventueel inzetten werkvormen coöperatief leren
4. overlegvorm duo-partners (vooraf plannen, data vastleggen, onderwerpen vaststellen)

Bijlage 13

Draaiboek van het onderzoek 'Hoe leren kinderen (nog) beter lezen in groep 3?'
schooljaar 2009-2010

September 2009	Start literatuur verzamelen en lezen
Oktober 2009	Verzamelen cijfermateriaal onderzoek leesopbrengsten 2003-2009
November 2009	Afname toetsen herfstsignalering groep 3 Dyslexieprotocol (bijlage 14)
December 2009	Diagnostische onderzoekjes bij 5 leerlingen uit groep 3 (Struiksma), verslaglegging op de kindkaart, overleg met leerkrachten over de aanpak en verslaglegging, resultaten in bijlage verwerken (bijlage 11). Maken van het groepsplan lezen groep 3 (bijlage 17) Eerste evaluatiebijeenkomst met leerkrachten van groep 2 en 3 over het invoeren van de instructieverbeteringen uit ZLKLS - klankzuivere periode en het maken van nieuwe afspraken (bijlage 3) Cijfermatig onderzoek naar leesopbrengsten 2003-2009 (bijlage 2) is in een overzicht verwerkt en toegelicht. Ze dienen als onderbouwing voor de doelstelling in het onderzoek (Hoofdstuk 1). Opzet onderzoek gereed en beoordeeld door begeleidster en critical friends. De opzet van het onderzoek is besproken met de respondenten (leerkrachten en directeur). Er is toestemming van directeur, leerkrachten en ouders voor het anoniem verwerken van de gegevens uit de vragenlijsten en toetsen. Hoofdstuk 1 en 2, van feedback door critical friends en begeleider voorzien, aangepast
Januari 2010	Een leerkracht is gevraagd en heeft toegestemd in het mede-corrigeren van de tekst van het onderzoek. De vragenlijsten zijn gemaakt (bijlagen 8 en 9), beoordeeld door begeleidster en critical friends. De leerkracht van groep 2 vult de vragenlijst in als proef en eventuele aanpassingen worden doorgevoerd. De leerkrachten van groep 3 en de directeur vullen de vragenlijsten in.

Februari 2010	De gegevens uit de enquête van de leerkrachten en directeur zijn verwerkt in een document (bijlage 10) De gegevens van de vragenlijsten zijn besproken in een gesprek met de leerkrachten en de directeur (plaats: resp. klas en directiekamer). De leerkrachten en directeur hebben een verslag van het gesprek ontvangen en toevoegingen of wijzigingen zijn verwerkt (zorgmap groep 3 computer). Afname toetsen wintersignalering in groep 3 Dyslexieprotocol. De analyse van de toetsscores groep 3, verslaglegging, overleg met de leerkrachten over de aanpak en verslaglegging, n.a.v. de wintersignalering (LOVS-DMT-1 en 2) zijn verwerkt (bijlage 15). Hoofdstuk 3, van feedback door critical friends en begeleider voorzien, aangepast
Maart 2010	Maken van het groepsplan lezen groep 3 (bijlage 18) De gegevens van de gesprekken met de directeur en de leerkrachten zijn gerubriceerd en in bijlage 12 verwerkt. Hoofdstuk 4, 5 en 6 van feedback door critical friends en begeleider voorzien, aangepast
April 2010	Hoofdstuk 7 en samenvatting, van feedback door critical friends en begeleider voorzien, aangepast
Mei 2010	17 mei 2010 laatste bijeenkomst met begeleider 24 mei 2010 inleveren final draft
Juni 2010	7 juni 2010 laatste bijeenkomst met leerkrachten en IB - vaststellen definitieve werkafspraken - vaststellen tijdschema categorieën lezen-spellen groep 3 - afspraak overlegvorm leerkrachten groep 3 volgend schooljaar - evaluatie toetsgegevens wanneer deze beschikbaar zijn

Bijlage 14

Overzicht van de toetsscores en analyse van de herfstsignalering

De drie sterleerlingen (6,11 en 20) hebben vanaf de eerste dag van groep 3 verlengde instructie met methodemateriaal. De leerkracht oefent iedere dag 15 minuten extra als de andere leerlingen zelfstandig aan de weektaak werken.

	grafemen-toets score/tijd		fonemen- dictee	woorden lezen						tekst lezen score/tijd	
				structuur score/tijd		afgeleid score/tijd		nieuw score/tijd			
	100% = 16g	16-24 sec		90%=14 g	100%=10g	13 sec	80%=8g	60 sec	70%=7g	70 sec	85%=33g
leerling 1	16	15	16	10	8	8	36	10	29	39	97
leerling 2	16	11	16	10	8	9	25	10	24	38	69
leerling 3	16	11	16	10	11	10	18	9	27	37	100
leerling 4	16	12	16	10	8	10	10	9	14	39	30
leerling 5	16	13	15	10	17	9	34	9	36	39	92
leerling 6	16	21	16	8	29	8	40	8	44	38	101
leerling 7	16	10	16	10	9	8	14	9	16	39	50
leerling 8	16	10	16	10	20	10	27	10	30	39	60
leerling 9	16	14	16	10	16	10	28	9	38	39	113
leerling 10	15	15	15	10	18	10	20	10	20	39	57
leerling 11	14	22	12	9	19	5	37	7	46	37	180
leerling 12	16	10	16	10	16	10	33	10	25	38	80
leerling 13	16	8	16	10	5	10	20	10	10	39	36
leerling 14	16	13	15	10	14	10	31	10	31	39	85
leerling 15	14	13	16	9	20	8	30	10	35	39	100
leerling 16	16	17	13	10	10	9	30	10	20	38	60
leerling 17	16	13	16	10	15	10	30	8	15	39	55
leerling 18	14	15	16	9	11	9	31	8	28	39	80
leerling 19	16	19	16	9	31	10	60	10	50	39	140
leerling 20	15	22	16	8	45	8	40	8	36	37	124
leerling 21	15	23	16	10	14	10	22	10	25	38	80
leerling 22	14	23	16	10	9	8	30	7	28	39	60
leerling 23	16	20	16	10	13	10	28	8	33	38	100
leerling 24	16	10	14	10	9	10	20	8	24	38	55

Uit de herfstsignalering komt naar voren dat:

Alle leerlingen lezen de nieuwe woorden vlot (gemiddeld de helft van de tijd sneller dan de norm terwijl de grondwoorden veel langzamer gelezen worden. Dit wordt verklaard vanuit de

aandacht die vanaf het begin is gegeven aan het lezen van nieuwe woorden met alle letters van de grondwoorden.

De letterkennis wordt door 7 leerlingen niet foutloos beheerst en bij het letterdictée bij 2 leerlingen (van de 24). Het oefendictée dat iedere dag plaatsvindt, draagt bij aan dit resultaat.

Ster-leerling 1 een tempoprobleem heeft met de grondwoorden en de nauwkeurigheidsnorm voor grondwoorden net niet haalt (8 van de 10 woorden goed).

Ster-leerling 2 een tempoprobleem heeft met grondwoorden en tekst lezen en de nauwkeurigheidsnorm voor grafemen (één te weinig) en grondwoorden net niet haalt (8 van de 10 woorden niet haalt).

Ster-leerling 3 de nauwkeurigheidsnorm bij de grafemen, fonemen, structuur- en afgeleide woorden niet behaalt en een tempoachterstand heeft bij grondwoorden en tekst lezen.

Leerling 19 uit het overzicht van de herfstsignalering leest in de groep beter dan uit de scores van de herfstsignalering naar voren komt en wordt in de gaten gehouden. Zodra zij uitvalt op een Veilig&Vlot toets wordt ze toegevoegd aan de sub-groep die in aanmerking komt voor verlengde instructie.

Leerling 10 uit het overzicht van de herfstsignalering heeft tot september 2009 in het Engels onderwijs gevolgd in Honk Kong en Engeland. Hij leest al vloeiend in het Engels. Hij krijgt twee maal per week een half uur remedial teaching voor de klank-tekenkoppeling in het Nederlands.

Zonleerling 2 is de dag van de afname van de toets ziek naar huis gegaan. De grafemetoets is nogmaals afgenomen (eerst 36 seconden) en toen bleek de tijdscore binnen de norm te liggen. Deze leerling was al in zicht als potentiële zon-leerling.

Zonleerling 1 is in groep 3 nieuw op school gekomen. Hij is de tweede potentiële zon-leerling.

Het overzicht met de toetsscores vindt u achter deze bladzijde in een overzicht.

Verklaring van begrippen

Protocol leesproblemen en dyslexie: een protocol met richtlijnen voor de afname van toetsen, verder onderzoek en interventies in het leesonderwijs op de basisschool.

Auditieve analyse: het kunnen onderscheiden van verschillende klanken in een woord

Aditieve synthese: het kunnen onderscheiden van een woord uit verschillende klanken

Grafemetoets: een toets waarbij de leerlingen de tot dan toe aangeboden letters oplezen en beoordeeld worden op tempo en nauwkeurigheid

Fonemendictée: een dictée van de tot dan toe aangeboden letters waarbij de leerlingen op nauwkeurigheid worden beoordeeld

Toetsen voor het lezen van woorden:

Structuur: het lezen van de tot dan toe aangeboden grondwoorden uit de methode waarbij de leerlingen op tempo en nauwkeurigheid worden beoordeeld. De grondwoorden worden aangeboden om een letter aan te leren. Bijvoorbeeld: maan - m

Afgeleid: het lezen van woorden die lijken op een grondwoord maar waar een letter is gewijzigd en waarbij de leerlingen op tempo en nauwkeurigheid worden beoordeeld. Bijvoorbeeld: grondwoord maan - afgeleid woord maak (als de k is aangeboden)

Nieuw: het lezen van nieuwe woorden die zijn samengesteld uit de tot dan toe aangeboden letterkennis en waarbij leerlingen op tempo en nauwkeurigheid worden beoordeeld.

Toets voor tekst lezen: een tekst die uit 39 klankzuivere woorden bestaat en waarbij de leerlingen op tempo en nauwkeurigheid worden beoordeeld.

DMT: Drie-Minuten-Toets: toets waarbij zo snel mogelijk in één minuut zo veel mogelijk woorden gelezen worden door een leerling. De toets bestaat uit drie onderdelen met verschillende type woorden

AVI: een zinnenleestoets met teksten die zijn ingedeeld naar niveau. Per niveau komen bepaalde typen woorden aan de orde. De leerlingen worden beoordeeld op tempo en nauwkeurigheid. Bij de oude versie worden ook begripsvragen aan de leerling gesteld na het lezen van een tekst. In dit onderzoek worden tot en met december 2009 de AVI-leeskaarten van de oude versie gebruikt en vanaf januari 2010 de nieuwe AVI-leeskaarten.

r.s.: ruwe score=het aantal goede antwoorden

Cito niveau A tot en met E: een schaal waarin de resultaten voor scores die wordt uitgedrukt in bovengemiddelde (A), gemiddeld (B), drie maanden achterstand (C), een half jaar achterstand (D) of een jaar achterstand (E).

Bijlage 15

Overzicht van de toetsscores en analyse van de wintersignalering

PCB De Sonnewijzer (06JL)

Datum: 28 februari 2010

CITO Drie-Minuten-Toets - LOVS M3

Groep 3A
Datum 25-2-2010
Schooljaar 2009 / 2010
Toetsonderdeel Kaart 1

Naam	Leerlingnummer	Score	Schaal	DL	DLE	LR%	LR	Niv.	E	D	C	B	A
	19	14	12	6	<5	<83	<-1	D					
	3	17	15	6	<5	<83	<-1	C					
	11	22	19	6	<5	<83	<-1	C					
	6	27	24	6	6	100	0	B					
	5	28	24	6	6	100	0	B					
	10	28	24	6	6	100	0	B					
	23	29	25	6	6	100	0	B					
	18	31	27	6	7	117	1	B					
	10	33	29	6	7	117	1	A					
	24	35	30	6	8	133	2	A					
	15	36	31	6	8	133	2	A					
	14	39	34	6	9	150	3	A					
	1	43	37	6	10	167	4	A					
	8	46	40	6	10	167	4	A					
	12	46	40	6	10	167	4	A					
	16	46	40	6	10	167	4	A					
	21	47	41	6	11	183	5	A					
	9	48	42	6	11	183	5	A					
	17	49	43	6	11	183	5	A					
	2	53	46	6	12	200	6	A					
	7	53	46	6	12	200	6	A					
	13	53	46	6	12	200	6	A					
	22	53	46	6	12	200	6	A					
	4	64	56	6	16	267	10	A					
Gemiddelde		39,2	34	6	9	149	3	3,8					
Percentage per niveau													
Niveau A of g		67 %	16x										
Niveau B of v		21 %	5x										
Niveau C		8 %	2x										
Niveau D of o		4 %	1x										
Niveau E		0 %	0x										
Totaal			24x										

CITO Drie-Minuten-Toets - LOVS M3

Groep 3A
 Datum 25-2-2010
 Schooljaar 2009 / 2010
 Toetsonderdeel Kaart 2

Naam	Leerlingnummer	Score	Schaal	DL	DLE	LR%	LR	Niv.	E	D	C	B	A
	19	4	4	6	<5	<83	<-1	E	---				
	20	10	10	6	<5	<83	<-1	E	---				
	18	12	12	6	<5	<83	<-1	D	---				
	23	12	12	6	<5	<83	<-1	D	---				
	6	14	14	6	<5	<83	<-1	C	---				
	11	14	14	6	<5	<83	<-1	C	---				
	24	15	15	6	<5	<83	<-1	D	---				
	5	17	17	6	<5	<83	<-1	C	---				
	15	17	17	6	<5	<83	<-1	C	---				
	12	18	18	6	<5	<83	<-1	C	---				
	14	19	19	6	<5	<83	<-1	C	---				
	1	21	21	6	5	83	-1	B	---				
	10	21	21	6	5	83	-1	B	---				
	16	23	23	6	6	100	0	B	---				
	7	24	24	6	6	100	0	B	---				
	13	24	24	6	6	100	0	B	---				
	8	25	25	6	6	100	0	B	---				
	21	25	25	6	6	100	0	B	---				
	9	26	26	6	6	100	0	B	---				
	22	26	26	6	6	100	0	B	---				
	17	30	30	6	8	133	2	A	---				
	2	31	31	6	8	133	2	A	---				
	3	36	35	6	9	150	3	A	---				
	4	36	35	6	9	150	3	A	---				
	20,8	20,8	6	5,9	97,9	-0,1	2,9						

Percentage per niveau

Niveau A of g	17 %	4x
Niveau B of v	38 %	9x
Niveau C	29 %	7x
Niveau D of o	8 %	2x
Niveau E	8 %	2x
Totaal		24x

AVI - AVI-CITO

Groep 3A
 Datum 25-2-2010
 Schooljaar 2009 / 2010
 Toetsonderdeel AVI-Beheersing (0=Start t/m 11=Plus)

Naam leerlingnummer	Score	Schaal	DL	DLE	LR%	LR	Niv.	E	D	C	B	A
11	0	-	6	<5	<83	<-1	E					
19	0	-	6	<5	<83	<-1	E					
20	0	-	6	<5	<83	<-1	E					
3	1	-	6	5	83	-1	C+					
5	1	-	6	5	83	-1	C+					
6	1	-	6	5	83	-1	C+					
10	1	-	6	5	83	-1	C+					
14	1	-	6	5	83	-1	C+					
15	1	-	6	5	83	-1	C+					
16	1	-	6	5	83	-1	C+					
18	1	-	6	5	83	-1	C+					
23	1	-	6	5	83	-1	C+					
24	1	-	6	5	83	-1	C+					
1	2	-	6	10	167	4	A					
2	2	-	6	10	167	4	A					
7	2	-	6	10	167	4	A					
8	2	-	6	10	167	4	A					
5	2	-	6	10	167	4	A					
12	2	-	6	10	167	4	A					
13	2	-	6	10	167	4	A					
17	2	-	6	10	167	4	A					
21	2	-	6	10	167	4	A					
22	2	-	6	10	167	4	A					
4	4	-	6	20	333	14	A					
Gemiddelde	1,4	-	6	7,7	128	1,7	3,8					
Percentage per niveau												
Niveau A of g	46 %	11x										
Niveau B of v	0 %	0x										
Niveau C	42 %	10x										
Niveau D of o	0 %	0x										
Niveau E	13 %	3x										
Totaal		24x										

Samenvatting

DMT leeskaart 1			DMT leeskaart 2		AVI
Zinnenleestoets					
Leerling	ruwe score	Cito-score	ruwe score	Cito-score	Beheersingsniveau
19	14	D	4	E	Avi-start
3	17	D	36	B	M3
11	22	D	14	E	Avi-start
6	27	C	14	E	Avi-M3
20	28	C	10	E	Avi-start
23	29	C	12	E	Avi-M3
18	31	C	12	E	Avi-M3
10	33	C	21	D	Avi-M3
4	64	B	30	C	Avi-E3
17	49	A	36	B	Avi-M4

25-2-2010

Overleg IB-leerkracht

Leerling 6: Leest tekst mooi binnen gemiddelde tijd en tempo en behaalt op woordniveau een C voor type mkm. Deze sterleerling is vooruit gegaan. Woordlezen type mkmm/mmkm nog niet voldoende.

De leerling blijft bij de groepsinstructie maar gaat meedoen aan het Ralfilezen

Leerling 19: de leerling krijgt blijvend woordenschat ondersteuning in verband met onderwijs in het Engels (komt uit Engeland). Leest op zinsniveau volgens norm en heeft hulp aan de betekenis van de zin. Oefent thuis ook met woordenschatpakketten. Kan al lezen in het Engels.

Leerling 11: leest tekst met 6 fout (instructionniveau) en qua tempo op frustratieniveau (3'06" - norm 1'59"). Wisselt d-b, leest woorden anders en meestal buiten de context van de betekenis (al wordt wel, ben wordt denk, dan wordt bang, jij wordt je, het wordt hij en dus wordt bus). De leerling blijft dezelfde voorkomende woorden eerst in hoofd spellen. De leerling kan de visuele kenmerken van de d en b weergeven (hebben op bank geplakt gezeten) maar past het nog niet bewust toe. Blijven herhalen.

Deze sterleerling blijft bij de groepsinstructie maar gaat meedoen aan het Ralfilezen

Leerling 18: leest de tekst op gemiddeld niveau met 4 fout en ruim binnen de tijd.

Woordlezen is voor het type mkm net voldoende en voor het type mkmm/mmkm onvoldoende.

De leerling blijft bij de groepsinstructie maar gaat meedoen aan het Ralfilezen.

Leerling 19: heeft bril voor lui oog en één oog wordt wisselend afgeplakt of gedruppeld. Nu gestopt met druppelen. Draait hoofd tijdens lezen heen en weer of legt schrift/boek schuin. Advies verder door oogarts onderzoeken naar spierwerking ogen.

Bij het lezen van tekst wisselt de leerling d-b en leest dezelfde woorden die in meerdere zinnen voorkomen steeds alsof ze voor het eerst gezien en gelezen moeten worden. De leerling leest twee woorden anders (dus wordt bus, je wordt jij, en vergeet een keer een woord en behaalt frustratieniveau qua tempo (3'23" - norm beheersing 1'59").

Blijft bij groepsinstructie en gaat meedoen aan Ralfilezen.

Leerling 20: Leest tekst met 1 fout en tempo op instructieniveau (2'15" - norm 1'59") en bij woordlezen scoort de leerling het type mkm voldoende maar het type mmkm/mkmm nog onvoldoende.

De sterleerling blijft de groepsinstructie volgen en gaat deelnemen aan het Ralfilezen.

Leerling 23: leest tekst net binnen de tijd en maar 1 woord anders (dat in plaats van dit). Het lezen van woorden type mkmm/mmkm nog onvoldoende. Motorische problemen waarvoor hij fysiotherapie heeft. Blijft bij de groepsinstructie en gaat meedoen aan Ralfilezen.

Leerling 4: leest tekst op Avi-E4 op beheersingsniveau maar leest veel kleine foutjes en soms woorden buiten de context (cake wordt kanker, takelwagen wordt takkel) en begrijpt onvoldoende van wat hij leest. Blijft instructie van de groep meedoen maar krijgt verwerkingsmateriaal van Zon en gaat boekjes lezen uit de bibliotheek op Avi-M4 niveau. Over maand stukje lezen uit een boekje niveau E4 en begrip controleren. Dan eventueel niveau aanpassen.

Leerling 17: de leerling leest Avi-M4 op instructieniveau qua tijd en beheerst het niveau al op nauwkeurigheid en begrip. Hij blijft bij de groepsinstructie maar krijgt verwerkingsniveau met Zonmaterialen en gaat in de bibliotheek Avi-M4 niveau lezen.

De informatie uit de afname van de DMT en Avi en de observaties van de leerkracht geven voldoende informatie om de leerlingen in te delen in het groepsplan. Er is geen verder onderzoek nodig op school naar leesvoorwaarden. .

De leerlingen 11 en 19 worden via de ouders verwezen naar respectievelijk een

orthopedagoog en oogarts. De leerkracht voert de gesprekken met de ouders en koppelt informatie terug naar IB.

Verklaring van begrippen

r.s.: ruwe score=het aantal goede antwoorden

Cito niveau A tot en met E: een schaal waarin de resultaten voor scores die wordt uitgedrukt in bovengemiddelde (A), gemiddeld (B), drie maanden achterstand (C), een half jaar achterstand (D) of een jaar achterstand (E).

Ster en Zon: begrippen uit de methode Maan-Roos-Vis (2e versie) voor materialen die kunnen worden ingezet voor leerlingen met een vertraagde (ster) of versnelde (zon) leesontwikkeling. In dit overzicht worden de drie leerlingen met een vertraagde en twee leerlingen met een versnelde ontwikkeling verder onderzocht.

DL: didactische leeftijd: het aantal maanden dat een leerling onderwijs heeft genoten

DLE: didactische leeftijdsequivalent: het resultaat van een leerling in maanden onderwijs

VLL: afkorting van de leesmethode Veilig Leren Lezen

DMT: Drie-Minuten-Toets: toets waarbij zo snel mogelijk in één minuut zo veel mogelijk woorden gelezen worden door een leerling. De toets bestaat uit drie onderdelen met verschillende type woorden.

AVI: AVI-Zinnenleestoets waar het lezen wordt beoordeeld op tempo en nauwkeurigheid. Als aan beide normen wordt voldaan wordt gesproken over beheersingsniveau. Met instructieniveau wordt bedoeld dat dit het naastliggende niveau van de leerling is en door op dit niveau te oefenen zal de leerling dit niveau gaan beheersen. Frustratieniveau geeft aan dat het niveau voor de leerling nog te moeilijk is. Een niveau lager is het oefenniveau. In de nieuwe versie worden niveaus uitgedrukt in het niveau van het midden en einde van een leerjaar (M4 is midden groep 4 en E4 is eind groep 4).

Ralfi-lezen: een manier van herhaald lezen (voorlezen, samen hardop lezen als in een koor en daarna nog elkaar (duo-lezen) voorlezen) op een hoger niveau dan wat de zwakke lezers beheersen om een vooruitgang te forceren.

mkm-woorden: woorden van het type medeklinker-klinker-medeklinker.

mkmm/mmkm-woorden: woorden van het type met twee medeklinkers achter- of vooraan een woord.

norm 1'59": de norm voor het lezen op tempo bedraagt maximaal 1 minuut en 59 seconden

Bijlage 16

Overzicht van de toetsscores en analyse van de zomersignalering

De gegevens zijn nog niet beschikbaar

Bijlage 17

Overzicht groepsplan na herfstsignalering

Groepsplan naar aanleiding van de Herfstsignalering (bijlage 13 en 14)	
Methodevolgers: Alle leerlingen blijven de instructie van de methode volgen. De werkafspraken over de invoer van Zo leren kinderen lezen en spellen (ZLKLS) voor de klankzuivere periode zijn van toepassing (bijlage 3). <u>Behoeften</u> van de leerlingen: aanbod en oefening op tempo van auditieve leesvoorwaarden en letterkennis ondersteund door gebaren en het leren lezen van mkm (en mmkm/mkmm) woorden. <u>Doel:</u> de leerlingen beheersen Avi-M3 en B-niveau voor woordlezen in februari van groep 3. <u>Aanpak:</u> Flitsen van letters en klankzuivere woorden met het digibord Flitsen van kaarten met grondwoorden ZLKLS: Aanbieden en oefenen woorden met twee medeklinkers voor- en achteraan eerst met lezen en dan met spellen en introductie begrippen type klanken met letterbord Volgen van kernen VLL Lezen van boekjes stimuleren op school en thuis	
Sub-groep 1: leerlingen met een vertraagde ontwikkeling Drie leerlingen die op meerdere onderdelen de tempo- en nauwkeurigheidsnorm niet haalden zijn verder onderzocht met lezen. <u>Behoeften</u> van de leerlingen: twee leerlingen hebben geen opvallende problemen en zijn gevoelig voor lezen met de verlengde klankwaarde (het aanhouden van de klanken en "aan elkaar zingen") waardoor het tempo van lezen versnelt. Een leerling heeft bij alle vakken problemen met de taakaanpak. <u>Doel:</u> de leerlingen beheersen Avi-M3 en C-niveau voor woordlezen in februari van groep 3. <u>Aanpak:</u> Herhalen letterkennis en mkm-woorden lezen Tijdens extra leestijd: herhalen van les of pre-teaching les komende dag Inzet Wat-Hoe-Doe-Kijk na! fasen tijdens werken voor één leerling m.b.v. Beren-aanpak Meichenbaum	
Sub-groep 2: leerlingen met een versnelde ontwikkeling Twee leerlingen lezen Avi-2 op beheersings- of instructieniveau. <u>Aanpak:</u> instructie met de groep volgen maar verwerking met leesboekjes op avi-2-3 niveau	

(oud) en inzet Zon-werkboekjes vanaf kern 2.

Verklaring van begrippen

Cito niveau A tot en met E: een schaal waarin de resultaten voor scores die wordt uitgedrukt in bovengemiddelde (A), gemiddeld (B), drie maanden achterstand (C), een half jaar achterstand (D) of een jaar achterstand (E).

Ster en Zon: begrippen uit de methode Maan-Roos-Vis (2e versie) voor materialen die kunnen worden ingezet voor leerlingen met een vertraagde (ster) of versnelde (zon) leesontwikkeling. In dit overzicht worden de drie leerlingen met een vertraagde en twee leerlingen met een versnelde ontwikkeling verder onderzocht.

VLL: afkorting van de leesmethode Veilig Leren Lezen

DMT: Drie-Minuten-Toets: toets waarbij zo snel mogelijk in één minuut zo veel mogelijk woorden gelezen worden door een leerling. De toets bestaat uit drie onderdelen met verschillende type woorden.

AVI: AVI-Zinnenleestoets waar het lezen wordt beoordeeld op tempo en nauwkeurigheid. Als aan beide normen wordt voldaan wordt gesproken over beheersingsniveau. Met instructieniveau wordt bedoeld dat dit het naastliggende niveau van de leerling is en door op dit niveau te oefenen zal de leerling dit niveau gaan beheersen. Frustratieniveau geeft aan dat het niveau voor de leerling nog te moeilijk is. Een niveau lager is het oefenniveau. In de nieuwe versie worden niveaus uitgedrukt in het niveau van het midden en einde van een leerjaar (M4 is midden groep 4 en E4 is eind groep 4).

mkm-woorden: woorden van het type medeklinker-klinker-medeklinker.

mkmm/mmkm-woorden: woorden van het type met twee medeklinkers achter- of vooraan een woord.

Flitsen: het op tempo laten zien van letters of woorden zodat leerlingen deze sneller leren herkennen.

Bijlage 18

Overzicht groepsplan na wintersignalering

Groepsplan naar aanleiding van de wintersignalering (bijlage 15)
Methodevolgers: Alle leerlingen blijven de instructie van de methode volgen.   De werkafspraken over de invoer van Zo leren kinderen lezen en spellen voor de niet-klankzuivere periode zijn van toepassing (bijlage 3).   <u>Behoeften</u> van de leerlingen: lezen tijdens de verwerking op eigen instructieniveau   <u>Doel:</u> 75 % van de leerlingen behaalt een A/B score voor woord- en zinnenlezen in van juni groep 3.   <u>Aanpak:</u>   A-groep: de leerlingen die Avi-E3 beheersen krijgen leesboekjes op Avi-M4 niveau uit de schoolbibliotheek (10 leerlingen)   Leerling Zon-1: gaat Avi-E4 boekjes lezen (beheerst E4). Zonmaterialen van de kernen voor de verwerking van de dagelijkse lessen. Estafetteleesboekjes en werkboekjes kunnen ook worden gebruikt tijdens het zelfstandig lezen.   B-groep: de leerlingen die Avi-M3 beheersen krijgen leesboekjes op Avi-E3 niveau uit de schoolbibliotheek (8 leerlingen).   C-groep: de leerlingen krijgen in de weektaak extra teksten uit VIS of Woordzetter vanaf kern 6 toegevoegd om dagelijks te lezen.
Sub-1 groep: leerlingen met een vertraagde ontwikkeling   Leerlingen: 11 (ster-3), 18, 19, 20 (ster-2), 23   <u>Behoeften:</u>   Tempo verhogen van woordlezen   Tempo verhogen van zinnenlezen: leerling 20, 11, 19   Oefenen strategie woorden mmkm en mkmm   <u>Doel:</u> de leerlingen 18, 19, 20, 23 behalen een C voor woordlezen en beheersen de nauwkeurigheid op Avi-E3 niveau.   Leerling 11 behaalt beheersingsniveau Avi-M3 en een D-score voor het woordlezen.   <u>Aanpak:</u>   De leerkracht leest (voorbereiden en oefenen) met deze 5 leerlingen een tekst (eerst halve bladzijde, later hele bladzijde) uit Speciale Leesbegeleiding op avi-E3 niveau op de Ralfmanier (voorlezen door leerkracht-koorlezen door allen-duo-lezen (leerlingen lezen

elkaar voor).

Daarna worden twee rijtjes woorden op dezelfde wijze gelezen. Als het goed lukt, een hele bladzijde woordjes per week. Iedere dag worden dezelfde tekst en woordjes geoefend.

We kiezen niet voor Connect omdat de spellingsresultaten goed zijn en in de groep dagelijks een inoefendictie gedaan wordt.

Alle dagen van de week; van 8.30-8.50 uur.

Observaties

Leerling 19: legt haar schrift tijdens het schrijven steeds scheef neer. Tijdens het lezen draait zij haar hoofd boven de bladzijde. Wisselt steeds van positie. Leerkrachten bespreken dit tijdens de rapportbespreking: mogelijk extra controle oogarts werking oogspieren.

Leerling 11: wisselt b-d, heeft over de hele lijn problemen met automatiseren en taakaanpak (wat, hoe, doe, kijk na). Wordt al aan gewerkt. Betekenis - teken bij "eraf" sommen onbekend. Weer uitgelegd. Erg wisselende resultaten. Als een stagiaire of leerkracht in de nabijheid is, werkt N. door en met goed resultaat. Ze laat zien dat ze de sommen wel kan, maar niet altijd wil. Clownesk gedrag. Als N. een andere taak graag wil doen (bv tekenen) maar eerst haar werkje af moet maken, kan zij de taak snel en goed uitvoeren!!! Moeder heeft hulp van orthopedagoge beëindigd voor thuis. Navraag doen bij beiden waarvoor hulp was en opnieuw overleg.

Leerling 20: ster-1 is uit D/E gebied.

Verklaring van begrippen

r.s.: ruwe score=het aantal goede antwoorden

Cito niveau A tot en met E: een schaal waarin de resultaten voor scores die wordt uitgedrukt in bovengemiddelde (A), gemiddeld (B), drie maanden achterstand (C), een half jaar achterstand (D) of een jaar achterstand (E).

Ster en Zon: begrippen uit de methode Maan-Roos-Vis (2e versie) voor materialen die kunnen worden ingezet voor leerlingen met een vertraagde (ster) of versnelde (zon) leesontwikkeling. In dit overzicht worden de drie leerlingen met een vertraagde en twee leerlingen met een versnelde ontwikkeling verder onderzocht.

DL: didactische leeftijd: het aantal maanden dat een leerling onderwijs heeft genoten

DLE: didactische leeftijdsequivalent: het resultaat van een leerling in maanden onderwijs

VLL: afkorting van de leesmethode Veilig Leren Lezen

DMT: Drie-Minuten-Toets: toets waarbij zo snel mogelijk in één minuut zo veel mogelijk woorden gelezen worden door een leerling. De toets bestaat uit drie onderdelen met verschillende type woorden.

AVI: AVI-Zinnenleestoets waar het lezen wordt beoordeeld op tempo en nauwkeurigheid. Als aan beide normen wordt voldaan wordt gesproken over beheersingsniveau. Met instructieniveau wordt bedoeld dat dit het naastliggende niveau van de leerling is en door op dit niveau te oefenen zal de leerling dit niveau gaan beheersen. Frustratieniveau geeft aan dat het niveau voor de leerling nog te moeilijk is. Een niveau lager is het oefenniveau. In de nieuwe versie worden niveaus uitgedrukt in het niveau van het midden en einde van een leerjaar (M4 is midden groep 4 en E4 is eind groep 4).

Ralfi-lezen: een manier van herhaald lezen (voorlezen, samen hardop lezen als in een koor en daarna nog elkaar (duo-lezen) voorlezen) op een hoger niveau dan wat de zwakke lezers beheersen om een vooruitgang te forceren.

mkm-woorden: woorden van het type medeklinker-klinker-medeklinker.

mkmm/mmkm-woorden: woorden van het type met twee medeklinkers achter- of vooraan een woord.

norm 1'59": de norm voor het lezen op tempo bedraagt maximaal 1 minuut en 59 seconden

Bijlage 19

Overzicht groepsplan na zomersignalering

De gegevens zijn nog niet beschikbaar.